

MILLETÊ ÎBRAHÎM

BÊGUMAN ÎBRAHÎM BI SERÊ XWE UMMETEK BÛ

teuhid
BASIM YAYIN

MILLETÊ İBRAHÎM

Ebû Muhammed El-Meqdîsî

Wergêr

Osman Sadikođlu

www.tevhidmeali.com
www.tevhiddersleri.org
www.tevhiddergisi.org
www.tevhidkitap.net
tevhiddergisi@gmail.com

Milletê İbrahim

Ebû Muhammed El-Meqdîsî

Amadekarîya Teknikî: Tîprêzî

Tevhid Basım Yayın

Wergêr

Osman Sadıkoğlu

Çap: Çapxane

Şenyıldız Yayıncılık, 45097

ISBN: 978-605-06550-6-3

Çapa 1. Yekem, 11/2021

Ragihandin: E-posta

tevhiddergisi@gmail.com

Telefon

+90 545 762 15 15

Posta

P.K. 51 Güneşli Merkez PTT

Bağcılar/İstanbul

Navend

Taxa Kirazlı, Kolana Mahmutbey No. 120/A

Bağcılar/İstanbul

Cihên Firotanê: Tevhid Kitabevi

İstanbul : Taxa Kirazlı, Kolana Mahmutbey No. 120/A 34212 Bağcılar/İSTANBUL 0 (545) 762 15 15

Ankara : Taxa Piyade Kolana İstasyon No. 190 Etimesgut/ANKARA 0 (543) 225 50 48

Diyarbakır : Taxa Kaynartepe Kolana Kolan No. 90/A 21090 Bağlar/DİYARBAKIR 0 (543) 225 50 43

Konya : Taxa Mengene Kolana Büyük Kumköprü No. 78/A 42020 Karatay/KONYA 0 (543) 225 50 49

Van : Taxa Vali Mithatbey Kolana Gündüz 2. Kuçe No. 2/A İpekyolu/VAN 0 (543) 225 50 45

NAVEROK

PÊŞGOTIN	7
ÎZAHKIRIN Û NASKIRINA MILLETÊ ÎBRAHÎM	11
HIŞYARÎYEKE MUHÎM	15
DÛRKETINA JI ŞIRK Û MUŞRÎKAN Û DOST GIRTINA ALLAH Û DÎN Û DOSTÊN WÎ	21
DER HEQÊ XISÛSİYETÊN MILLETÊ ÎBRAHÎM DE	33
DI DA'WET Û TEBLÎXA MILLETÊ ÎBRAHÎM DE BÊ TAWÎZÎ Û HILM	45
HIŞYARÎYEKE MUHÎM	55
DI QELSBÛN Û DI HÊZDARÎYÊ DE HELWESTA MILLETÊ ÎBRAHÎM A NEGUHERBAR: ÎSTÎQAMET	61
DI VEQETANDINA SEFAN Û LEQAYÎHATINA TEHDEHÎYAN DE HELWESTA MILLETÊ ÎBRAHÎM	73
QISIMA SÊYEMÎN	81
LI DIJÎ TEHDEHÎYÊN QEWMÊ SERHIŞK Û FÊMKOR DE SEBATA MILLETÊ ÎBRAHÎM	87
LI DIJÎ TINAZKARÎ Û ÊRÎŞKARÎYA MUŞRÎKAN DE WEQAR Û ÎZZETA MILLETÊ ÎBRAHÎM	99

FERQA DI NAVBERA KÊMDÎTINA DÎNÊ MUŞRÎKAN Û SEBKIRINA/ÇÊRKIRINA PÛT Û ÎLAHÊN WAN	111
DI ÇARÇOVA WELA Û BERAYÊ DE LI DIJÎ MUŞRÎKAN HELWESTA MILLETÊ ÎBRAHÎM	125
DI ZAHIR Û BATIN DE REWŞÊN GUHERBAR Û EHWALÊN TEQÎYYEYÊ	137
XERÎBÎYA EHLÊ TEWHÎD Û JI BO FEŞKILANDINA WAN RÊBAZÊN (METODÊN) TAXÛTAN	149
JI BO QELSKIRIN Û TUNEKIRINA MILLETÊ ÎBRAHÎM RÊBAZÊN (METODÊN) TAXÛTAN	155
FERHENGOK	175

PÊŞGOTIN

Hemd ji Allahê rabbê aleman re be ku ew xwedîyê destpêk û dawîya her tiştî ye. Ew Allah e -azze we celle- ku weliyê mutteqîyane û neyarê dîn mexlûb dike. Selatên herî xweşik û selamên herî kamil ji wî Nebî û rêberê me re be ku dibêje: “Çawan ku Allah -azze we celle-, Îbrahîm ji xwe re wek xelîl girtibû; min jî, ji bo xwe kiriye dost (habîb).”¹

Allah -azze we celle- di Qur’an’a Kerîm de wiha ferman dike:

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءُؤَا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَخُدَّ

“Bi rastî ji we re di Îbrahîm û yên bi wî re de, mîsalek xweşik heye. Wan ji qewmê xwe re gotibûn: ‘Em ji we û ji wan tiştên

1. Qismek ji Hedîs a Cundub b. Abdullah ku Îmam Mûslîm ji wî merfûen rîwayet kiriye.

ku hûn ji Allah pê ve ji wan re îbadet dikin dûr in (berî ne). Em we înkâr (tekfîr) dikin. Heta ku hûn îman bi Allah tenê neynin, di navbera me û we de, dijminantî û kerbek ebedî dest pê kiriye.’...”²

Ez vê berhema xwe teqdimê xwendevanên bi rûmet dikim ku, berîya neşir bibe gelek caran wek fotokopî hatibû zêdekirin û di nav ciwanan de belav bibû. Nusxeya ku min bi destnivîsa xwe nivîsandibû, li Pakistanê min ji hin birayan re hedîye kiribû. Ev kitêb di wê hengama ku min herûdaîm cihê xwe degîş dikir/digewirand de hatiye amadekirin. Wê deme min jî kitêba “Di Kemîn Danîna Li Ser Dawet û Dawetvanên Tewhîdê de Metodên Taxûtan” dinivîsand. Ev berhema di destê we de qismek ji wê kitêbê ye. Wan birayan digel ku di wê bê îmkaniyê de bûn jî, vê qisma hane neşir (çap) kirin û belav kirin. Va, serpêhatîya derketin û çapkirina vê berhemê wisan çêbû.

Piştî Allah -azze we celle- bi nîmet û ihsana xwe min ji esaretê rizgar (xelas) kir. Min jî, ji nû de destpêka amadekirina kitêbê kir. Lewre der heqê vê kitêbê de ez gelek caran bi-bûm şahidê kindariya dijminên Allah -azze we celle- û daweta tewhîdê. Hemdê bê hed ji Allah -azze we celle- re be ku ev kitêb kiriye sitrîya qiriqa wan û êşa dile wan û birîna kezeba wan. Hêviya min ji Allah -azze we celle- ev e ku vê berhemê ji bo me bike wesîleya dilşadîyê û ji bo taxûtan jî bike mêrga dirî û sitrîyan.

Bi rastî ji dema ku ev kitêb neşir bû pê ve pir kesan zimanê xwe dirêjî me û da’weta da’wa tewhîdê kirin. Bêbextiyên wisan kirin sitûyê me ku qethîyen haya me ji wan tiştan

2. 60/Mumtehîne, 4

tûne bûn. Belê min texmîn dikir ku ewan kesên bêbext dê me rexne bikin û li gorî dile xwe hişyarî û şîretan li me bikin. Herweha mirovek ji wan kesan li welatê Quweytê di mescîdeki de dema xutbeya îne dide ji bo me vê bêbextîyê kir: “Ew, temamê insanan wek kafir dibînin û herkesi tekfir dikin. Ewana xwe bixwe tenê ji Milletê Îbrahîm dihesibînin.”

Ew kesên ku besîreta wan bi ronahîya wehîyê ronak bûne û li pey heqê ne baş dizanin ku navbera min û ewan kesan de rewş, weke gotina şair e:

“Eger Allah bixwaze

Fezîleteke jibîrbûyî belav bike

Zimanekî hesûd lê mûsellet dike.”

Ji bo ku **Milletê Îbrahîm** di vê kitêbê de bi teferruat em îzah bikin me hewl da. Êdî tu jî, ji bo fêmkirina wê hewl bide û guh ne de teqereqên muxalif û dijberan. Ez ji Allah -azze we celle- hêvî dikim ku bibe alîkarê dinê xwe û neyarên xwe bimihîne. Hetanî em li heyatê bin me hemûyan ji bo Milletê Îbrahîm bike alîkar û leşker. Van amelên me qebûl bike û heyata me di rêya xwe de bi şehadet biqedîne. Bêguman Allah, Kerîm e.

Salat û selamên Allah -azze we celle- li ser Nebîyê wî Muhammed -aleyhissalâtuwesselam- û li ser âl û eshabîyên wî be.

Ebû Muhammed Asım

1405 ê Hicrî

ÎZAHKIRIN Û NASKIRINA MILLETÊ ÎBRAHÎM

Allah -azze we celle- der heqê Milletê Îbrahîm de wiha ferman kiriye:

وَمَنْ يَرْغُبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ
فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ

“Ma ji wi kesê sefîh (hişşivik/kêmaqil) pê ve ji dînê/ji milletê Îbrahîm kî rû vedigerîne? Bi sond me ew li dinyayê hilbijartîye û ew muheqeq li axîretê jî, ji salihan e.”¹

Allah -azze we celle- di ayetekî din de, ji Nebîyê xwe Muhammed -aleyhissalâtuwesselam- re wiha ferman dike:

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنْ
المُشْرِكِينَ

“Paşê me wehîyê te kir û got: ‘Tu wek henîf tabîê milletê Îbrahîm bibe!’ Ew ne ji muşrikan bû.”²

1. 2/Baqara, 130

2. 16/Nahl, 123

Tevlî vê safîbûnê Allah -azze we celle- ji me re menhec û rêya ku em wê bişopînin nişan daye. Menheca heq û rêya rast Milletê Îbrahîm e.

Di vê de tu girtîbûn û gelcoyîti tune. Kesên ku ji vê rêyê rû vedigerînin ewana kêmaqîl û hişsivik in. Hatîne xapandin û ew xwe ji Îbrahîm -aleyhisselam- zanatir dihesibînin. Wekî ku dibêjin “Ev rê û menhec, dê bibe sebebê gelek fitne û xerabiyên di aleyhîya misilmanan de”, sebebê vê hereketa wan jî qaşo “meslehetên da’wê” ye an jî hincetên din in.

Lê ya rast Allah -azze we celle- di Qur’anê de bi van ayetan pesnê Îbrahîm -aleyhisselam- dide:

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ

“Sond be hêj berê de me rûşd (kamilbûn) dabû Îbrahîm. Me pê (bi demajoyên tekamûla wî) zanibû.”³

...وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ

“... Bi sond me ew li dinyayê hîlbijartîye û ew muheqeq li axîretê jî, ji salihan e.”⁴

Allah -azze we celle-; ji Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- re pesnê Îbrahîm -aleyhisselam- û da’weta wî yê tewhîdê dide. Ji bo ew jî tabîê da’weta Îbrahîm bibe, emir da Muhammed -aleyhissalâtuwesselam- ku ew xatemu’l enbîya ye. Kesên ku ji rê û menheca wî rû veğerandine jî, bi navê sefîh (gewzeger) wesifandiye û binav kiriye.

Milletê Îbrahîm; beraet û dûrketina ji şirkê û ji ehlê şirkê ye.

3. 21/Enbîya, 51

4. 2/Baqara, 130

Milletê Îbrahîm; bi maneyeke umumî ji Allah -azze we celle- re îbadet kirin e.

Îmam Muhammed b. Abdulwehhab -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Di îslamê de qaîdeyên bingehî dido ne:

Qaîdeya ewil (a yekemîn): Îbadet tenê bitenê xweserî Allah -azze we celle- bê kirin. Ji Allah -azze we celle- re qet tu kes an tiştên din şerîk neyê çêkirin û teşwîq kirina însanan bi vê hêlî de û li gorî vê esasê dostaniya bi însanan re û tekfîr kirina wan kesên ku vê qaîdeyê diterikînin.

Qaîdeya duyemîn: Der heqê îbadetê de, li dijî şerîk çêkirina ji Allah -azze we celle- re hişyarkirina însanan. Di vê mijarê de tevgera bêtawîzî û dijminahiya li gorî vê qaîdeyê û tekfîr kirina kesên ku ji Allah -azze we celle- re şerîk çêdikin.”

Belê, ha ev tewhîd e. Ev bange ku temamê Rasûlan -aleyhîmûs-selam- qewmên xwe gazî wê kirine. Û ev, maneya kelîmeya ‘Lailaheîllallah’ e. Di îbadetê de tewhîd kirina Allah -azze we celle- û îxlas e. Dostaniya ji Allah -azze we celle- û ji dostên wî re ye. Înkâr kirina her çi tiştên ku ji Allah -azze we celle- pê ve îbadet li wan tên kirin e û durketina ji wan û neyartîya dijminên Allah e.

Ev, di heman demê de tezahûra tewhîda îtîqadê û tewhîda amelê ye. Sûreya îxlasê delîlê tewhîda îtîqadê ye. Sûreya kafîrûn jî delîlê tewhîda amelan e. Herweha Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- ji ber ehemmiyeta wan, van her du sûreya bi piranî tekrar (dubare) dikir û xusûsen di nimêja sûneta sibehê û nimêjên din de jî gelek caran dixwend.

HIŞYARÎYEKE MUHÎM

Î ro hinek însan wiha zen dikin ku bi van helwest û tevgeran re bûyîna ji Milletê Îbrahîm dê pêk bê:

- Sukûta li hemberî ehlê batil,
- Bereata (dûr ketina) ji wan,
- Berpêş kirina hin gotin û îdiayan ...

Naxêr!

Ev, fikr û ramaneke pir şaş e.

Em dixwazin ji wan kesan re viya bibêjin: Heke bûyîna ji Milletê Îbrahîm bi tenê bi vê awayê pêk bihatibana, qewmê wî, Îbrahîm -aleyhisselam- dê neavêtana nava agir.

Îbrahîm -aleyhisselam- eger tawîz bidana wan û der heqê batilên wan de sukût bikirana û di aleyhîya pût û senemên wan de qet mijûl nebûya û neyartîya xwe yê ji wan re eşkere nekirana û bi dostanî û bi dijminahîya fîsebilillah

û hezkirin û neyartîya ji bo Allah -azze we celle- amel nekirana û aqîdeya tewhîdê hema bi tenê wek dersên teorîk bixistana meydanê, bêguman qewmê wî jî dê temamê derîyan jê re vekirana. Eger bi vê awayê hereket bikirana, weke dibistan û enstitûyên îro ku li ser navê tewhîdê vedibin dê jê re jî destûra çekirina cihwarên ders û talîma tewhîdê bidana. Hetanî lewheyên pir mezin ku li ser wan “Dibistana Tewhîdê”, “Enstitûya Tewhîdê”, “Fakûlteya Da” wet û Usulu”d-Dîn” nivîsiye dê bieliqandana.

Ev dibistan û enstitû û zanîngehên hanê di mijarên Tewhîd û îxlasê de bi hezaran lêkolîn û mastir û tez ên akademîk hazir bikirana jî, kes ji kar û şixûlên wan aciz nedibû. Hetanî behsa batilên wan nekin û temasa rûreşîya wan ê di pişt perdeyan de nekin wê pir rihet bikin. Wê ji wan re hedîye û diyarîyan û îcazet û dîplomeyan û sifetên muhîm bibexşînin. Çimkî ev aqîde hetanî di nava heyatê de cih negire û neyê tetbîqkirin, qethîyen tu tesîra wî an zerara wî li ser taxutan û sîstema wan çênabe.

Şêx Abdullatîf b. Abdurrahman -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Qethîyen nayê hizirkirin ku mirovek bi tewhîdê bizanibe û pê amel bike digel vê yekê nebe neyarê muşrîkan. Di der heqê wî kesî ku neyartîya muşrîkan nake de, kes nikare bêje ‘Ew bi tewhîdê baş dizane û pê amel dike.’ ”¹

Eger Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- di destpêka da’wetê de hişsivîkî û cehaleta Qureyşîyan nexistibana holê pût û pelatên wan şermezar nekirana û ew ayetên ku Lat û Menat û Uzza zem dikin û dîsa ew ayetên ku behsa Ebû

1. Ed-Dureru’s-Senîyye, Beşa Cihadê, 167

Leheb û Welîd û hempayên wan dikin û sûreya Kafîrûn ji wan biveşartana (Em Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- ji vê tiştê tenzîh dikin) bêguman muşrîkên Qureysê dê bi wî re runîştibana û îkramê jî lê bikirana. Digel vê yekê ûrê deveyê ne diavêtin ser wî û an îşkenceyên ku di kitêbên sîyerê de sabit in li wî û li eshabîyên wî ne dikirin. Herweha tu ihtiyacî bi zorahî û bi tengahî û bi westabûnê û bi hicretê nedima. Ev da'wa hanê, yanê da'wa dînê Allah -azze we celle- û welayeta li misilmana û beraeta ji ehlê batil; berî ferzkirina nimêj û rojî û heccê li misilmanan hatibû ferzkirin. Ew misilman hêj di serî de ji ber vê li îşkenceyan û ezîyetan û mûsîbetan dûçar mabûn.

Şêx Hamd b. Atîk -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Mirovekî ji xwe bixwe re samîmî û aqilmend dema ku qenc bifikire, sebebê derxistina Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- jig Mekkeyê web fêm bike. Ew Mekkeya ku li ser rûyê erdê cihê herî bi rûmet e. Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- dema eşkere kir ku bav û kalên wan rêşaş in û ew bixwe jî li ser dînekî şaş in, muşrîkê Qureysê piştî vê yekê wî û eshabîyên wî jig Mekkeyê nefî/surgun kirin. Muşrîkê Qureysê ji Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- dixwestin ku dest ji vê da'wê berde. Eger bernedin, wî û eshabîyên wî bi nefîya jig Mekkeyê tehdît dikirin. Ezîyeta muşrîkan wîqasî zêde bibû hatan eshabîyan -radîyallahuanhum- êdî nikaribûn li berxwe bidin çûn cem Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- û ji vê halê xwe gazin kirin.”

Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- tewsîya sebrê li wan kir. Daxwaza Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- jî ji wan ev bû; ew qewmên borî ku pir ezîyet kişandibûn bila wan ji bo xwe wek nimûne bigirin. Digel vî qasî Rasûlullah -aleyhissalâtuwesse-

lam- li eshabîyan emrê terikandina zem kirina dînê muşrîkan û gotin û bilêvkirina cehaleta wan nedaye. Bilakis wî, bi eshabîyên xwe re terka welatê xwe tercîh kir. Ew welatê ku li ser rûyê erdê bê misil û bê heval û bê bûha ye. Allah -azze we celle- di Qur'ana Pîroz de wiha ferman dike:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ
وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

“Sond be di Rasûlullah de ji bo we û ji bo wî kesî ku Allah û roja axîretê hevî dike û bi piranî Allah zikir dike re nimû-neyekî xweşik heye.”^{2 3}

Va wiha! Taxûtên tu dewrê ji misilmanan qethîyen/teqez razî û dilxweş nebûne. Baş e, ew ji kîjan kesên ku bi navê ‘misilman’ in razî ne û ji hêla wan ve dilrihet in?

Kesên ku behsa rewşa wan a heqîqî nakin û mu’minan dost nagirin û beraeta xwe ji neyarê îslamê îlan nakin û ji neyartîya taxûtan û îlahê wan ên sexte û sîstema/pergala wan ê batil dûr namînin û weke çivîka ku her du perê wê qutkirî û qop û xwar... Belê, ji bo wan, ha ev kes meqbûl in. Heta ku ne bi dilê wan be ew taxût li tu derî ji îslamê razî nabin. Bi îslamê re sulh nakin û zanîngeh û enstitûyan ji bo îslamê venakin. Destura pêkanîna mitîng û konferansên îslamî nadin. Musaedeya çapkirina rojname û kovar/dergî û kitêbên îslamî an jî weşangerîya radyo û televizyonên îslamî nadin.

Em vê rewşê bi eşkerekî li dewleta Erebiştana Siûdî dibînin. Ev dewlet teşwîqa tewhîdê dike û piştgirîya

2. 33/Ehزاب, 21

3. Ed-Dureru's-Senîyye, Beşa Cihadê, 199

çapkirin û belavkirina kitêbên tewhîdî dike. Di têkoşîna/mûcadeleya qebirperestî yanê daxwaza alîkarîya ji mirîyan) û tesewûfê û şirkên weke nezer û potik girêdana dar û keviran de desturê dide aliman û heta wan teşwîq jî dike. Bi vê awayê çavên însanan girê didin.

Ev tewhîda hatîye parîkirin û kêmkirin û da'wetvanên vê 'tewhîdê', bi vê halê xwe dê ji rêveberan û ji sistema kufrê timûdaîm teşwîq û alîkarî bibînin û dê bi wan re piştevanîyê bikin. Gelo çima nivîsên Cûheyman el-Ûteybî -rahîmehullah- û yên wekî wî ku nivîsên wan bi aqîdeya tewhîdê dagirtî ne destek/piştgirî nabîne, hetanî hicûm li wan berheman tên kirin. Hikumeta Siûdî çima piştgirî neda van nivîsa û teşwîq nekir?

Şêx Hamd b. Atîk -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Ekserîyeta însanan di vê mijarê de şaş û xelet in. Ew wusa zen dikin ku kelîmeya şehadetê bi eşkerekî bêjin û bikaribin nimêja xwe bikin û ji mizgeftan dûr neyên girtin, eger di nava muşrîkan an murtedan de jî bijîn xwe wekî ku dîne xwe vikîvekî derxistin meydanê dihesibînin. Ya rastî bi vê zennê xwe ketine nav şaşîtîyekî pir kîret/xerab û ne xweşik. Vêya baş bizanibe! Sebeb û cûreyên/çeşîdên kufrê zehf in. Her civaka/topluma kufrê li gorî taybetîyên/xisûsiyetên xwe muheqqeq cûreyekî kufrê ku belavbûyî ye di nava xwe de dihewîne. Misilmanek di nav civaka kufrê de hetanî dijî hemû cûreyên kufrê dernekeve û neyartî û beraeta xwe bi eşkerekî nîşan nede wî dîne xwe rasterast nexistîye hole.”⁴

4. Sebilu'n-Necat

Şêx, dîsa wiha dibêje:

“Eşkere kirina dîn; bi tekfîra kafîran û bi zem kirina dînê wan û bi axaftina di aleyhîya wan de û dûr ketina ji wan û xwe strandina ji dilgermî û meyîldariya wan û bi veqetandina ji wan pêk tê. Bi tenê kirina pênc wext nimêjê pêkanîna êşkere kirina tewhîdê ne mimkûn e.”⁵

Şêx Îshak b. Abdurrahman -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Ew kesên ku Allah -azze we celle- besîretê ji wan sitendiye dibêjin ‘Ji ber ku kafîr nabin astengê/manîê îbadet û perwerdehiyê, ev jî xûya dike ku dîn bi êşkerehî dertê meydanê!’. Ev îdiya gotina wan pûç û betal e. Hem şerîet hem jî aqil vê îdiayê red dike.”⁶

Ebu’l Wefa b. Akîl -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Heke hûn bixwazin di nava însanan de pozîsyona misilmanan tesbît bikin, li qelebalixa ber derîyên mizgeftan nerênin. Esil li wan dewsê lingên ku ketine pey neyarê şerîetê binêrin. Esil stargeh, starbûna keleha tewhîdê û xwe lêgerandina hab-lûllah e. Dilsozîya dostên vê dînê ye. Li dijî mûxalîf û neyarê vê dînê pir bi dîqat be. Amelê herî bi fezîlet ku însan nêzî Allah -azze we celle- bike, bûxza ji wan kesên ku dijî Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- radibin û cihada li hemberî wan a bi dest û zîman û dil heta îmkân hebe bêdawî berdewam bibe.”⁷

---

5. Ed-Dureru’s-Seniyye, Beşa Cihadê, 196
 6. Ed-Dureru’s-Seniyye, Beşa Cihadê
 7. Ed-Dureru’s-Seniyye, Beşa Cihadê, 238

DÛRKETINA JI ŞIRK Û MUŞRÎKAN Û DOST GIRTINA ALLAH Û DÎN Û DOSTÊN WÎ

Digel dûrketina ji şirkê û ji muşrîkan divê dostgirtina dinê Allah -azze we celle- û dostên wî, alîkarî û piştgirî û şîretkirina wan û pêkanîna wan bi eşkerekî bê kirin. Bi vê awayê dê qelb û sef bibin yek. Em ji birayên xwe yên muwahhîd ji ber xeletiyên wan bixeydin jî, rêya wan a tersê menheca Nebîyan -aleyhimûsselam- tenkîd bikin jî, çawa ku şeyxu'lîslam -rahimehullah- dibêje “misilman ji bo misilmanekî din weke destên bedenekîye. Ji herduya yek a din paqij dike. Carinan ji bo paqijkirina qirêjê hewcetî bi şîdetekî sivik çêdibe. Lewre meqseda vê şîdeta sivik ev e ku herdu dest jî bi silamet bimînin û paqij bibin.”

Em bi tu awayî durketina misilmanekî ji cemaata misilmanan caîz nabînin. Çimkî heqê misilmanekî li ser birayên wî heye. Ev jî heqê dostanî û biratîyê ye. Ji xeynî derketina ji îslamê (yanê riddet) û xîyanet ne tê de, ev

heq timûdaîm muteber e. Allah -azze we celle- ehemmiyeta vê heqê di vê ayete de herî bilind kiriye:

إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِثْنَةً فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ

“... Eger hûn (di navbera xwe de dostanî pêk neynin û wan wek neyar negirin û) vêya nekin, wê li ser rûyê erdê fitne û fesadeke mezin çêbibe.”¹

Esil ew e ku misilman li ser esasa dostanî û biratiya îslamê bisekine. Eger misilmanek new'ekî batil biparêze an jî têkeve menhecekî şaş de, divê bi lez û bez ji wê batil û rêşayîyê dûr bibe. Ferqa hûkmê cihada li dijî baxîyan û hûkmê cihada li dijî murtedan yek jî ev e. Çawa ku hinek însan li pîvana 'wela û bera'yê dîqat nakin û dibin sebeba kêfxweşîya taxûtan em qethîyen wisan tevnagerin/he-reket nakin. Ha kesên hanê ji ber ku hin hedîse tèn sere muxalîfê wan ên muwahhîd tinazê xwe bi wan dîkin û bi her awayî xwe ji wan dûr dîkin. Bi vî jî têt nakin û gelek insanan ji wan û ji pêkanîna heq û hiqûqê wan paş ve dihêlin û bi rastî di vê mijarê de zêde pê de diçin. Çi heyf min zehf kesan nas kiriye ku bi rewşa wan misilmanên ketine destê taxûtan kêfxweş in. Gotinên wisan dibêjin, lê qet nayê aqlê wan ku ev gotin dê wan heftê sal bi bal kortalên cehennemê ve bigindirîne.

Hin qaîde û xisûsiyetên Milletê Îbrahîm ev in ku, lê mixabin ekseriyeta da'wetvanên îro di vê mijarê de sersar in. Hetanî ji wan pir kesan jî evan qaîde û xisûsiyetên mûhîm terikandine. Ew qaîde ev in:

1. 8/Enfal, 73

Qaîdeya Ewîl: Pêkanîna bi eşkerekî dûrketina ji muşrîkan û ji îlahên wan

Qaîdeya Diduya: Bi eşkerekî înkâr kirina muşrîkan û îlahê wan ên sexte û sîstem/pergal û qanûn (zagon) ên wan.

Qaîdeya Sisêya: Eşkerekî kirina buxzar û neyartîya muşrîkan û helwest û tevgerîn û rewşa wan. Hetanî ku ew tewbe bikin, wan amelen xwe biterikînin û ji wan amelan dûr bimînin û bi temamî red û înkâr bikin.

Allah -azze we celle- wiha ferman kiriye:

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَّءُوا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدَهُ...²

“Bi rastî ji we re di Îbrahîm û yên bi wî re de, mîsalek xweşik heye. Wan ji qewmê xwe re gotibûn: ‘Em ji we û ji wan tiştên ku hûn ji Allah pê ve ji wan re îbadet dikin dûr in (berî ne). Em we înkâr (tekfîr) dikin. Heta ku hûn îman bi Allah tenê neynin, di navbera me û we de dijminantî û kerbek ebedî dest pê kiriye.’...”²

Îbnu’l Qayyim -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Allah -azze we celle- çawa ku mumîna ji hezkirin û dostaniya kafîran nehiy kiribe di heman demê de dixwaze ku ji kafîran dûr bimînin û wan neyar bihesibînin û bi vê awayê sefên xwe bi zelalî bellî bikin.”³

2. 60/Mumtehîne, 4

3. Bedâiu’l Fewaîd, 3/69

Şêx Hamd b. Atîk -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Di ayetê de kelîmeya ‘we bede’ dibore. Ev lefza hanê di maneya ‘bellî bû, derket holê’ de hatiye amilandin. Eger bi baldarî/bi dîqat bê xwendin lefza neyartiyê di pêşîya kerb û xezebê de hatiye diyarkirin. Herwiha a ewil ji ya duyemîn herî mûhimtir e. Lewre însan ji muşrîkan biqehre ji, dibe ku neyartî li wan neke. Ji ber vê yeke hetanî li dijî wan neyertîya xwe eşkere neke û ji wan neqehre, wacîbatên di sitûyê xwe de dê pêk neani be. Di heman demê de hewceye ku ev neyartî û qehr eşkere û zelal bibe. Divê ev jî bê zanîn; her çiqas qehr û xezeb amelên qelbê be jî, hetanî elamet û bandorên/tesîrên wê dernekeve qada heyatê feyde nade însan. Derketina elamet û bandorên wê jî, bi qedandina munasebetên/têkîliyên muşrîkan bi eşkerekî dê derkeve holê.”⁴

Şêx Îshak b. Abdurrahman -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Li dijî kafiran bitene qehra bi qelbê têr nake. Divê neyartî û qehra ji wan bi eşkerekî derkeve holê. Allah -azze we celle- wiha ferman dike:

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا
لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَّاءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ
وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ
وَخُدَّهَ...

‘Bi rastî ji we re di Îbrahîm û yên bi wî re de mîsalek xweşik heye. Wan ji qewmê xwe re gotibûn: ‘Em ji we û ji wan tiştên ku hûn ji Allah pê ve ji wan re îbadet dikin dûr in (berî ne). Em we înkâr (tekfîr) dikin. Heta ku hûn îman bi Allah tenê

4. Jêgirtineke ji berhema Sebîlu'n-Necat

neynin, di navbera me û we de dijminantî û kerbek ebedî dest pê kiriye.’...’⁵

Di mijara ku em behs dikin de ji vê herî eşkeretir daxûyani hene? Ew kelîmeya ‘we bedê’ di maneya ‘derket holê’ de ye. Ha ev bixwe ye eşkerekirina dîn. Yanê neyartîya li muşrîkan vikîvekîrî telafûz kirin û bi alenî tekfîr kirina wan û cudahîya ji civaka wan e. Maneya neyartîyê ya esil ev e ku tu li hêlekî bi, muxalifên te jî li hela dijî te bin. Maneya beraetê (dûr ketinê) ya esil jî ev e ku tu bi dil û bi ziman û bi bedena xwe ji wan biveqetî.

Buxza li dijî kafiran bêguman di dilê her mumînî de bicih e. Lê belê meseleya ku em li ser disekinin eşkere kirina vê buxz û neyartîyê ye.”⁶

Muellifê kîtêba ‘Fethu’l Mecîd’ Şêx Abdurrahman b. Hasen der heqê ayetên di sûreya Mumtehîne de wiha dibêje:

“Kesê li ser van ayetan bi diqat bifikre dê tewhîdê nas bike. Ew tewhîda ku Allah -azze we celle- Rasûlên xwe -aleyhîmûsselam- pê şandîye û kitêbên xwe jî pê nazil kiriye. Çawa ku tewhîd wê bê naskirin di heman demê de rewşa wan kesên ku dijî Rasûlan -aleyhîmûsselam- û li dijî tabîê Rasûlan -aleyhîmûsselam- derketine û di encamê de bûne ehle xusranê jî wê qenc bîn zanîn. Seydayê me Îmam Muhammed -rahîmehullah- wiha digot:

‘Dema ku Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- wana da’ wetî tewhîdê dikir û bê feydebûn û bê zerrarîya pûtên wan eşkere dikir, Qureyşîyan vê gotinê li cem xwe wek çêr û sixêfan fêm dikirin.’”

5. 60/Mumtehîne, 4

6. Ed-Dureru’s-Senîyye, Beşa Cihadê, 141

Seydayê me di vê mijarê de wiha pê de diçe:

“Heke we vê xisûsê fêm kiribe tê wê maneyê ku we ev jî fêm kiriye: Mirov, Allah -azze we celle- tewhîd bike û şirkê bite-rikîne heta neyartîya muşrîkan neke wekî di ayetê de hatiye beyankirin, dijminî û nefreta li muşrîkan dernexe meydanê îslama wî jî ne rasterast e.

Allah -azze we celle- wîha ferman dike:

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ...

“Qewmekî bi Allah û bi roja axîretê îman anîbe, tu nabînî ku ew kesên ji Allah û Rasûlê wî re dijminatîyê dikin ji xwe re dikin dost. Welew ku ew bavên wan bin, an zarokên wan bin, an birayên wan bin, an jî eşîrên wan bin (ferq nake) ...”⁷

Heke tu bi vê serwext bibî, dê tu yê baş fêm bikî ku ekserîyeta wan kesên ku dibêjin lê mixabin ew bi dînê îslamê nizanin. Eger ne wisan be sebebe nalîna wan misilmanên di bin îşkenceyan de û ketina destê muşrîkan û hicreta wan ê Habeşîstanê ji ber çî bû?

Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- di nava insanan de yê herî bi rehm û xwedî merhamet bû. Ji bo eshabîyan eger ruhsetek hebûna muheqqeq dê wê ruhsetê bidana wan da ku wan ji îşkenceyan mihafeza bikirana. Lê belê Allah -azze we celle- jê re vê ayetê nazil kir:

7. 58/Mucadele, 22

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةً
النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ...

“Ji însanan hin kes hene ku dibêjin: “Me îman bi Allah anîye.” Lê belê gava ku di rêya dinê Allah de bêne eşandin, ezîyeta însanan wekî ezabê Allah dihesibinin...”⁸

“Ev ayet der heqê wan kesan de ye ku bi her halê xwe ketine ser kurm û kirasê kafiran. Li gorî vê rewşê; halê wan kesên ku hêj ezîyet nedîtine û bi gotin û amelên xwe bi kafiran re lihevkerî û bi aheng heyata xwe berdewam dikin wê çawa çêbe? Gelo wê halê wan kesên ku ji kafiran re dibin alîkar û piştgir û mudafeaya wan dikin û muhibê wan in û dijî muxalîfê wan (yanê dijî muwahhîdan) dertên wê çawa çêbe?”⁹

Min dixwest jê re (ji Şêx re) wiha bibêjim: Allah -azze we celle- xêra te mezin bike, bi rastî wekî ku tu ji roja me diaxivî...

Şêx Muhammed b. Abdullatîf -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Allah -azze we celle- me û te di tiştên ku jê razî ye û ji wan hez dike de muwefeq bike; baş bizanibe ku hetanî neyartîyê bi neyarê Allah -azze we celle- û Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- neke, dîn û misilmanîtiya kesekî tekûz/bi serûber nabe. Allah -azze we celle- wîha ferman dike:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنَّ
اسْتَحْبَبُوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُولَئِكَ هُمُ
الظَّالِمُونَ

8. 29/Ankebût, 10

9. Ed-Dureru's-Senîyye, Beşa Cihadê, 93

“Geli ew ên îman anîne! Bavên we û birayên we, eger kufre di ser îmanê re bigirin wan ji xwe re dost negirin ...”¹⁰

Dîne hemû Rasûlan ^{-aleyhîmüsselam-} ev e... Da’wet û rêya wan ev bû. Ekseriyeta ayetên Qur’ana Kerîm û hedîsên ku ji Rasûlullah ^{-aleyhissalâtuwesselam-} neqil bûne bi eşkerekî vîya nîşanî me didin. Ew cûmleya ku di sûreya Mumtehîne de wek “... û yên bi wî re de...” dibore îşaretê vê meseleye dike: Yanê di maneya “... ew Rasûlên li ser dîn û millete wî (Îbrahîm)”. Gelek mufessîran wê hevokê di vê manê de tefsîr kirine.

Şêx Muhammed b. Abdullatîf ^{-rahimehullah-} wiha berdewam dike:

“Eşkerekî kirina dîn ev e. Nexwe ne wekî zenna cahilan bi qasî ku taxût destur bide bi eda kirina nimêjê û bi xwendina Qur’ana Kerîm û bi meşxûliyeta hin nafileyên dîn bi eşkerekî dernakeve rastê. Ev, fêhmeke pir xelet e. Lewre ew ê ku ji muşrikan neyartî û beraeta xwe îlan bike, muşrik wî kesî rihet nahêlin. Di derfeta/fersenda ewil de yan wê wî ji welatê wî nefî bikin, yan jî wê wî bikûjin. Lewre Allah ^{-azze we celle-} agahî dide me ku kafir bi vê awayê tevdigerin/heraket dikin. Allah ^{-azze we celle-} wiha ferman kiriye:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي
مِلَّتِنَا فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ

“Kafirên, ji pêxemberên xwe re gotin: ‘Bêguman an hûnê vegerin ser dîne me an jî em ê we ji welatê xwe derêxin.’ Rabbê wan ji wan wiha wehîy kir: ‘Muheqeq em ê wan zaliman helak bikin.’”¹¹

10. 9/Tewbe, 23

11. 14/Îbrahîm, 13

Çawa ku Qur'ana Pîroz bi me dide zanîn qewmê wî ji Şûeyb re -aleyhisselam- wiha gotibûn:

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ
وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا
كَارِهِينَ

“Mustekbîrên qewmê wî ew ên quretîyê dikirin gotin: ‘Ya Şuayb! Em ê te û yên bi te îmân anîne an ji welatê xwe derêxin an jî hûnê vegerin ser dînê me.’ (Şuayb) got: “Em nexwazin jî?”¹²

Der heqê Eshabu’l Kehf de Allah -azze we celle- wiha ferman dike:

إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ
تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا

“Lewre ew eger ku we bidest bixin dê we bidin ber keviran an jî dê wê vegerînin ser dînê xwe. Wê gavê jî hûn qet nagihîjin felahê/xelasîyê.”¹³

Dijwarbûna dijminîya di navbera Rasûlan -aleyhimússelam- û qewmê wan de qey ne piştî eşkere kirina rêşaşîya dînê wan û bê aqilîya ramanên wan û betal bûna îlahên wan çêdibû?”¹⁴

Der heqê ayeta di sûreya Mumtehîne de Şêx Suleyman b. Sahman -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Milletê Îbrahîm ev e ku Allah -azze we celle- der barê wan de ‘Ji yê aqilsivik pê ve kê bere xwe ji milletê (Ji dînê) Îbrahîm vedigerîne?’ ferman kiriye. Herweha misilman divê ku ne-

12. 7/A’raf, 88

13. 18/Kehf, 20

14. Ed-Dureru’s-Senîyye, Beşa Cihadê, 207

yartîya dijminê Allah -azze we celle- bike û vê neyartîya xwe eşkere bike û ji wan bitemamî dûr bimîne û wan wek dost qebûl neke û bi wan re tû nêzîkahî pêk neyne û bi wan re nekeve têkilîyên samîmî.”¹⁵

Allah -azze we celle- der heqê Îbrahîm -aleyhisselam- de ku wî wek henîf binav dike, wiha ferman kiriye:

قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَامُونَ فَنَاهَهُمْ عَدُوًّا لِي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ

“Got: ‘We dît, ka hûn ji çi re îbadetê dikin? Hûn jî û bavû-kalên we yên berê jî. Bêşik ew dijminên min in. Lê (Allahê) Rabbê aleman ne tê de.’ ”¹⁶

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ

“Demekî (Wextekî) Îbrahîm ji bavê xwe û ji qewmê xwe re wiha gotibû: ‘Ez, ji wî tiştê ku hûn jê re îbadet dikin dûr im (berî me).

Ez, bi tene ji ew ê ku ez xuliqandime re îbadetê dikim. Lewre wê ew min bigihîjîne hîdayetê.’ ”¹⁷

Şêx Abdurrahman b. Hasen -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Allah -azze we celle- red kirin û dûr ketina ji mûşrîkan û neyartîya wan û nefret kirina ji wan û cîhada li dijî wan li ser temamê mumînan ferz kiriye. Allah -azze we celle- wiha ferman dike:

15. Ed-Dureru’s-Senîyye, Beşa Cihadê, 221

16. 26/Şuara, 75-77

17. 43/Zuxruf, 26-27

‘Lê ew ên zilimkar peyva ji wan re hatibû gotin, bi yeke din re (Peyva ‘Hittatun’ ku tê ser maneya ‘Gunehên me biweşîne’ bi peyva ‘Hintatun’ ya ku tê ser maneya ‘Genim’ re) guherandin ...’ ”¹⁸

Bi vê awayê kesên wek zalim tînan wesifandin; muşrikan ji xwe re dost girtine. Ji wan re bûne alîkar û piştevan. Di aleyhîya mumînan de ji wan alîkarî dixwazin û herwiha heta ji destê wan tê mumînan zem dikin û ji wan nefret dikin. Bi delaleta Qur’ana Kerîm û sînnetê, ev tiştên hanê bi temamî tersê îslamê ne.

Em dixwazin diqat li şûbheyekî bikişînin ku ev şûbhe bi pir kesên lezok re heye. Ew wiha dibêjin: ‘Gazî kirina li Milletê Îbrahîm di da’wetê de asta/merhaleya dawî ye. Berîya vê merhaleyê, merhaleya mucadeleya/têkoşîna bi hikmet û şîret û herî xweşik heye. Berî ku serî li merhaleya beraeta neyarên Allah -azze we celle- û dîrketina îlahên wan ên sexte û red kirina wan û eşkerekîya dijminî û nefreta ji wan bê xistin, divê da’wetvan di da’wetê de temamê uslûbên xweşik û bi hikmet biceribîne/tecrûbe bike.’

Di muqabilê vê şûbheyê de em wiha dibêjin:

Kesên ku vê şûbheyê tînin ser ziman Milletê Îbrahîm qenc fêm nekirine. Ev gumana/ev şûbheya wan ji ber tevlihev kirina rêbaz/metod û uslûbên da’weta li kafirên ku hêj cara yekem dibin muxeteb, ligel helwesta dijberîya kafirên ku li ber da’wetê radibin ve derdikeve meydanê. Digel vê yeke ji ber ku navbera helwesta ku misilman bi pêk anîna vê mes’ul in ligel dijberîya îlahên kafira ên batil û sîstema wan

18. 2/Baqara, 59

û terzê/awayê jîyana wan û qanûnên wan nikarin ji hevdû biveqetînin, şûbheyekî wiha diavêjin holê.

Ji ber ku Milletê Îbrahîm îbadetê xwe xweserî Allah -azze we celle- dike û ew tiştên ji xeynî Allah -azze we celle- îbadet li wan tèn kirin bi temamî red û înkâr dike (yanê ji van esasan pêk tê) divê qet neyê ewiqandin/texîrkin. Bilakis berî her tiştî divê da'wet bi vê dest pê bike. Lewre ev, mihvera 'Laîlaheîllallah'ê ye ku naveroka wê; ji qebûl kirin û red kirinê pêk hatiye û esasa îslamê û da'weta temamê Nebî û Rasûlan e -aleyhimûsselam-."

DER HEQÊ XISÛSÎYETÊN MILLETÊ ÎBRAHÎM DE

Ji bo ku zihnê insanan ji temamê van şubheyan paqij bibe ez dixwazim li ser du xusûsîyetên/taybetiyên Milletê Îbrahîm bisekinim.

Taybetîya Yekemîn: Dûr bûn û înkâr kirina taxûtan û ew îlahên sexte ku ji xeynî Allah -azze we celle- îbadet li wan tên kirin. Ev tu car nayê ewiqandin/texîrkirin. Bilakis hêj di destpêkê de ger bi eşkerekî bê îlankirin û bê tetbîq kirin.

Taybetîya Dûyemîn: Eger ew civaka muşrîk li ser rêya batil îsrar bikin û asê bimînin dûr bûna ji wan jî taybetîyeke/xusûsîyeteke Milletê Îbrahîm e.

Heçî beyankirina der heqê van her dû taybetîyan/ xusûsîyetan de:

Taybetîya Ewwil: Ev taybetî, şamilê înkarkirina hemû taxûtên ku ji xeynî Allah -azze we celle- li wan îbadet tên kirin e. Ev taxût; divê pûtên ji kevîran hatibin çêkirin be, an qebr

û dar, an roj û heyv, an jî qanûnên beşerî bin; hewceye ku ew kesê ji Milletê Îbrahîm xwe ji van tiştan bitemamî dûr bigire. Da'weta Nebî û Rasûlan -aleyhîmûsselam- û Milletê Îbrahîm; hêj di destpêka vê rêyê de înkâr kirina îlahên sexte ku ji xeynî Allah -azze we celle- îbadet li wan tèn kirin û îlankirina neyartî û nefreta wan û kêmxistina rûmeta wan û kêmkirina poz û pozîsyonê wan û eşkerekirina sextekarî û kêmmayîna wan hewce dike. Destpêka da'weta hemû Rasûlan -aleyhîmûsselam- bi van qewla bû:

... أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ

“... Ji Allah re îbadet/abdîtî bikin û xwe ji taxut biparêzin ...”¹

Allah -azze we celle- der heqê Îbrahîm -aleyhîsselam- ê henif de wiha ferman hiriye:

“Got: ‘We dît, ka hûn ji çi re îbadetê dikin? Hûn jî û bavûkalên we yên berê jî. Bêşik ew dijminên min in. Lê (Allahê) Rabbê aleman ne tê de.’”²

... يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ

“... Gelî qewmê min! Ez ji wan tiştên ku hûn pê (ji Allah re) şirikatîyê dikin, dûr im.”³

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ

“Demekî Îbrahîm ji bavê xwe û ji qewmê xwe re wiha gotibû: ‘Ez ji wî tiştê ku hûn jê re îbadetê dikin dûr im (berî me). Ez

1. 16/Nahl, 36
2. 26/Şuara, 75-77
3. 6/En’am, 78

bi tenê ji ew ê ku ez xwuliqandime re îbadetê dikim. Lewre wê ew min bigihîne hîdayetê.”⁴

Ev peyva Allah -azze we celle- a di der heqê qewmê Îbrahîm -aleyhisselam- de pir baldar e:

قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَذَا بِالْهَيْتَانِ إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى
يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ

“Gotin: ‘Kî ev bi îlahên me kirîye? Bêguman ew ji zaliman e.’ (Ji hev re) gotin: ‘Me bihîst ku xortek dev diavête wan! Navê wî Îbrahîm e.’”⁵

Mufessîran, kelîmeya “... dev diavête wan...” wek “wan zem dikir û biçûk didît û rûmeta wan kêm dixist” tefsîr kirine.

Kîtab û sünnet bi delîlên li ser vê mijarê dagirtî ne. Ji nava wan delîlan; dema ku Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- li Mekkeyê bû, helwest û tevgera wî a biçûkdîtina pûtên Qureşîyan û berî bûn û înkâr kirina wan û bi eşkerehî bikaranina wî yê van tiştan ji me re bes in. Sîrf ji ber vê helwesta wî ya bi qerardarî/bi biryardarî, Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- bi navê “Sabiî” (yanê ew kesê ku ji dînê xwe vegeyîyaye) binav kiribûn.

Heke tu dixwazî ji van gotinên me emîn bibî, serî li wan ayetên Mekki bide. Dema çend ji wan nazil dibûn hema di gavê de bi lezgînî bi şerq û xerbê ve bi bakur û başûr ve belav dibûn û di kolan û malan de û di cîvat û meclîsan de li ser ziman digeriya. Ev ayetên hanê ji bo Ereban pir zêde bi fêmbarî û vikîvekirî bûn. Xîtaba li wan dihat kirin pir zelal bû. Lat û Menat û Uzza serî de, wê dewrê çiqas

4. 43/Zuxruf, 26-27

5. 21/Enbîya, 59-60

pûtên Ereban hebûn, Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- temamê wan kêmdidît û bangî dûrmayîna ji wan dikir. Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- bitene hişyarker bû û ji wan tiştan yek tenê jî neveşartibû.

Ew kesên ku îro bi meqseda da'wetvanîyê xwe didin pêş divê li ser vê heqîqetê baş bifikirin û xwe li gorî vê heqîqetê bikişînin hesabê. Lewre mimkun nîne ku da'wetvanên vê da'wetê ji bo alîkarîya dînê Allah -azze we celle- têkevin rê û piştire vê qaîdeya bingehî (ku ev qaîde di heman demê de rêya Rasûlan û Nebîyan e) piştguh bikin. Em tev dizanin û şahidin ku qanûnên beşerî îro çiqas belavbûyî ne. Lewma divê ku da'wetvan bi awayê kêmxistina qanûnan û bilêvkirina pûçbûna van (qanûnan) ji însanan re evan tiştan eşkere bike:

- Bi eşkerekî înkâr kirina van (qanûnan),
- Îlan kirina dijminahîya van (qanûnan),
- ji bo dûr mayîna van (qanûnan) da'wetvanî û gazîkirina li însanan,
- Îzahkirina xapînokîyên vê rejimê û tinazkerîya wan ê bi însanan re,
- Di tabîbûna Milletê Îbrahîm de nimûne girtina Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam-.

Eger da'wetvan bi vê awayê hereket nekin, bi vê awayê tevnegerin gelo wê heq kingê û çawa dekeve holê?

Wê insan heqîqeta naveroka dînê îslamê çawa hîn bibin û navbera heq û batil ligel dost û dijmin çawa ji hev du biveqetînin?

Dibe ku hinek însan mesleheta da'wê û taloka/xetereya fitneyê bidin pêş. Bi rastî fitneya herî mezin veşartina tewhîdê ye û tevlihev kirina dîn bixwe ye. Ka fitneyekî ji vê mezintir heye? Ji pêkanîna Milletê Îbrahîm û ji eşkere kirina dostanîya dînê Allah -azze we celle- û dijminahîya taxûtan ku ji xeynî Allah -azze we celle- îteat û îbadet li wan tên kirin pê ve meslehetekî mezintir heye?

Eger misilman ji bo vê nekevin astengiyê û di vê rêye de milên xwe nedin hevdû ka wê astengîya çi bikişînin? Înkâr kirina temamê taxûtan li ser hemû kesên ku teslîmê destpêka kelîmeya şahdehîyê bûne, wacib e. Eşkere kirina vê û derxistina holê jî, dîsa ji wacîbatên muhim in. Muheqqeq divê ku cemaetên misilman (yan jî hema qet nebe ji her cemaetekî komek) vê heqîqetê bi eşkerehî biqîrînin. Hetanî ku ev rastîya hanê bê naskirin û belav bibe. Bi vê awayê ne tenê di dewra hêzdarîya xwe de bilakis di dewrên qelsbûna xwe de jî çawa ku bi tilîyan nîşan didan û xwe jê disitrandin/mihafeza dikirin û bi neyartîya îlahên wan ên sexte dihat wesifandin, ha ev cemaetên misilman jî li gorî nimûnetîya Rasûlullah -aley-hissalâtuwesselam- divê ku xusûsiyeta wan ên xuyaye û elametên wan ên cudahî hebin.

Ew da'weta ku hinek da'wetvan li ser navê “meslehet”ê pêk tînin gelo da'wetekî çawa ye? Ew dînê ku dixwazînin pêk bînin ecêba dînekî çawa ye? Lewre ekserîyetê wan pesnê (qismekî) qanûnên beşerî didin. Heta ku li ser bêterefîya van qanûnan xwe bixwe dikin şahid. Berevaja Milletê Îbrahîm de tevdigerin, hereket dikin. Ji bo girêdayî mayîna makeqanûn/qanûna bingeşî ya laîkî re sond

dixwin û hûrmetên xwe teqdimê wan dikin. Di muqabilê ku li hemberî wan de înkâr kirina wan û neyartîya wan îzhar bikin, riza û dostaniya xwe pêşkêşî wan dikin.

Wê evan kesên hanê da'wa tewhîdê belav bikin û pêk binin? Ev kesên ku li ser mijara eşkerekirina dîn û tekfira rêveberên/îdareciyên taxût û guherandina şerîeta Rahman -azze we celle- ligel hikûm danîna bi qanûnên beşerî qet nasekinin dê ew çawa aqîda tewhîdê temsil bikin?

Çimkî ew kesên hanê di sere pêşî de sond xwarine.

Ji bo çi sond dixwin?

Ji bo hûrmet nîşan dayîna sîstema/pergala taxût û qanûnên şirkê... Lê ya rast ew bi red û înkâr kirina pergala taxûtî û qanûnên şirkê hatibûn emirkirin.

Taybetîya Dûyemîn: Ev xusûsiyet şamilê dûr bûn û înkâr kirin û buzza li muşrîkan bixwe û îzhar kirina neyartîya wan e.

Îbnu'l Qayyîm -rahîmehullah- wiha dibêje:

“ji xeynî kesên ku tewhîdê enceq xweserê Allah -azze we celle- kirine û bi nefret kirina muşrîkan nêzî Allah -azze we celle- dibin pê ve kes ji şirka mezin xelas nebûye.”⁶

Divê qenc bê zanîn ku dûrketina ji muşrîkan ji dûrketina îlahên wan mûhimtir e.

Şêx Hamd b. Atîk -rahîmehullah- di berhema xwe yê “Sebîlu'n-Necat we'l Fîkek” de wiha dibêje:

6. İxasetu'l Lehfan (Ev gotin li Şêyxu'lîslam İbn Teymîye ji tê nisbetkirin.

“Diqewlê’ ... EmjiweûjiwantiştênkuhûnjiAllahpêve ji wan re Îbadet dikin dût in (berî ne) ...’⁷ ayetê de nuqteyekî herî xweşik heye. Allah -azze we celle- berî bûna ji muşrîkan, ji dûrketina pût û pelatên muşrîkan pêştir rêz kiriye. Lewre xusûsa ewwil ji ya duyemîn mûhimitir e.

Dibe ku mirov xwe ji putan berî bike lê xwe ji mûşrîkan dût neke. Herwiha ew mirov dê wezîfeya xwe pêk neanibe. Eger ji mûşrîkan dût bimîne, ev dûrbûna wî hewcetîya berî bûna pûtên wane jî. Ev mesele di ayeta Qur’ana Pîroz de wiha tê beyankirin:

وَأَعْتَزِلْكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُوا رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ
بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا

‘Ez we û ew ên ku hûn ji xeynî Allah duayê wan dikin dî-terikînim û ji we vediqetim. Ez bi tenê ji Rabbê xwe re dua dikim. Hêvî heye ku ez bi dûakirina Rabbê xwe bedbext nabim. (Wê Rabbê min îcabetî duayê min bike.)’⁸

Allah -azze we celle- berî bûna muşrîkan, ji berî bûna pût û sanemên wan pêştir digire. Ev ayet jî der heqê vê mijarê de mîsal in.

فَلَمَّا اعْتَزَلْتَهُمْ وَمَا يُعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

‘Dema (Îbrahîm) dev ji wan û dev ji wan tiştên ku ji Allah pê ve jê re îbadet dikirin berda ...’⁹

7. 60/Mumtehîne, 4

8. 19/Meryem, 48

9. 19/Meryem, 49

وَإِذْ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يُعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ

‘Madem we wan û ji ew ên ku ji xeynî Allah dihebînin terikand û dûr ketin ...’¹⁰

Divê em li hûrgilîya di ayetê de diqat bikin. Çimkî ev mesele ji bo însan deriyê neyertîya dijminê Allah -azze we celle- vedike. Gelek însan hene ku ji Allah -azze we celle- re qethîyen şîrîk çê-nake lê mûşrîkan wek neyar nabîne û ji ber vê, emrê ku di dinê hemû pêxemberan -aleyhîmüsselam- de heye pêk neaniye. Bi vê halê ew ne misilman e.”¹¹

Em ê li ser vê mijarê jêgirtinekî ji kîtêba Şêx Abdullatîf b. Abdurrahman -rahîmehullah- bikin.

“Mirov carînan ji şîrkê xelas dibe û ji tewhîdê hez dike. Lê ji ber ku ji mûşrîkan berî nabe û welayeta xwe nade ehlê tewhîdê û nabe alîkarê misilmanan ev hemû jê re dibin kêmasî. Herwiha dibe tabîê hewayê xwe û dikeve hin qismên şîrkê û terka bingeha tewhîdê dike. Hezkirina wî jî û bûxzkirina wî jî ne ji bo Allah e. Welayet û beraeta wî ne ji bo Allah ê ku wî xûliqandîye û surete xweşik dayê wî re ye. Hâlbuki ev ên ha bi temamî di bergeha/di çarçoveya kelîmeya ‘Laila-heîllallah’ê de mewcûd in.”¹²

Şêx wiha pê de diçe:

“Ew amela bi fezîlet ku însan nêzî Allah -azze we celle- dike; buxza ji wan mûşrîkên dijminê Allah -azze we celle- û neyartîya wan û cîhada li dijî wan e. Mirovek ji dost girtina wan enceq bi vê awayê xelas dibe. Bi qasî ku vê biterikîne di navbera

10. 18/Kehf, 16

11. Sebilu'n-Necat

12. Ed-Dureru's-Senîyye, Beşa Cihadê, 681

xwe û mûşrîkan de, wê dostanî derkeve holê. Bi vê sebebe, ji hereket û têkiliyên ku bibe sebebê verihoştin û xiritandina îslamê ger bi şîdet/bi qewîtî dûr bê mayîn. Şêx Muhammed b. Abdulwehhab -rahimehullah- wiha dibêje:

‘Divê ku misilmanek bi eşkerekî bêje ez ji ûmmeta îslamê me. Herwiha wê hêzderê wan be û ewê jî bi wan hêzdar bibe. Bitenê bi vê awayê dê bikaribin taxûtan bitirsînin.’¹³

Şêx Hûseyîn û Şêx Abdullahê kûrên Şêx Muhammed b. Abdulwehhab -rahimehumullah- li ser pirsê der heqê wî kesî ku ketiye vê dinê û ji îslam û ji misilmanan hez dike lê belê neyartî û buxza wî ji mûşrîkan re tune û wan tekfîr nake de vê cewabê didin: “Ew kesê ku bêje ‘Ez dijminîya mûşrîkan nakim’ an ‘Belê ez dijminê mûşrîkan im lê ez ewana tekfîr nakim’ ha ew kes ne misilmanekî muwahhîd e. Ew ji wan kesane ku Allah -azze we celle- der heqê wan de wiha ferman dike:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ
 وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَنْ
 يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَأَعْتَدْنَا
 لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا

‘Bêguman ew ên Allah û pêxemberên wî înkâr dîkin û dixwazin cudahiye têxin navbera Allah û pêxemberên wî û dibêjin: ‘Em bi hinekan îmân tinin û bi hinekan jî înkâr dîkin’ û ew dixwazin ku di navbera wan (îslâm û kufre) de rêyeke din bigirin. Evana, kafir bi xwe ne! Me ji bo kafiran ezabekî riswaker amade kirîye.’¹⁴

13. Mecmuatu't-Tewhid

14. 4/Nisa, 150-151

Dariçava ye ku hetanî ji şirka xwe paqij bibe (bi dîyarkirina wucûbîyeta buxza di qelb de) eşkerekirina neyartîya mûşrîkan û berî bûna wan de kesên ‘muellafetu’l qulûb’ in ne tê de ne. Kesên ku dijminahîya dînê Allah ^{-azze we celle-} nakin ew jî di vê çarçovê de nayên nerxandin. Meseleya ku em li ser disekinin, der barê îlankirin û bi eşkerehî derxistina holê ye. Nexwe ne ew însan tenê, hetanî ji zordar û zaliman re jî di destpêkê de teblîx û da’weteke bi hikmet û xweşik tê kirin. Heke îcabetê vê da’wetê bikin ew jî birayên me ne. Bi qasî ku îteata Allah ^{-azze we celle-} bikin em ê ji wan hez bikin. Heq û hiqûqê me her çi bin dê ev heq û hiqûq jî bo wan jî muteber û rewacdar be.

Lê belê piştî ku hûcçetên/delîlên apaşkere ji wan re hat teqdîm kirin digel vî qasî heqqê qebûl nekin û li ser batilê îsrar bikin û bi vê awayê di sefên dijî dînê Allah ^{-azze we celle-} de cih bigirin, êdî ji bo wan muameleya bi hilm û nezaket diqede. Di rewşekî wisan de eşkerekirina berî bûna wan dibe wacib. Daxwazîya hîdayeta mûşrîkan û kafiran û ji bo qezenckirina kesên ku bibin piştgirê dîn, di teblîxê de tevgerîn û nesîhetên bi hilmû û xweşik ligel meseleya hûb û buxza û welayet û beraetê ger ji hevdû bèn cudakirin. Lewre veqetandina van herdu meseleyan pir muhim e. Ekserîyetê însanan van meseleyan tevlîhevdû dikin. Herwiha der heqê nassên wekî ‘Ya Rabbê min! Qewmê min bigihîne hîdayetê, çimkî ew nezan in’ de dikevin nakokîyê/tenakûzê.

Îbrahîm ^{-aleyhisselam-}, ji ber ku bavê wî li ser şirka xwe îsrar dikir xwe jê berî kiribû. Weke ku tê zanîn li ser rûyê erdê kesê ku herî nêzî însan bavê wî ye.

Allah -azze we celle- wiha ferman dike:

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَّهَا أَيَّاهُ فَلَمَّا
تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ

“Piştî jê re hate beyankirin ku bavê wî dijminê Allah e, ew ji wî dûr ketibû”¹⁵

Ev dûr bûn piştî da’weta bi hikmet û bi nesîheta xweşik pêk hatibû. Em di vê ayetê de dibînin ku Îbrahîm çawa xîtab li bavê xwe dike:

يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ
صِرَاطًا سَوِيًّا

“Bavo! Bi rastî ilmê ku ji te re nehatiye ji min re hatiye ...”¹⁶

يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُونَ
لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا

“Bavo! Ez ji ber vê ditirsim ku ezabê Rahman bigihîje te û tu bibî ji dostên şeytan.”¹⁷

Allah -azze we celle- ji Musa -aleyhisselam- re wiha ferman dike:

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيًّا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَحْشَىٰ

“Jê re gotinên nerm bêjin. Hêvî heye ku şîret bigire an jî bitirse.”¹⁸

Li ser vê emrê dema ew jî wek qasid çû cem Fîr’ewn bi vê awayê pê re muamele kir û bi qewlên leyyîn (gotinên nerm û xweşik) dest bi da’weta xwe kir.

15. 9/Tewbe, 114

16. 19/Meryem, 43

17. 19/Meryem, 45

18. 20/Tâ-Hâ, 44

فَقُلْ هَلْ لَكَ إِلَىٰ أَنْ تَزْكَىٰ وَآهْدِيكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتُخْشِيَ ۚ

“Bibêje: Ma dilê te heye ku tu xwe paqij bikî? Tu dixwazî ez te bi bal Rabbê te ve rastê rê bikim da ku tu jê bitirsî.”¹⁹

Musa -aleyhisselam- ayet û mucîzeyan nîşanî wî da. Li hember vê yeke dema ku Fîr’ewn heq derewand û li ser batil inyad û israr kir çawa ku di ayetê de behs tê kirin Musa -aleyhisselam- wiha dibêje:

قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَمَا أَنْزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
بَصَائِرَ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا

“(Mûsa) got: ‘Sond be tu bixwe jî dizanî, ji bo ku (însanan) bike xwedî besîret van (ayetên hanê) Rabbê erd û esmanan daxistîye. Û ez bixwe jî bi vê teqez bawer im ku tu ji helak-bûyîyan î, hê Firewn!’ ”²⁰

Heta ku Musa -aleyhisselam- ji wan re nifira dike û wiha dibêje:

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ
وَاشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ

“Mûsa got: ‘Rabbê me! Te di heyata dinyayê de zîynet û emwal (malên pir) da Firewn û giregirên wî. Rabbê me! Ma te ev ji bo ku ji rêya te vegerînin (daye wan)? Rabbê me! Malê wan tune bike û tengezarî bide qelbê wan ku; hetanî ezaba biêş û jan bibînin îmân neynin.’ ”²¹

19. 79/Naziat, 18-19

20. 17/Isra, 102

21. 10/Yûnus, 88

DI DA'WET Û TEBLÎXA MILLETÊ ÎBRAHÎM DE BÊ TAWÎZÎ Û HILM

Ew kesên ku ayet û hedîsên der heqê hilm û nezaket û hêsankirinê de bi giştîkirinê ji ser zimanê xwe kêr nakin lê belê van nassa di cih de bikarnaynin heke di mijara da'wetê de samîmî bin divê ku di vê meseleyê de kur bifikirin û qenc pê serwest bin.

Mirovek ku, gelek da'wetvan bi uslûbên pir nerm û nazik da'weta tewhîdê lê hatibi kirin û axir êdî bizanibe ku hûkimdayîna ji xeynî hûkmê Allah -azze we celle- kufr e û tevgera bi vê awayê qethîyen ne caîz e; tevî van xebatan hê jî (li ser batilê) israr bike û pozbilindîyê bike di vê rewşê de helbet hewce dike ku uslûb û rêbazên da'wetê bi lezgînî bê guherandin.

Ev kesên hanê bi xûyanîya xwe û bi gotinên şêrîn û bi weadên vir û vala û bi bahaneyên sexte di her fersendî de wan rebena dixapînin. Lê ya rast lîsanê halên wan îdîayên wan diderewîne. Çimkî roj bi roj li hember zêdebûna kufr

û fesada di navbera însanan de bêdeng dimînin û hetanî tesdîq dikin. Tehdeyî li ser da'wet û da'wetvanên tewhîdê zêde dikin. Ji bo daxwazkarên islahî civak û dewletê re meydana/qada tevgerînê teng dikin û wan bi polês û îstîxbaratên xwe didin ber taqîbatan. Digel vê yeke îmkan û fersenda şîxûl û xebatê didin wan kesan ku ew bixwe neyarê dînê Allah -azze we celle- ne. Ji bo belavkirina fesad û kufre, amrazên/ hacetên çapemenî/neşriyat û weşanên medyayê têxin xizmeta wan. Kesên ku dijî qanûnên wan dertên û qanûnên wan qebûl nakin û ji wan berî dibin û qiseta batilbûna van qanûnan ji însanan re dikin ji bo bèn cezakirin qanûn û qerarnameyên nû derdixin. Tevlî daxwaziyên muwahhidên muslîh ku dizanin wacibe jî, digel vî qasî ji bo mer'iyeta şerîeta Allah -azze we celle- qet xwe tevnadin, hereket nakin.

Ha ji insanên wisan re tevgera bi hilm û pêkanîna aşîtiyê û tevgerîna nazîkane û teqdîm kirina hurmet û pîrozkirina îd û cejnên wan an jî îzhara dostaniya wan ne caîz e. Çawa ku Îbrahîm -aleyhisselam- û mumînên pê re gotibûn em jî wiha dibêjin: Em ji we û ji qanûnên we û ji makeqanûna we yê şirkê û ji rêveberîya we yê kufre dûr û berî ne. Em we înkâr dikin. Hetanî hûn tewbe nekin û nevegerin Allah -azze we celle- û teslîmî wî nebin û bitenê bi şerîeta wî hikûm nekin di navbera me û we de xezeb û neyartîyeke daîmî dê xûya bibe.

Digel vê yeke; ji dostaniya wan, ji îteata wan, ji meşa li pey wan, ji ewlebûna bi wan û ji wezîfe girtina sazîyên wan ên wekî artêş (ordî) û îstîxbarat û polês ku bi vê awayê alîkarîbûna batilên wan û berdeewama îqtîdar û parastina

hikûmeta wan pêk tê û ji zêdekirina elalet û qelebalixa wan em xwe diparêzin.

Helwesta ulemayên ji selefê salih yên li hemberî siltan û rêveberên dewra xwe çiqas eşkere û zelal û bi biryardarî bû. Ma qiyasa siltan an xelîfeyên wê dewrê û taxûtên îro mimkun e? Belê helwesta da'wetvanên îro li hemberî rêveberan çawa ye? Selefê salih ji fakulteya zanistên civakî an siyasî mezûn nebibûn. Bi mehnîyên serwextiya der barê hîle û pîlanên dijmina de wan rojname û kovarê genî nedixwendin û ne ji taqîb dikirin.

Her wiha ne ji siltan û rêveberan tenê, xwe ji derî û derîzanên wan jî dûr digirtin. Lê belê yên ku li ser ziman dibêjin em peyrêw û taqîbkerê selef in bi rastî şeytan bi dînê wan dileyze. Çimkî zehfê wan, tevli ku rêveberên taxût wan bêrûmet dikin û guhê xwe nadin wan, ew dîsa di oxira menfaetên dinyayê de dînê xwe îfsad dikin û ji ber derîzanên derîyên taxutan dûr namînin.

Selefê salih -rahîmehumullah- çûyina cem siltan û rêveberên zalim qedexe/yesaq dikirin. Hetanî kesên bi xayeya emrê bi'l me'ruf û nehya ji munkeratan dixwestin biçin cem siltanan, destûr nedidan wan. Lewre vê ihtîmalê didan ber çav: Dibe ku ji ber îkramên siltan û rêveberan têkevin fitneyê û qelbê wan ji wan re nerm bibe û li hemberî xetayê wan bédeng bimînin. Li gorî selefê salih, dûr mayîna ji siltan û rêveberan, dema ku îcap bike ji bo rexnekirina rewşa wan ên ne di cih de weke helwesta herî baş qebûl dikirin.

Rehma Xweda li Sûfyanê Sewrî be. Wî ji nêz û dostên

xwe re tewsiye dikir ku qethîyen tu carî pesnê rêveberên di iqtîdarê de ne nedin û xwe nêzî wan nekin û daxilê dîwanên wan nebin. Piştî wiha pê de diçe: “Der barê rêveberên xwe de pir bi dîqat bin. Nêzî wan nebin. Eger ji we re bibejin ‘Heke hûn bibin hevparê karên rêveberiyê û nêzîkê rêveberan bibin ew çax dê sitendina heqê mezlûman wê pir hêsan bibe’ qet bi van hîleyan nexapin. Bi rastî ev, hîleyekî Îblîs e.”¹ Bi hinceta manî’ bûna fesadê û kêmkirina zulmê nêzîk bûn û bihevrebûna rêveberan bi eşkerekî tê red kirin û binavê ‘Kemîna Îblîs’ tê binavkirin.

Li ser vê xusûsiyetê divê baş bê fikirîn. Wî (Sûfyanê Sewrî) wekî wan da’wetvanên ku mesleheta dawê û hakimîyeta dîn di nav sîstema dijminên Allah -azze we celle- de dibînin û bi vê awayê ûmrê xwe zayî dikin vê gotinê nedigot:

“Birayêmin! Nêzî rêveberan bibe û hebûna xwe bide hesandin. Herwiha bi ketina parlamentoyê an ji biketina encûmena wezîran dê tu ye bikaribî zulmê kêmkirî û pir feyde bidî birayên xwe. Dest ji vê meqamê bernede da ku ev meqam nekevin destê mucrîman û van meqaman îstismar nekin.”

Bilakîs ew (Sûfyanê Sewrî) nêz bûna rêveberan wek rêyekî ku facîrên Qur’ana Kerîm dixwînin ji bo hin menfaetên dinyayê bi dest bixin te’rîf dike.

Sûfyanê Sewrî dema van gotina dibêje dewra Ebbasîyan hêj nû dest pê kiribû. Van şîreta beriya dewrên xelîfeyên Ebbasîyan Me’mun û Mû’tesim ên ku bid’etên xwe xistin holê û li gelek însana eziyet dikirin anibû ser ziman. Di

1. Sîyer-î Alamî’n-Nubela, 13/582; Camîu Beyanî’l-İlm we Fadlîhî, 1/179

wê dewrê de îzzet û heybeta xilafetê di cih de bû û misilmanan welatan fetih dikirin û artêşên islamê li şerq û xerba dinyayê êrîş li kelehên kufrê dikirin. Digel vê yekê wî (Sûfyane Sewrî) nêzîkbûna rêveberên dewra xwe bi vê awayê diwesifand. Rewşa nêzîkbûna rêveberên îro ka wê çawa çêbe gelo? Allah -azze we celle- me ji halekî wiha mihafize bike.

Muhammed b. Abdulwehhab -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Kesên ku bi xwedî bîd’et re rûnê wê ji van sê halan bi halekî ji wê dere rabe:

1. Rûniştina bi xwedî bîd’et, wê bibe sebep ku însanên din jî bi bal wî ve biçin û lê gûhdari bikin. Rasûlullah -aleyhis-salâtuwesselam- di hedîsekî xwe de wiha gotiye: ‘Kî di îslamê de çexerekî/rêçekî xweşik veke û ew çexer (ew rêç) pey wî de bê tetbîq kirin û berdewam bibe, bê kêmkirina xêrên wan kesên ku vê çexerê didomînin, mislê xêra wan ji bo wî dê bê nivîsandin. Her kî jî di îslamê de çexerekî/rêçekî xerab derxe û ev çexer (ev rêç) pey wî de bê tetbîq kirin û berdewam bibe, bê kêmkirina gunehên wan kesên ku vê çexerê didomînin mislê gunehê wan ji bo wî dê bê nivîsandin’²

2. Di be ku di qelbê wî de ji bo xwedî bîd’et re hindik be jî xweşbîniyek pêk bê. Ji ber vê yekê ihtîmale ku lingê wî bişemite û di dawî de Allah -azze we celle- wî têxe cehennemê.

3. An jî dibe ku ew kes wiha bibêje: ‘Wallahî gotinên wan min hiç eleqeder nake û ez ji xwe (ji dînê xwe) bixwe emîn im.’ Her kî bi bawerîya wekî ku Allah -azze we celle- îmana wî

---

2. Muslîm

sabît kiriye, der heqê dînê xwe de li hemberî Allah -azze we celle- emîn bibe Allah -azze we celle- wê nîmetê ji wî kesî distîne.”

Belê, çawa ku ji qawlên wî tê fêmkirin hetanî naveroka wê de kufr tune be der barê rûniştina ehlê bîd’etê de ev têt gotin. Ev gotinên giran ji bo rûniştîyên bi ehlê bîd’et re be, gelo ji bo wan kesên ku bi evdalên qanûnên beşerî û mûşrikan û murtedan re rûdinin de dê çi bihata gotin? Ew gotina wekî ‘Ez ji xwe pir bawer im’ ku di rewşa Sêyemîn de borî mixabin lingên gelekî da’wetvanên îro şemitandiye. Lewma ji bo neketina vê rewşê re ger pir zêde bi tedbir û bi ihtiyat bê tevgerîn.

Allah -azze we celle- beyan kiriye ku bi wan rêyên çalexwarî û hêviya alîkariya bi nêzîk bûna zaliman re tu meslehetên dînê îslamê qethiyen pêk nayê. Allah -azze we celle- di sûreya Hûd de (ku ev sûre pora Nebî -aleyhissalâtuwesselam- spî kiriye) wiha ferman dike:

وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ
مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ

“Teqez meylî zilimkaran/zaliman nekin! Nexwe wê agir bi we bigire. Ji Allah pê ve weliyên we/dostên we nabe, paşê alîkarî jî li we nayê kirin.”³

Bi awayê nêzîkahiya kafiran û meclîsa wan qet tu meslehetek bi dest nayê xistin û alîkariya dînê Allah -azze we celle- jî ne mewzubehs e.

Lê ew, eger lêketina agir ji bo xwe wek meslehet dibînin em bi vêya nizanin!..

3. 11/Hûd, 113

Gelî birayan!

Ji xewa giran şîyar bibin û guh nedin hemû dangan.

Mufessîran der heqê kelîmeya “Meyl nekin” de wiha dibêjin: “Ev kelîmeya rûkn (yanê, meyl) di ma’neya meyleke hindik de ye.”

Ebû Alîye wiha îzah dîke:

“Ev di ma’neya ‘Hûn bi hezkirin û bi qewlên xweşik bi tu awayî meyla wan nekin’ de ye.”

Sûfyanê Sewrî -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Kesên ku ji diwîtên (dolmaqelemên) wan re murekeb hazir dikin û devê qelemên (pênûsên) wan vedikin jî dikevin vê şimûlê/vê çarçovê”.

Şêx Hamd b. Atîk -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Heke bi qewlên xweşik be jî, kesê ku meyla xwe bide dijminê wî, Allah -azze we celle- wî kesî bi lêketina agir tehdît dîke”.

Şêx Abdullatîf b. Abdurrahman -rahîmehullah- li ser kelîmeya ‘meyl kirin’ê de piştî şîrovevên mufessîran teqdîm dîke wiha dibêje:

“Tevlî dereceyên wî yên cudahî hebin jî gunehên li dijî Allah -azze we celle- tînin kirin **şirk** e. Wekî tinazên bi ayetên Allah -azze we celle- û rakirina hûkim û emrên wî ji mer’iyetê û wesifandina qanûnên ji xeynî hûkmê Allah -azze we celle- ku bi navê edalet tînin binavkirin û tiştên ji van hêj fehştir pê ve bînin kirin rewş zêde girantir dibe. Allah -azze we celle- jî û Rasûlê wî jî û mumîn jî dizanin ku evana kufr in. Kesekî ku di qelbê wî de heyat û pê re jî parîyek îzzet hebe, ji bo Allah -azze we

celle- û Rasûlê wî -aleyhissalâtuwesselam- û dînê wî û Kîtêba wî dê li her derî û li her cîvatî de li hemberî van bisekine û ji wan dût bimîne. Ew tiştê ku bi cîhada dijmin re wê derkeve rastê ev e. Xenîmeta ku dê bi vê tekoşîn/mucadeleyê bi dest bikeve jî; eşkere kirin û da'we girtina dînê Allah -azze we celle- û zem kirin û dûrketina tiştên jî xeynî wî û berî bûna ji mihafizên wan/parezgerên wan e.

Birayêmin!

Bi hûkim û emrên Allah -azze we celle- ê ku ev şerîet nazil kiriye baş serwxt bibe. Lewre ev emr û hûkmên hanê wesîleya rakinana fesadê ne. Em alîkarî bi tenê ji Allah -azze we celle- dixwazin.”⁴

Şêx Muhammed b. Abdulwehhab -rahîmehullah- **wiha dibêje:**

“Gelî Birayên min! Ji Allah -azze we celle- îttîqa bikin û bi La îlahe îllallahê -ku ew destpêk û esasa dînê we ye- bi şid (şipşidandî) bigirin. Ma'neya vê kelîmeyê baş bizanibin û wê bi dilsozî qebûl bikin. Kesên ji hêla neseb û eşirê ve ji we dût bibin jî hûn herûdaîm hez mu'mînan bikin û wan wek birayên xwe bihesibînin. Taxûta red bikin. Dijminî û nefretê li wan bikin. Ji wan kesên ku ji wan hez dikin û wan diparêzin û wan tekfîr nakin û ji wan kesên ku wiha dibêjin jî buxz bikin: ‘Rewşa wan kafîran min qet eleqeder nake’ an jî ‘Allah -azze we celle- min ji wan mes’ûl negirtîye’. Çimkî kesê ku van dibêje der heqê Allah -azze we celle- de derewan dike û bextê xwe diavêje. Bêguman Allah -azze we celle- temamê misilmanan bi buzza kafîran mes’ûl girtîye. Eger birayên wan an zarokên wan an bavên wan bixwe jî bin, neyartî û tekfîr kirin û berî bûna wan li ser misilmanan ferz e. Hûn ji Allah -azze we celle-

4. Ed-Dureru's-Senîyye, Beşa Cihadê, 161

pir zêde ittîqa bikin. Xwe li vê esasê girêbidin. Hêvî dibe ku hûnê wek muwahhidên ku jê re qethiyen şirk çênekirine bigihîjin Allah -azze we celle-.”⁵

---

5. Jêgirtineke ji berhema ‘Mecmuatu’t Tewhîd’

HIŞYARÎYEKE MUHÎM

Ji bo pêk anîna Milletê Îbrahîm û alîkarîya dîn û birêvebirina çalakîyên/fealiyetên xefî/veşarîti de qet tu nakokî tûne. Ew meseleya ku li jorê em li ser sekinîn, usûla ku Nebî -aleyhisselam- wek usûla veşarîti tetbîq kiribû qethîyen betal nake. Di heyata Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- lamde ji bo îsbata hebûna vê usûlê pir delîl hene. Lê bi rastî ev usûla veşarîti hewceye ku di cihê xwe de bîn tetbîq kirin. Cihê tetbîqa wê jî plankirin û amadehiya şere. Digel vê yekê da'weta da'wa Milletê Îbrahîm û înkarkirina taxûtan û sistema/pergala wan ên batil şamilê hewcetîyê tetbîqên eşkerekîya da'wetê ye. Yanê wekî qismên borî de ku me bal kişandibû, divê hêj di serê vê rêyê de ev helwest û tevgerin bîn eşkere kirin. Ew hedîsa Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- ku wiha ferman dike: "Komek ji ûmmeta min dê serdestîya wan berdewam bibe ..." divê em vê hedîse jî bi vê awayê fêmbikin. Ji bo daxilbûna

navbera wan û bilindbûna meqamên wan de veşartina esasen dîn û şalûzîtîya/çaplûsiya ji taxûtan re qethîyen ne tetbîqa Nebî -aleyhisselam- bû. Bîlakîs tetbîqa wan kesane ku dikevin şîmûla vê ayetê:

لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ

“Dînê we ji we re û dînê min jî ji min re ye”¹

Ew birêxistinbûna xwe ser esasen îdeolojîyên beşerî dikin. Bi kurtahî di plankirinê de û di amadehîya şer de veşarîtî esas e. Lê belê di da’wet û teblîxê de jî eşkerekî esas e. Sebebê vê hişyarîya me, pir însanên nezan hin gotinan tînin ser ziman ku di nav wan de rêbirê ku însanan ji heqqê dûr dikin û da’weta Nebîyan -aleyhimûsselam- baş fêm nekirine zêdetir in: ‘Ev rêya ku hûn me jî gazî wê dikin dê me û planên me deşîfre bike û tûnebûna fêkiyên ku dê netîce bide me dilezlezîne’.

Ji xwedîyê van gotinan re peşî ev tê gotin: Ev fêkiyên ku hûn dibêjin em ê jê netîce bistînin tu wextî dê ne stewin û neyên xwarin. Heta ku çandina wan ne li gorî rêbaza Nebewî bê kirin, dê ev aqîbet neguhêre...

Piştî delîlên şer’î yên der barê Milletê Îbrahîm û da’weta pêxemberan -aleyhimûsselam- de em dikarin bibêjin şahid û delîlên herî mezin, waqiyê der heqê xebatên da’weta îro ye. Esas sebebê zorahîya îro ku dertê pêşîya me ev e; aliman û da’wetvanan heqqê veşartine. Jiber vê yekê zarokên misilmanan cahil dimînin, di zihnê însanan de heq û batil tevlihev dibe û helwesta di mijara welayet û beraetê de jî nediyar maye. Eger ewana heqqê bê tirs û

1. 109/Kafirûn, 6

bi eşkerekî derxistibana holê û biqîrîyana û wekî pêxemberan -aleyhîmûsselam- li ber astengîya biçîkîyana an tehemûl bikirana, îro ji bo însanan dê heq û batil vikîvekirî bibûna. Herwiha sefên ehlê heq û sefên ehlê batil dê ji hevdû biveqetîya û hinariya (mesaja) Qur'ana Kerîm jî wê ragihîya/bigihîştana însanan. Eger alim û ehlê ilmê teqîyye bike û cahil jî li gorî nezanîna xwe biaxive wê heq kingê derkeve holê? Dînê Allah -azze we celle- û aqîda tewhîdê ji însanan re bi eşkerekî neyê gotin, gelo ew da'wetvan li hêvîya çi fêkîya dimînin?

Nexwe ew fêkîyên ku li hêvîyê ne 'Dewleta Îslamê'ye?

Ji ber vê da'wetê Tehdeyî jî bê serê da'wetvanan û leqayî musîbetan jî bibin bêguman armanc û xayeya wan ev e ku însanan ji zilûmatên şirkê derêxin û heqîqeta tewhîdê bi eşkerekî nîşanî wan bidin. Ev ji bo wan armanca herî muhim e.

Dîn enceq bi muhefezakirina wî û bi lîqabûna musîbetên di vê rêyê de dertê holê. Allah -azze we celle- wiha ferman dike:

...وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ...

“... Eger Allah hin mirov bi hinekên din neda qewirandin wê dinya xirab biba...”²

Bilindkirina dînê Allah -azze we celle- û rizgarîya însanan ji her new'ê şirkê enceq bi vê awayê mimkûn û hêsan e. Xayeya/armanca ku di oxira wî de li musîbetan tehemûl bê kirin û qurban bên dayîn ev e. Dewleta Îslamê jî, ji bo pêk anîna vê xayeya/armanca mezin wesîleyeke. Di

2. 2/Baqara, 251

qiseta Eshabu'l Uxdûd de ji bo aqilmenda îbreteke pir mûhîm/giring heye. Lewre ew xortê da'wetvan -ku bi rastî da'wetvanekî dilsoz bû- ne xwedî dewletek bû û ne jî xwedî hêz bû. Her wiha bi eşkerekîyeke zêde da'weta tewhîdê derxiste meydanê. Alîkarîya dînê heq kir û gihîşte şehadetê.

Da'wetvan piştî ku bigihîje meqseda xwe ya herî mezin û pê ve êdî ji bo wî tu ehemmiyeta şewitandin û işken-ceyan û kuştinê namîne. Lewre ewana bêguman serdest in. Xwezî li wan ...

Her wiha tê fêmkirin ku ew gotina 'Ew rêya ku hûn me jî gazî wê dikin dê me û pîlanên me deşifre bike û tûnebûna fêkîyên ku wê netîce bide me dilezlezîne' bêbinî ye. Çimkî ev da'wet, dînê Allah -azze we celle- ye ku wê ew vê dînê serdest û hakimê wan dînên din bike. Bêguman ev hakimîyet dê pêk bê. Bilindahî û alîkarîya vê dînê ne girêdahîya wan kesên ku gotinên bêbinî derdixin û ji rêya Allah -azze we celle- men dikin e. Allah -azze we celle- wiha ferman dixe:

...وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبَدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ

“... Eger hûn bere xwe jê biguherînin dê (Allah) qewmekî din bîne şûna we û ew (qewm) ne wekî we ne jî.”³

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ
بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ
يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ
يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

“Gelî ew ên îmân anîne! Ji we kî ji dînê xwe vegere (bila

3. 47/Muhammed, 38

bizanibe ku) Allah di pir nêzik de di şûna wan de wê civateke wisan derxîne ku ew (Allah) ji wan hez dike û ew jî, ji wî hez dikin. Ji mumînan re dilnêrm/dilnizm in û li hemberî kafîran jî bi rûmet û qewî ne. Fîsebilillâh cîhadê dikin û ji lomeyên/ji gazinên lomedaran jî natirsin. Ev, fezla Allah e. Ji kî re bixwaze dide wî. Allah (ew ê bi lûtf û îhsana xwe hemû heyînan dorpêç dike) Wasî û (zanayê her tiştî) Alîm e.”⁴

...وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

“... Kî rû veogerîne bêguman Allah, Xenî û Hemîd e.”⁵

---

4. 5/Maîde, 54

5. 57/Hadîd, 24

DI QELSBÛN Û DI HÊZDARÎYÊ DE HELWESTA MILLETÊ ÎBRAHÎM A NEGUHERBAR: ÎSTÎQAMET

Ew da'weta Rasûlan û Nebîyan ^{-aleyhimüsselam-} û yên ku îman bi wan anîne, weke ku me anî ser ziman şahdeyî li vê heqîqetê dike. Di nava însanan de yên leqayî îmtîhan û musîbetên herî giran bûne ew in. Lê ew musibet û îmtîhanên herî giran bi tu awayî tesîrê (bandorê) li ser nûra da'wetê nekiriye. Bîlakis ev tişt ji bo pêkanîna nûfûza da'wetê li qelbê însanan û belavbûna da'wetê di navbera însanan de zêdetir bibe, bûye wesîle. Hetanî ji wan kesên ku di rêya da'weta da'wa tewhîdê de dimeşin re îro jî weke nûra hîdayetê ye.

Em dixwazin der heqê vê mijarê de bi dawî vêya jî bibêjin. Tê gotin ku, eger komek ji misilmanan dijminî û berî bûna xwe li hember kafirên bi înyad eşkere bikin û îlahên wan ên sexte û batilên wan red bikin, ev qaîde ji ser wan misilmanên din dikeve. Helbet di vê rewşê de ji sitûketina vê qaîdeya berpirsîyarî, pêşî ji bo belengazan/

ji bo mustez'efan muteber e. Lê belê ne bitenê buxz û neyartîya bi qelb tê qest kirin.

Ev, meseleya bi eşkerekî îlan kirina neyartîya kafiran e. Esil ew e ku, li her derê û di her demê de buxz û neyartî û dûrketin û redkirin kafir û taxûtan li ser temamê misilmanan wacib e. Çimkî çawa ku me di wan pelên borî de dîyar kiribû ev jî, hewcetiyên Laîlaheîllallah ê ne ku misilmanîti bitenê bi wê pêk tê.

Eşkerekî kirina neyartîya kufre, di da'wetên Enbîya de -aleyhîmûsselam- qaîdeyeke bingehî bû. Mixabin di programên da'wetvanên îroyîn de windabûyî maye û ji refan hatiye hildan.

Ev amelên hanê piştî derketine holê. Bi rastî kar û amelên pir xerîb in. Spartekê van pratîkên qaşo da'wetvanên ku ji xeynî menheca Nebî -aleyhissalâtuwesselam- rêyên din dişopînin û taqîb dikin; di her halûkarê de teqîyyeyê ji xwe re dikin dîn. Nemûhîm dîtina durûtî yê, dûr neketina munafîqîyê û qebûl kirin û daxil bûna partiyên demokratîk ku bingeha wan li ser îdeolojiyên beşerî ne û pejirandina/qebûlkirina rêbaz û usûlên partîgirîyê ne.

Mirovek li ser pratîkên sûnneta Nebî -aleyhissalâtuwesselam-, ew dema ku misilman qels bûn bi baldarî bisekine û bifikre dê vê heqîqetê bibîne. Em zêde nakevin teferrûtetê, lê em ê li qîsseyâ Amr b. Abese es-Sûlemî bidin dest. Di vê qîsseyê de qîsimê ku têkilî meseleya me ye wisan e:

“Min (Amr b. Abese) ji Nebî -aleyhissalam- re wiha got: ‘Ez dixwazim tabîe te bibim.’ Wî (Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam-) wiha got: ‘Di van rojan de tu nikarî vê barê hilgirî. Tu

rewşa min û wan mirovên din dibînî. Vegere cem qewmê xwe û te çi wextî seh kir/bihîst ku ez bûme xwedî quwwet û hêz, wê gavê were cem min.”

Îmam Newewî -rahîmehullah- Der heqê vê hedîsê de wiha dibêje:

“Maneya vê hedîsê ev e: Amr b. Abese dibêje, ‘ez dixwazim li vê derê misilmanîtiya xwe eşkere bikim û bi te re bimînim û tabîê te bibim.’ Li ser vê, Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- jî wiha cewab dide wî: ‘Ji ber ku îro quwweta misilmanan zeîf e, tu yê nikaribî vê barê hilgirî. Em ditirsin ku kafirên Qureyşî tehdeyî li te bikin. Tu li ser îslâmê sebat bike û vegere cem qewmê xwe û heyata xwe li ser vê aqîdeyê bîdomîne. Dema ku te seh kir ez bûm xwedî hêz wê gavê were ba min.’ Weke ku tê dîtin Nebî -aleyhisselam- der barê eşkere nekirina dîn de musaede daye wî sehabîyê xwe. Lê ya rast di wê dewrê de dinê Allah -azze we celle- û da’weta Nebî -aleyhisselam- bi eşkerekî dihat naskirin û belavbûyî bû. Gotina Nebî -aleyhisselam- ji vê halê re delîl e: ‘Tu rewşa min û wan mirovên din dibînî.’”

Ji van mîsalan yek jî qîsseyaya der heqê misilman bûna Ebû Zer ê Xifarî -radiyallahuanh- e ku ev jî di Sehiha Bûxarî de dibore.

Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- ji Ebû Zer re wiha gotibû: ‘Ya Ebû Zer! Vê rewşa xwe biveşêre û vegere welatê xwe.

Dema te seh kir ku em bûn xwedî hêz, wê demê were ba me’

Digel vê yekê ji bo ittîbaê li sînneta Nebî -aleyhisselam- bike û meqseda tabî bûna helwesta Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam-, çû di nava mûşrîkan de nasnameya xwe ya muwahhîd bi

eşkerekî ilan kir. Çawan ku di hedîsê de hatiye dîyarkirin tevli ku êrîşeke giran li wî bibe jî û wî îlana îmana xwe gelek caran dubare/tekrar kiribe jî, Nebî ^{-aleyhîsselam-} vê amelê wî rexne nekir û pîştgirîya xwe jê kêm nekir û weke gotinên da'wetvanên îroyîn tişteki wiha jê re negotibû:

“Ev rêya ku hûn me jî gazî wê dikin dê me û pîlanên me deşifre bike û tûnebûna fêkîyên ku wê netîce bide me dilezlezîne!”

Bêguman Nebî ^{-aleyhîsselam-} ji gotina tişteki wisan mûnezzeh e. Ew ^{-aleyhîssalâtuwesselam-} di mijara da'wetê de ji bo însanan heta roja qîyametê mîsal û nimûne ye. Îzhar kirina dîn û meseleya xweveşartina hin misilmanên mustez'ef ji hev dû cuda ne. Da'weta Nebî ^{-aleyhîsselam-} apaşkere bû. Herkesî dizanî bû ku temela qaîde û mihwera da'weta wî; bi her awayî îbadet xweser ji Allah re ^{-azze we celle-} bê kirin û red kirina taxûtan e. Ya rastî, mustez'efan ku hewcetî bi 'xwe veşartin û hicretê' dikirin û leqayî îşkenceyan dibûn yek sebebekî van hebû. Ew jî; eşkerekî û belavbûna da'weta tewhîdê bû. Ew durûtî ya bi hin însanên îroyîn re heye hema biçek jî bi wê nesla bijare re hebûya, qethîyen bi wan musîbet û îmtîhanên giran ve rûbirû nediman. Lê belê em wan ji tişteke wisan tenzih dikin. Ev kitekit/teferûet bê fêmkirin, dema ku dîn eşkere bibe û esasên qaîdeya da'wetê belav bibe, cewaza xirandina kafiran û di qada şer de veşartina komek misilman ku bikevin nav sefên wan jî dê bê fêmkirin. Di bin van şertan de bi hedîseya/bi bûyera sûîqesta Ka'b b. Ebî'l Eşref û yên weki wî delîl bê anîn, (delîl anîneke wiha) rast e. Mixabin gelek însan bi mehneyên alîkarî û pîştgirîya dîn û da'wetê ûmrê xwe

di artêşên/di ordîyên taxûtan de heba dikin û bi vê awayê dîn tevlihev dikin û tewhîdê bin erd dikin.

Ev amelên hanê wekî ku li serê xerbê be û da'wet û sûnnetî Nebî -aleyhîssalam- jî wekî ku li serê şerqê ye... Yanê ji hevdû wisan dûr in. Milletê Îbrahîm ev e. Di da'weta tewhîdê de rêya yekane ye ku tê de pêk anîna veqetandin û birîna têkilîyên kafiran heye.

Hetani berî bûna ji meqam û sazîyên fermî/resmî pêk newe û ji rêveberîyên şirkê buxz neyê kirin û qesr û hevser/hevjîn û rihetî/konfor winda nebin û ev kesên ku dixwazin dînê Allah -azze we celle- hakim bikin lê digel vê yekê parastina rêyên xwar û rêbaz û usûlên rêşaşî terk nekin Milletê Îbrahîm pêk nayê û ew jî, ne ji Milletê Îbrahîm in. Eger alîgirên van rêyan îdîa bikin ku ew rêya pêxemberan û selefê salih dişopînin, ev îdiayên wan betal e û rewşa wan nagûherîne. Em bi halê wan baş dizanin. Me dîtîye ku ewana çawa rûkenî nîşanê munafîqan û zaliman û hetanî ew kafirên neyarên Allah -azze we celle- û Rasûlê wî -aleyhîssalâtuwas-salam- re didin. Sebebê vê rûkenîya wan ne da'weta dîn e an jî daxwazîya hîdayeta wan e. Bîlakîs xayeya wan tesdîq kirina batilên wan û şalûzîtîya ji wan re ye. Digel ku ew taxût bi awayên curbicur li hemberî îslâm û misilmanan derîyê cengê vekirine, ji wan re bi navên 'Serok' an 'Birêz Melîk' an 'Reîsê Hêja' an 'Serokwezîrê bi îman' an jî 'Emîrû'l Mûmînîn' xîtab dikin û wan ta'zîm û mezin dikin.

Belê, qesem bi Allah be me mirovekî ji wan ê ku serê sîbehê ji mala xwe dertê û di bedela hin metaên dinyê de ku qîmeta wî, ji pera mêşekî jî kêmtir e, dînê xwe difroşe û danê êvarê divegere mala xwe; tehqîqa tewhîdê

dike û dersên tewhîdê dide, piştre jî sonda girêdayîbûna makeqanûnê û digel qanûnên kufrê dixwe, şahdeyîyê li bêalîtiya qanûnên beşerî dike û reşahiya zaliman zêde dike me bi çavên xwe dîtîn. Lê ya rastî ew van ayetên ku ewana ji meyardariya zaliman men dike û îteat û razîbûna batilên wan jî qedexe dike bêdawi dixwîynin. Ji wan ayetan hin jî ev in:

وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ
مِنْ أَوْلِيَاءَ تُمْ لَا تَنْصُرُونَ

“Teqez meylî zilimkaran/zaliman nekin! Nexwe wê agir bi we bigire. Ji Allah pê ve welîyên we/dostên we nabe, paşê alîkarî jî li we nayê kirin.”¹

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا
وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَتَّعَدُوا مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ
إِنَّكُمْ إِذَا مِثْلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ
جَمِيعًا

“Bêguman (Allah) di kitêbê de ji we re ferman kiribû (û gotibû): ‘Dema we bihîst ku ayetên Allah tên înkarkirin û tinaz bi wan tên kirin heta ew dest bi axaftina mijareke din nekin bi wan re rûnenên. (Eger hûn we cîvatê terk nekin) hûnê jî bibin wekî wan.’ Bêguman Allah wê temamê kafir û munafîqan di cehennemê de li hev kom bike.”²

Şêx Suleyman b. Abdullah -rahîmehullah- der barê vê ayetê de wiha dibêje: “Ayet, li gorî maneya zahir tê nirxandin. Li gorî vê ew kesê ku ne di bin îkrahê de be û li hemberî

1. 11/Hûd, 113

2. 4/Nîsa, 140

gotinên wan dernekeve di wê gavê de bi lez ji wan dûr nebe, tevli gotinên tinaz û înkarkirina ayetên Allah -azze we celle- re di meclîsa kafiran de rûniştina xwe bidomîne ger ew fiêlên wan neke û beşdarî gotinên wan nebe jî, ew bixwe jî êdî weke wan dibe kafir. Lewre ev tişt ji kufrê re riza ye. Razi bûna ji kufrê ji kufr e. Aliman der heqê gunehkariya ew kesê ku ji gûnehekî razî be, ji ayetan delîlan dane pêş ku; ew kes, bi qelbê xwe kerîh dîtina wê gunehê îdia bike jî ev îdiaya wî jê nayê qebûl kirin. Çimki hikûm li gorî zahir e. Kesê ku kufr îzhar bike, ew kes dibe kafir.”³

Belê, ew kes dîsa vê ayetê jî dixwîynin:

وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى
يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ...

“Dema te ew ên ku der heqê ayetên me de (bi tinazkerî û bi derewandinê) dikevin nîqaşê dîtin, heta derbasî gotinekê din nebin rû ji wan vegeirîne ...”⁴

Hesenê Besrî -rahîmehullah-wiha dibêje:

‘Dixwaze der heqê ayetên Allah -azze we celle- de bi neqenci mijul bibn û dixwaze ne der heqê ayetan de mijul bibn, rûniştina bi wan re ne caîz e.’

Dewama wê ayetê jî, ji vê mijarê re delîl e:

...وَأَمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرِى مَعَ الْقَوْمِ
الظَّالِمِينَ

“... Eger şeytan bi te bide jibîrkin, piştî ku hate bîra te (di

3. Ed-Dureru’s Seniyye, Qisima Cîhadê, 79

4. 6/En’am, 68

heman demê de ji cem wan rabe û) bi wî qewmê zalim re rûnenê!”⁵

Vê ayetê jî dixwîynin:

وَلَوْلَا أَنْ تَبَتُّنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا إِذَا لَا دَفْعْنَاكَ
ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا

“Eger me (lingên) te sabit negirtibana, hindik mabû ku te hinek be jî meylî wan bikira. We demê me dê di heyata te de û di mirina te de jana ezabê qat bi qat bi te bida tamkirin/çêjandin. Paşê te li hemberî me ji xwe re alîkarek jî nedidit.”⁶

Şêx Suleyman b. Abdullah -rahimehullah- wiha dibêje:

“Ev xîtaba giran jî Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- re be, ku ew di nav mexluqatan de yê herî bi rûmet e. Gelo dê halê wan kesên ji xeynî wî çawan bibe?”⁷

Belê, ew dîsa vê ayeta ku Allah -azze we celle- xusûsiyetên mumînan dîyar dike, dixwîynin:

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ

“Û ew, ji tiştên kelevajî rû vedigerînin.”⁸

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا

“Ew, li ser derewan şadehiyê nakin. Dema tişteki betal/bêkêr/batil dibînin, helwesta insanên hêja/birûmet radixin û jê rû vedigerînin û diçin.”⁹

5. 6/En’am, 68

6. 17/Îsra, 74-75

7. Ed-Dureru’s Seniyye, Qisima Cihadê, 47

8. 23/Mu’minûn, 3

9. 25/Furqan, 72

Ev kesên ku em der heqê wan de dinivîsin, xwe li rêya selefê salih nisbet dikin. Hal ev e ku selefê salih ne tenê di dewrên ku zilim û neheqî dihat kirin de bitenê, heta di dewrên rêveberên girêdahiyê şer'a şerîf û li ser hîdayetê bûn jî, ji derî û meqamên wan dûr diman.

Qesem bi Allah be, ji bo ku têkevin parlamentoya kufrê tu kesî an jî hêzî li ser serê van mirovên hanê şûrên xwe nehejandine û ji lingên xwe jî nehatine daleqandin.

Bilakîs ew bixwe û bi hemdê xwe (bi îradeya xwe) vê amelê dikin. Di muqabilê vê, bi berîtîyên dîplomatîk û bi mal û meqaman hatin xelat kirin. Em ji hewayên nefsê û ji windabûna besîretê xwe dispêrin Allah -azze we celle-. Xwezî li xwe danîyana û bigotana "Herê, me ev tişt ji ber hêrsa xwe yê dinyayê kir." Lê vêya nabêjin. Ew dibêjin em vê, ji bo mesleheta da'wê û ji bo alîkarîya dîn dikin.

Hê gelî rebenan!

Hûn bi kî re tinazan dikin?

Bi feqîrên wekî me re?

Bêguman quwweta me û yên wekî me tune ku zîrarê bidin we. Nexwe hûn tinazê xwe bi wî Allah ê ku erd û asîmanan di bin serwerîya xwe de digire û tişteki jê veşartî tune û bi veşartîyên we jî dizane (hûn tinazê xwe pê) dikin?

Kesên di van mijaran de muxalîf û rexnekarên wan in, yanê wan tenkîd dikin jî, bi bê însafî tîn sûcdar kirin. Van sûcan tîxin situyê misilmanan: Dibêjin; yên ku me rexne dikin fêmkor in û bê tecrûbe ne. Û der heqê da'wetê de ji hikmetê mehrûm in. Û di civandina fêkîyan de lezgîn

in. Û der barê waqîeyên îroyîn û sunnetullah a kewnî de bê besîret in. Û di mijarên sîyasî de acemî û nezan in.

Ya rastî, ev rebenokên hanê bi van xusûsiyetan ne tenê koma muxalifên xwe di bin tohmetê de dihêlin. Di heman demê de dîn û da'weta temamê Rasûlan -aleyhimûsselam- û Milletê Îbrahîm ji bi wan xusûsiyetan sûcdar dikin lê ew ne di hemdê xwe de ne.

Çimkî meseleya Rasûlan -aleyhimûsselam- û Milletê Îbrahîm yê herî muhîm ev bû: Berî bûna ji dijminên Allah -azze we celle- bi eşkerehî, red kirina wan û rêya wan û neyartî û buxza ji sîstema/pergala kufre ku bieşkerehî derêxin holê.

Her wiha, Allah -azze we celle- Îbrahîm -aleyhisselam- û mûminên pê re paqij û berî kiriye û me ji bi tabî bûna wan mes'ul girtîye. Allah -azze we celle- wiha ferman kiriye:

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا
لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَّءُوا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ
وَبَدَأَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ
وَخُدَّهٗ

“Bi rastî ji we re di Îbrahîm û yên bi wî re de, mîsalek xweşik heye. Wan ji qewmê xwe re gotibûn: ‘ Em ji we û ji wan tiştên ku hûn ji Allah pê ve ji wan re îbadet dikin dûr in (berî ne). Em we înkâr (tekfîr) dikin. Heta ku hûn îman bi Allah tenê neynin, di navbera me û we de, dijminantî û kerbek ebedî dest pê kiriye.’ ...”¹⁰

10. 60/Mumtehîne, 4

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ
إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا

“Ma ji wî kesê wek muhsîn (amelê salih dike û) xwe teslîmî Allah kirîye û daye pey dînê Îbrahîmê henîf qenctir xwedî dîn, kî heye? Lewre Allah, Îbrahîm ji xwe re kiribû dost.” ¹¹

Allah -azze we celle- Îbrahîm -aleyhisselam- ji sefîhtîyê/ji kêmaqilîyê tenzîh kiriye û bi rûşd û hîdayetê wesifandîye.

Allah -azze we celle- wiha ferman kiriye:

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ

“Sond be hêj berê de me rûşd (kamilbûn) dabû Îbrahîm. Me pê (bi demajoyên tekamûla wî) zanibû.” ¹²

Weke ku berê de ji me dîyar kiribû Allah -azze we celle- beyan dike ku; bitenê kesên sefîh û kêmaqil ji Milletê Îbrahîm rûyên xwe vedigerînin.

Ew kesên sefîh û kêmaqil wê hikmetê û eşkerekîya îstila-han û rasterastîya rê û menheca da'wê ji ku derê bizanibin?

11. 4/Nîsa, 125

12. 21/Enbiya, 51

DI VEQETANDINA SEFAN Û LEQAYÎHATINA TEHDEHÎYAN DE HELWESTA MILLETÊ ÎBRAHÎM

Allah -azze we celle- me û te li ser siratû'l musteqîmê sabîb bike. Bizanibe ku îlan û pêk anîna “veqetandina sefan û eşkerekirina dijminahîya” li hemberî ehlê kufre û dijî îlahên wan ku Milletê Îbrahîm pêk anîna vana zarûrî dibîne, di beranberê xwe de gelek tehdehîya jî tîne.

Bila kes zen neke ku li ser vê rêyê gul û reyhan reşandî ne. Beravaj, ev rê bi belayan û bi tehdehîyan tije ye. Lê di dawiya vê rêyê de izzet û rihetî û xufran û ghiştina Rabbekî “Kerîm” heye. Em ji bo xwe jî û ji bo misilmanan jî daxwaza bela û îmtîhanan nakin. Lê belê bela û îmtîhan dî vê rêyê de sunnetullah e. Hingî ew qas ku bi wî sūnnetullahê paqij û qîrêj ji hevdû cuda dibin. Ha ev rê, rêye ke wisan e ku ehlê hewa û seltenatê qethîyen jê dilxweş nabin.

Çimkî ev rê; derîyên cengê ji waqiyên wan re vedike

û veqetandinekî safî ji şirka wan û ji batilên wan ên ku îbadetê lê dikin, erz/taqdim derpêş dike.

Heçî rêyên ji xeynî vê rêyê, tuyê bibîni ku şopîner û taqîpkarên wan rêyan, bi zikê têr in û pişta xwe spartine dinyayê. Qet rêç û berhemên bela û imtîhanan li ser wan xûya nabe/tune ye. Çimkî herkes li gorî dînê xwe û bi qasî îmana xwe dûçarê bela û musîbetan dibe. Di nav însanan de yên ku imtîhanên wan herî dijwar, pêxember in. Piştre yên tabîê wan, piştre yên tabîê wan tèn û ev her wiha berdeyam dike.¹

Girêdayiyê Milletê Îbrahîm jî, di nav însanan de kesên bi imtîhanên herî dijwar merûz dimînin. Lewre ew di da'weta tewhîdê de menheca Nebîyan ^{-aleyhîmûsselam-} dişopînin. Eynî weke qotina Waraga b. Newfel ku jî Nebî ^{-aleyhîsselam-} re wiha gotibû: “Ew tiştê ku te anîye her kî anîbe muheqqeq kêma hatiye dîtin û merûzê belayan maye.”²

Carek jî li wan kesên ku îro dibêjin “em însanan da'wetî wê tiştê dikin ku Nebî ^{-aleyhîsselam-} jî da'wetî wê dikir û em peyrewê wî ne!” bînerin.

Ji ehlê batil û ji serokên wan qet tu neyartî nabînin. Di nav wan de jiyaneke bi dilrihetî û bi aramî didomînin. Ketine pey hewayê xwe û ramanên xwe pir diecibînin. Ji bo metaekî dinyewî bi dest bixin di eleyhê misilmanan de cesusî/sixûrî û çavnêrî ji taxutan re dikin. Tevlî van amelên xwe bi rêyên xwar û çewt, qaşo wek da'wetvan dertên hole. Da'wêtê li tiştên wisan dikin ku, ji dûr û nêz ve eleqa wê bî da'weta Nebî ^{-aleyhîsselam-} re nîn e. Tu dibîni

1. Bûxarî
2. Bûxarî û Muslîm

ku bi îdiayên wisan dertên holê û li ser navê da'wetê xwe tê didin lê ya rastî ne ehlê da'wetê ne ehlê derewan in. Dema ku eshabîyan -radiyallahuanhum- bey'atê li Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- dikirin ew gotinên Waraqa b. Newfel di nava wan de heqiqetekî bicih bû. Lewre Es'ad b. Zûrara -radiyallahuanh- ji wan re wiha digot:

“Gelî Yesrîbîyan! Baş bifikirin. Derxistina wî ji welatê wî îro dê bibê sebebê dubendîtî û cudakarîya di navbera Ereban de. Dî nav we de yên herî qenc wê bèn kuştin û li ser we dê şûr bêne hejandin. Vêga/Niha an hûnê li van temaman sebîr bikin û wî dî nav xwe de bihewînin û xêra we dê aîde Allah be. An jî, ji tirsî gihîştina zêrarekî li nefsa xwe hûnê dev jê berdin. Vîya diyar bikin da ku ji hêla we de mazeretekî wî hebe.”³

Divê ev rewş baş bê fikirîn. Lewre hewcetîya me ji îdraqa vê meseleyê re pir heye. Em di dewrekî wisan de ne ku hema kî radibe li ser navê da'wê û da'wetvanîyê xwe diavêje pêş ve.

Vegere wijdana xwe û wî biwezinîne! Vê rêyê li nefsa xwe pêşniyar bike û berteka wê/tepkîya wê bipîve! Eger meyla wê bi hêla wê qewmê semaxdar ve be tabîê vê rêyê bibe. Heqê vê rêyê bidê. Gava ku tu leqayî musîbetên giran bûyî; ji bo sebat û semax û îstiqametê bide dil û lingên te, ji Allah -azze we celle- re dûa bike... Eger ji zerara ku bigihîje nefsa te bitirsî û xwe bidî paş, di nefsa xwe de bi qudretê ku têrî qîyam û têkoşînê bike nehîsî jî, qene wekî da'wetvanan tevnegere...

3. Îmam Ahmed û Beyhakî rîwayet kirine.

Têkeve mala xwe û derîyan li xwe bigire ... Bi îş û karên xwe ve meşxûl be, dest ji kar û barên civakê berde.

An jî raje kerîyek pez û derê serê çîyayekî ... Qesem bi Allah be ha ev tişt li îndallah wekî ku Es'ad b. Zûrare -radîyal-lahuanh- gotibû, ji bo qebûlkirina mazereta te çêtir meqbûl e. Belê tevgerîna te yê bi wê awayê; ji tevgerîna rûkenîyeke nermijokî li hemberî taxutan û ji xeynî menheca Nebî -aleyhisselam- bi rêyên din xwestina qet kirina rê kudandinê û bi hereketên wîha wekî ku tu tinazên xwe bi însanan re dikî, ji hêla mazeretê ve ji ber ku quwweta te naqihîje bibî ji Milletê Îbrahîm ji bo te çêtir rewacdar e.

Em gelek çaran dibînin ku tinazên xwe, bi însanên ji wan û ji rêyên wan ên şemetokî rû vegerandine dikin. Tinazên xwe bi wan însanan dikin û wan bi girêdayîbûna dinyayê û bi qusûr û kêma mayîna da'wetê ve sûcdar dikin. Gelo ew kijan da'wet e ku wan misilmanan bi qusûr û kêma mayîne sûcdar dikin? Qesta wan ew da'weta ku şamilê tevîbûna parlamentoyên şirke û wekî wezîfeyên polês û artêşên ku hêza zaliman zede dikin, da'weta wan ji van tiştan re ye?

Nexwe qesta wan ew da'weta ku ji menheca Nebî -aleyhisselam- dûr e û bi tu awayî eşkerehîya dîne heq pêk nayê, gelo qesta wan ev dawet e?

Ev insan vê hadîsa Rasûlullah -aleyhisselam- ku Îmam Ahmed û Tirmizî û muhaddisên din rîwayet kirine, wek delîl berpêş dikin:

“Ew mumîn a ku tevi însanan dibe û li tehdehiyên wan sebir dike, ji wî mumîne ku tevi însanan nabe û li ezîyetên wan tehemûl nake bi xêrtir e.”

Em jî wiha dibêjin: Heke ev hedîs li şerqê be hûn jî weke kunli xerbê bin, jê dûr in. Tevîbûna însanan ne li gorî da'weta we yê ku ji raman û hewa û hewes û bîd'etên we pêkhatîye, ger li gorî menheca Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- bê pêk anîn. Bi rastî hûn li gorî menheca Nebî -aleyhisselam- tevî însanan bibûna ew tehdeyî û ezîyetên hatibû serê Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- qismek be jî dê bihatana serê we.

Ew kesên ku li hemberî taxût û ehlê fisq û ficûr û îsyane de çik neseकिनin û dijminahîya xwe eşkere nekin û ji sîstema/pergala kufrê berî bûna xwe îlan nekin, dê kîjan eza ji ku derê bê serê wan?

Bilakîs bi devkenokîyeke nermijokî, bi hikmet û bi gotina xweş li ba ehlê fisq û ficûr û îsyane rûdinin û batilên wan tesdîq dikin. Vîya jî qaşo ji bo mesleheta da'wê dikin da ku însan ji dîn sar nebin. Lê ew ehlê batil dema heq û hidûdên Allah -azze we celle- îhlal dikin yek carek jî li dijî wan dernakevin û bertekeke bi şidet nîşane wan nadin. Her wiha bi unsûrên wêranker dîne îslamê piço piço xêra dikin û vê amelê xwe wek 'hikmet' binav dikin.

“Bi bahaneyên rûnermî û hikmet an her wekî din terka eşkerekirina dîn û emrê qencîtîyê û nehya ji neqencîtîyê ji hêla zerar û xerabîyê ve ji terikandina bi sebebê cehaletê herî dijwartir e û guneheke mezin e. Ew kesên ku van esla bi bahaneyên pûç diterikînin ji xwe re zen dikin ku bi vê awayê hereket nekin dê ji wan re îmkana heyatê tune be. Her wiha muxalefetê li Rasûlan -aleyhîmûsselam- û li mumînan dikin û ji rê û usûlên wan dûr dikevin. Lewre ev taîfe zen dike ku tevgerîna aqilmendî ew e ku di her halûkarî de rezaya însanan,

muhebbet û dostanîya wan bi dest bê xistin. Ev, çêtir dîtina terka dijminahîya fisebîlillah û lîqayî hatina tehdeyîyê ye. Aqûbeta vê rewşê helak e. Hal ev e ku mirov hetanî dostanî û dijminahîya fisebîlillah neke; tehm û lezzeta îmanê nagire. Pêk anîna amelên ku mirov bigihîjîne rezaya Allah û Rasûlê wî pê de tevgerîna aqilmendî tune ye. Ev jî, dijminahîya neyarên Allah -azze we celle- hewcetî dike. Buxza li neyarên Allah -azze we celle-, berhema qewî bûn û îzzet û bilindahîya qelb e. Di qelb de qewî bûn û îzzet û bilindahî tune be û di muamelê de û di dostanî û dijminahî de veqetandina paqij û qîrêj tune be di wê qelbê de ka dê kîjan xêr bihewe ?”⁴

Gelek ji wan bi xortên vê da’wê dikenin û wiha dibêjin
 “Em zû dedi van rêyan de borî bûn ...”

Li hemberî îzole kirina (xwasdarîna/tecrit kirina) şirka gelê cahiltîyê û veqetandina sefan de şer îlan kirine. Di vê meseleyê de delîlên sabit jî red dikin. Ew helbesta Abdullah b. Mubarek -rahîmehullah- ku ji Fudeyl b. Îyaz re -rahîmehullah- şandîye li gorî dile xwe şirove dikin û ev helbest herûdaîm li ser zimanê wan e:

Hêy abidê Herameyn
 Çavê te wê bi me biketa
 Wê te yê ferq bikira
 Bes tu yê bi îbadetê bileyiza
 Ew gerdanên we şil dibin
 Bi hêstirên we yên çavan

4. El Dureru’s Seniyye, Qîsima Cihadê, 35

Belê gerdanên me jî şil in

Lê ê me şiliya xwîyna sor in

Hal ev e ku amel û usûlên wan ligel cîhada Abdullah b. Mubarek -rahîmehullah- û ew kesên salîh de weke çîyayan cudahî heye. Eger wan vê ehwalê bidîtana wallahûalem dê wiha bigotana:

Hêy abidê Herameyn

Çavê te bi wan biketa⁵

Ji ber kirina wan îbadeta

Dê te yê hemd bikira

Kî di mijara dawetê de

Terka menheca Nebî bike

Ew kes bi dîn dileyize

Bêguman ew ji cahil û sefîhan e.

---

5. Yanê, qaşo da'wetvanên îro

QISIMA SÊYEMÎN

Herê ... Milletê Îbrahîm pir zorahîyan jî bi xwe re tîne. Lê belê alîkarîya Allah -azze we celle- serfektin jî bi daxilbûn û bi gerêdayîya vê rêyê ye. Bi saya vê rêyê însan dibin du kom/du firqe. Firqeya tewhid û teqwa û îmanê û firqeya kufr û fisq û îsyane. Û dîsa di saya vê rêyê de dostên Rahman, ji hogirên şeytan tèn veqetandin. Lewre da'weta Nebî û Rasûlan -aleyhîmüsselam- bi vê awayê bû. Di dewra wan de çawa ku îro em dinav de ne rewşeke tevlihevbiyê tune bû. Îro kesên salih û mucrim lihevketî ne û halekî merezokî heye. Di wê dewrê de rewşeke ku kesên hişyar û bi rih, ji bo xweşkirina navbera xwe û ehlê fisq û ficûrê li ber xwe bidin, îkram û hûrmet bidin wan û hetanî wana ji ehlê taqwayê û ji salihan serdesttir bigirin, tune bû. Bilakis da'weta Nebî û Rasûlan -aleyhîmüsselam- bi awayê veqetandina ji qewmên ku ji şerîeta Allah -azze we celle- rû veqetandine û bi eşkerekî neyartîya îlahê wan ên

batil re pêk hatibû. Nexwe ne bi awayê yekbûnîya (!) di rêyeke navîn de an jî bi mehneya şîrîn nîşandina teblixa şerîeta Allah -azze we celle- de bi helwestên şemetokî pêk dihat.

Nuh -aleyhisselam- ji rêveberî û harîtîya wan qet fikare nedikir û ji qawmê xwe re wiha digot:

وَإِثْلَ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ
مَقَامِي وَتَذِكْرِي بآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ
وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا
تُنظِرُونِ

“... ‘Geli qewmê min! Eger mayîna min di nav we de û şîreta min a bi ayetên Allah bi we giran bê, bizanibin ku min xwe sipartîye Allah. Êdî hûn û şîrikên xwe li hev bicivin û (der heqê min de) qerara xwe bidin. (Karên ku hûn der heqê min de bikin) bila ji we re nebe derd. Paşê qet nesekinin û qerara xwe li ser min tetbîq bikin/çav li min venekin.’ ”¹

Zilamekî şalûz û meslehetvan ka dikarê ji qewmê xwe re van tiştan bibêje?

Seyîd Qutub -rahimehullah- rewşa Nûh -aleyhisselam- wiha teswîr dike:

“Meydan (Qaqibo) kirin, dilsoz, net û kelecander... Hingî ew qas, mirovekî ku quwetekî serdest di xwe de hîs neke û qewmekî ku pişt a xwe bide wan tune be dê qet nikaribe van gotinan bêje. Lewre, neyarên xwe diji xwe de fit dike/provoke dike wekî ku wan teşwîqî hîcûme ser xwe bike. Belê ew qewm û quwweta mezin ku li pişt a Nuh -aleyhisselam- de kî bû?”

1. 10/Yûnus, 71

Helbet ê ku pê re Allah -azze we celle- bû. Bêguman tenê Allah e alîkar û ê hîdayet dîde. Allah -azze we celle- di destpêka ayetê de li Nebî -aleyhisselam- emir dike û dibêje vê ayetê ji qewmê xwe re bixwîne:

وَأْتِلْ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ...

“Ji wan re xebera Nûh bixwîne. Bi bîr bîne ku wî ji qewmê xwe re (wiha) gotibû...”²

Hud -aleyhisselam- jî li dijî qewmê xwe çik sekinî bû. Qewmê wî di nav însanan de kesên herî qewî û dijwar bûn. Bi semaxeke weke çîya li dijî wan li berxwe dida û mucadele dikir. Wî dûr ketina xwe yê ji şirka wan bi eşkerekî îlan dikir û ji qewmê xwe re wiha digot:

إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ
وَأَشْهَدُوا أَبِي بَرَىٰ ۗ مِمَّا تَشْرِكُونَ مِنْ دُونِهِ فَكَيْدُونِي جَمِيعًا ۗ
لَا تُنظِرُونِ

“Em ê ji te re enceq vêya bibêjin: ‘Hinek îlahên me xenîmî te bûne.’ Got: ‘Allah şahidê min e û hûn jî şahidê min bin ku ez ji wan tiştên hûn pê şirîkatîyê dikin, dûr im.’ (Hûn îdîa dikin ku ji Allah re îbadetê dikin ya!) Ji xeynî wî (ez jî hemû tiştên ku hûn îbadetê li wan dikin dûr im). Hûn tevde li hemberî min kemîn deynîn (û pêwistîya kemîna xwe jî) paşve nehêlin/nehêlin ku ez çavê xwe jî vekim.”³

Tiştêki pir balkêş!

Hud -aleyhisselam- tenê bi serê xwe bû. Bi vê tenê bûna xwe ji wan re wiha digot: Bi zîlamên xwe û bi leşkerên xwe

2. 10/Yûnus, 71

3. 11/Hûd, 54-55

û bi îlahên xwe yên batil û sextekar re ji bo min kemîna deynin!..

إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ
بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

“Bêguman min tewekkulê wî Allahê kir ku ew Rabbê min û (Rabb) ê we ye ji. Xwediyê perçema hemû zindîyan/candaran (ew ê wan kontrol û beralî dike) ew (Allah) e. Beşik Allah li ser rêya rast e.”⁴

Carekî din li van rebenokên ku gotinên Seyîd Qutub -rahîmehullah- ji ser zimanê xwe kêr nakin binêrin! Tam tersê menheca pêxemberan ji wan taxûtên ku ji şerîeta Allah -azze we celle- rûvergerandine re ji bo xweş kirina dilê wan bi hev re di pêşbaziye de ne. Seyîd Qutub -rahîmehullah- der heqê van ayetên di sûreya Hûd de wiha dibêje:

“Ev gotin di navbera Hud û qewmê wî de danezanekî serhildanê bû. Lê belê heta wê rojê ji wî xwe mirovek ji wan û wek birayê wan dihesiband. Lê bi van gotinên dawî bi eşkerekî li hemberî wan serî radike. Ji ber ku rêyekî ji xeynî rêya Allah -azze we celle- qebûl dikin û dişopînin êdî ji sekna di navbera wan ditirse. Ha ev gotinên bi mêrxasî vîya nişan dide ku êdî bihevrebûna van herdû terefan ne mimkun e. Lewre di navbera wan de benda aqîdeyê bi temami qetîyaye.”

Di vê navberê de Hud -aleyhisselam- meydan xwestina xwe, pêgaveki pêşdetir ve dibe û zeximtir dike. Allah -azze we celle- şahid digire ku; têkiliyên navbera xwe û qewmê xwe biriye û ji wan veqetîyaye û bi wan re tu eleqa wî nemaye. Piştî vê biryara/qerara xwe li rûyê qewmê xwe dide û

4. 11/Hûd, 56

wan jî dike şahidê berî bûna xwe yê ji wan. Her wiha xipxuya derxist hole ku naxwaze wekî yek ji wan û di nava wan de heyata xwe bidomîne. Dixwaze ew bizanibin ku ji aqûbeta wan jî ditirse.

Meydan xwestina Hud ^{-aleyhisselam-} bi rastî însana kaşî heyretê û sawgirtinê dike. Sebebê vê jî ev e. Çimkî ew tenê bi serê xwe ye. Digel vê tenêbûna xwe li hemberî qewmekî serhişk û fêmkor disekine. Qewmê li hafa wî, ew qas cahil bûn ku bawerîya wan bi vê dihat ku, ji pût û pelatên wan pûtek dê lê bixe û ji ber vê yekê dê Hud ^{-aleyhisselam-} aqlê xwe winda bike! Digel vê yeke bi vê jî bawer bûn ku banga aqîdeya tewhîdê, tewşîtîyekî ku enceq bi çexwarîyê bê pêkanîn e. Va qewmekî ku zêde itîmadê bi îlahên xwe yên şapînozî tînin. Hud ^{-aleyhisselam-} bi serfirazî li dijî vê qewmê hiçhilorî sekinîye. Li wan diqîrîne û dibêje ku ev bawerîyên we rêşaşîyeke bûdeletî (xevikî) ye. Qîrîn û azirandin, û xeyidîn û meydan kirin... Û rakirina hêrsa wan, egîdîyeke ku însana sewqê sawgirtinê û heyretê dike. Ji bo ku amadehîyekê bike mûhlet dayîna wan jî naxwaze. Nabêje de bila hêrsa wan deyne. Di heman demê de wan re tenê û rûbirû dimîne. Hetanî ew bixwe di ser wan de diçe.

Di her dewrî û li her cihî de da'wetvanên ku da'weta dînê Allah ^{-azze we celle-} dikin hewceye li ber vê menzereya ku çav li berê venabin de bisekine û hûr û kûr bifikire.

De em bifikirin ku Hud ^{-aleyhisselam-} yek mirovek tenê bi serê xwe bû. Muwahhidên li der dora wî hingî tilîyên /pêçîyên destekî bûn. Li hemberî wî qewmekî aşûn û dewlemend û ji hêla şaristanî ve di wê dewrê de yê herî

bipêşketî hebû. Mirovên wê qewmê zordestên har û aşûn bûn li diji wan kesên ku diketin destê wan re bêrehm bûn. Ew nîmetên di destê wan de hişê serê wan birî bû. Qesr û qisûrên wisan çêkiribûn ku wan ji xwe re digotin qey bêdawi/ebediyen dê li dinyayê bimînin.

Li piştê wê cesareta li hemberî vê qewmê îman, ewlehî û dilfirehî hebû. Menba' û çavkanîya vê egîdîyê; îman anina Allah û hêvîdarîya weadên wî û pêewlebûna pişt-girîya wî bû:

إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ
بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

“Bêguman min tewekkulê wî Allahê kir ku ew Rabbê min û (Rabb) ê we ye ji. Xwedîyê perçema hemû zindîyan/candaran (ew ê wan kontrol û beralî dike) ew (Allah) e. Beşik Allah li ser rêya rast e.”⁵

5. 11/Hûd, 56

LI DIJÎ TEHDEHÎYÊN QEWMÊ SERHIŞK Û FÊMKOR DE SEBATA MILLETÊ ÎBRAHÎM

Ev qewmê serhişk û fêmkor jî, komek di nav wan heyînîyên ku Allah ^{-azze we celle-} bixwaze dê bi quwet û qudreta xwe wan qehr bike de ne. Her wiha (Hud) çima jî wan bitirse û guhê xwe bide wan? Heke ew (qewmê wî) muselletê serê wî bibin dê ev jî enceq bi îzna Allah ^{-azze we celle-} bibe. Li gorî ku rêya wî ji wan qetîyaye êdî nikare di nav wan de bihewe.”¹

Va helwesta Rasûlan ^{-aleyhisselam-} li hemberî wan qewmên kafîrên serhişk bi vê awayê bû. Di da’wetên xwe de rêyeke wiha dişopandin. Li hemberî batil têkoşîneke/ muca-deleyeke hetanî dawîya ûmrê xwe berdewam kirin. Di da’wetê de eşkerekî û zelalî. Îlana dijminahîya kafîran û veqetandina sefan. Di da’wetê de meyldarîyekî wan bi hêla şalûzîtî û wejeyê (edebîyatê) an jî di rêyeke hevpar de yekbûnîya bi batil re qethîyen tune bû.

---

1. Ji Tefsîra Fi Zîlali'l Quran bi kurtahî

Veqetan û neyartîya ehlê heq li dijî batil û ehlê batil re, da'weyekî pir kevin e û ji dema ku Allah -azze we celle-, Âdem -aleyhisselam- daxistîye ser rûyê erdê û pê de li ser mumîna ferz e. Ev veqetan û neyartî hem qeder e, hem jî sunnetullah e. Allah -azze we celle- bi vê awayê; veqetandina muhîbên xwe ji dijminên xwe, hizba xwe ji şerkerên dijî xwe, a paqij ji ya qîrêj û pêk anîna şehîdan ji mumînan teqdir kiriye. Allah -azze we celle- wiha ferman dike:

قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ
إِلَىٰ حِينٍ

“(Allah) got: ‘Ji hev re bi dijminantî ji wê derê dakevin! Li ser rûyê erdê heta demeke diyarkirî ji bo we wargeh/bicîh bûn û jîyanborandin/debarî heye.’ ”²

Qefleyên Rasûlan -aleyhimüsselam- bitemamî li ser vê esasê da'wet û têkoşîna xwe domandine û ev bixwe dînê wan bû. Allah -azze we celle- wiha ferman dike:

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِيْنَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ

“Her wiha me ji her pêxemberî re şeytanên ji cin û însanan kirine dijmin...”³

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِيْنَ وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًّا
وَنَصِيْرًا

“Her wiha me ji her pêxemberî re dijminekî ji gunehkarên mucrîm çêkir. Wek rehber û alîkar Rabbê te bes e.”⁴

Qisetên wan (pêxemberan) û di navbêra qewmê wan de

2. 7/A'raf, 24
3. 6/En'am, 112
4. 25/Furqan, 31

derbas bûye, Allah -azze we celle- qismekî bi me daye zanîn, qismekî jî ji me re eşkere nekiriye. Ev heqîqet di vê hedîsa Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- de diyar dibe: Ebu Hureyre -radiyallahuanh- ji Nebî -aleyhisselam- wiha neqil kiriye:

“Hemû Enbîya wekî zarokên ku bavê wan yek e, lê diya wan cuda ne.”

Bêjeya “Ewladu’l’Allat” di maneya ew kesên ku bavê wan yek in, lê dayika wan cuda ne tê bikaranin. Bi vê awayê ev hedîs liqel cudahiya teferuatên hin hûkman, piştgirîya heqîqeta yekitîya dîn û dawet û rêyên Nebîyan -aleyhimûsselam- dike. Di hedîseke ku Buxarî rîwayet kiriye de Xatemu’l Enbîya, Muhammed -aleyhissalâtuwesselam- wek “Ê ku navbera însanan difesilîne” tê wesifandin. Di riwayeteke din de wek “Ê ku însanan difesilîne” tê wesifandin. Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- jî li ser vê esasê hereket kiriye. Li hemberî şirkê qet bê deng nemaye, nêzî wan îcebata emrê Allah -azze we celle- kiriye û tabî’ê Milletê Îbrahîm bûye.

Dema li Mekkeyê bû û girêdayîyên wî hindik jî bûn û digel zeîfê Mekkeyên bûn, îlana dûrketina muşrikan û îlahên wan eşkere dikir û wan zem dikir û li ser emrê Allah -azze we celle- ji wan re wiha digot:

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ
وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُمْ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ

دین

“Bibêje: ‘Gelî kafiran!’ Ez ji bo tiştên hûn jê re îbadetê dikin, îbadet nakim. Hûn jî, ji bo tiştê ez jê re îbadetê dikim, îbadet nakin. Min jî, ji bo tiştê hûn jê re îbadetê dikin, îbadet ne-

kirîye. Hûn jî, ji bo tiştê ez jê re îbadet dikim, îbadetê nakin. Dînê we ji we re û dînê min jî ji min re ye.”⁵

Biryari û sebatkarîya xwe yê di vê rêyê de û berî bûna xwe yê li dijî vê menhecê de wiha dianî ser ziman:

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ وَأَمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

“Bibêje: ‘Gelî însanan! Eger hûn der heqê dînê min de di gumanê de bin (vêya bizanibin ku;) ez ji bo ew ên hûn ji xeynî Allah ji wan re îbadet dikin re îbadetê nakim. Ez ji wî Allahê ku we dimirîne re îbadet dikim. Û li min hate fermankirin ku ez bibim ji mumînan. (Va ez ji îlâhên we re qebû dixwazim/ meydan dixwazim. Eger hêza wan hebe, ji ber ku ez îbadetê wan nakim bila min ceza bikin, em bibînin.)’ ”⁶

Allah -azze we celle- li Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- wiha xîtab dîke:

وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ أَنْتُمْ بَرِيءُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَإِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ

“Eger wan te derewand, tu ji wan re bibêje: ‘Karê min ji min re ye û karê we jî ji min re ye. Hûn ji ya ku ez dikim berî ne, ez jî ji ya ku hûn dikin berî me.’ ”⁷

Allah -azze we celle- bilêvkarena vê gotinê li mûmînan emîr dîke:

...اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ...

-
5. 109/Kafirûn, 1-6
6. 10/Yûnus, 104
7. 10/Yûnus, 41

“... Allah, hem Rabbê me ye hem jî Rabbê we ye. Amelên me ji me re ye, amelên we jî ji we re ye...”⁸

Di hedîseke sehîh de ku Ebû Dawud û muhaddîsên din rîwayet kirine, Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- wiha gotîye:

“Berî razanê ‘Qul ya eyyuhel Kafîrûn ...’ (sûreya kafirun) bixwîne. Lewre ew, ji şîrkê dur dike.”

Di kîtêba “Rîsaletu Esbab Necatu’s Suul Mîne’s Seyfî’l Meslul” de wiha tê gotîn (Bi kurtahî):

“Beguman La îlahe îllallah ku kelîmeya îxlasê ye, bî qeydên pir giran hatîye muqayyed kirin. Îmamê Muvahhîdan Îbrahîm -aleyhisselam- tenê bi gotina vê kelîmeyê têr nekiriye; hûb û hogirîya xwe jî, bi neyartîya kafiran û îlahên wan ên pûç re nîşan daye. Allah -azze we celle- vê revşê bi van ayetan dide zanîn:

قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ

‘Got: ‘We dît, ka hûn ji çi re îbadetê dikin? Hûn jî û bavûkalên we yên berê jî. Bêşik ew dijminên min in. Lê (Allahê) Rabbê aleman ne tê de.’ ”⁹

Ha ev bixwe maneya Laîlaheîllallahê ye. Allah -azze we celle- wiha ferman dike:

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ

“Demekî Îbrahîm ji bavê xwe û ji qewmê xwe re wiha go-

8. 42/Şûrâ, 15

9. 26/Şuara, 75-77

tibû: ‘Ez, ji wî tiştê ku hûn jê re îbadetê dikin dîr im (berî me). Ez bi tenê ji ew ê ku ez xuliqandime re îbadetê dikim. Lewre wê ew min bigihîne hîdayetê.’¹⁰

Her wiha Îbrahîm ^{-aleyhîsselam-} ê imamê henîfan vê kelîmeyê ji peyrêw û tabîên xwe re mîras hiştîye. Weke vê, temamê Nebîyan ^{-aleyhîmüsselam-} ji vê kelîmeyê ji hevdû re wek mîras dewir kirine. Dema Rasûlullah ^{-aleyhissalâtuwesselam-} bi rîsaletê hate şandin Allah ^{-azze we celle-}, jê bi zimanê Îbrahîm ^{-aleyhîsselam-} bilêvkirina vê kelîmeyê ferman kir û sûreya Kafîrûnê ku, maneya vê kelîmeyê eşkere dike, nazil kir.

Rasûlullah ^{-aleyhissalâtuwesselam-} vê kelîmeya tewhîdê bi qîrîn îlan kir. Ji ber vê yekê tehdeyî li wan hate kirin lê ew û eshabîyên wî pir bi semax bûn.

Rasûlullah ^{-aleyhissalâtuwesselam-} qethîyen ji muşrîkan re şalûzîtîyê nekirîye û em wî ji tiştêkî wisan tenzîh dikin. Bilakîs, Rasûlullah ^{-aleyhissalâtuwesselam-} dilên mumînan qewî dikir. Wead û cennetên Allah ^{-azze we celle-} bi bîra wan dixist. Weki wan muwahhidên dewrên borî ger sebat bikin bi mîsala vê gotinê mizgînî dida wan:

“Sebir bikin gelî malbata Yasir! Muheqqeq cihê ku hûn bigihîne cennetê.”¹¹

Rasûlullah ^{-aleyhissalâtuwesselam-} ji Hebbab re jî wiha digot:

“ji wan qewmên pêşîyên we zilamekî (mumîn) digirtin û dixistin kortalekî ku ji bo wî vedane û piştîre birek li ser serê wi digerandin û bedena wî dikirin du şeq. Dîsa, bi şehên hesin goştê bedena wî ji hestîyên wî diveqetandin. Lê ew

10. 43/Zuxruf, 26-27

11. Vê hedîsê Hakîm û yên din rîwayet kirine

işkenceyên hanê wan ji dînê wan nedîvegerand. Qesem bi Allah be, dê Allah vî karî تمام bike. Hingî ew qas, dê mirovek ji bo pezê xwe ji xeynî tirsar gur, ji San'ayê hetanî Hedremewtê ji tirsar Allah pê ve wê bêtirs û tenê bi serê xwe rêwitî bike. Lê belê hûn acele dikin.”¹²

Di heman demê de van gotinên ku Allah -azze we celle- lê emir kiribû ji Qureyşîyan re digot:

قُلْ إِنَّمَا آيَاتُ بَشَرٍ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ
فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوا لَهُ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ

“Bibêje: Ez jî wekî we beşerek im. Ji min re tê wehiykirin ku ez bibêjim îlahê we yek îlah e. Nexwe berê xwe rasterast bidin wî û jê mexfîretê bixwazin. Weyl li halê muşrikan.”¹³

... اذْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُوا فَلَا تُنظِرُونَ إِنَّ وَلِيِّ اللَّهِ الَّذِي
نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا
يَسْتَطِيعُونَ نُصْرَكُمْ وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ

“... ‘Gazî şîrîkên xwe bi tevahî bikin. Paşê ji min re kemîn a ku ji destê we tê deynin û qet nehêlin ku ez çavê xwe vekim. Bêguman welîyê (dostê) min Allah e ku (wî) kitêb nazil kirîye. Ew salihan (ji bo xwe) welî digire. Ew heyînên ji xeynî wî hûn ji wan re dua dikin jî, ne dikarin alîkarîya wan (perestkarên xwe) û ne jî alîkarîya xwe bixwe bikin.’”¹⁴

Ev ayetên hanê bitemamî li Mekkeyê nazil bûne.

Belê. Ji ber ku da'weta Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- ev bû, zaliman yek rojek û yek carek jî ji wî razî nebûne. Ev da'wet

12. Buxarî û yên din rîwayet kirine

13. 41/Fussîlet, 6

14. 7/A'raf, 195-197

li xweşê nefsa wan neçûbû û ji ber vê da'wetê dilê wan jî qet xweş nebibû. Bilakîs xezeba wan hê zêdetir fûriya bû. Gelek caran ji bo pêşniyarîya lihevkerinê xwestin pê re bazarîyê bikin. Lê ew, li hemberî wan zaliman bi şanzî çik sekinîye. Ji batilê wan û ji wê geremola ku ji bo wî kemîn diavêtin, pir nefret dikir. Ji bo hîdayeta wan di dilê wî de xwezîyeke pir qewî hebû. Heman demê de ji yek zerreyekî batilên wan re meyl û xweşbînî nîşan nedaye. Ji ihtimala tevlihevbûn û yekbûniya batil jî xwe mihafeza dikir. Pejirandina yek misqalek ji heyata wan a batil li aliyekî, herûdaîm ji wan re li ser emrê Allah -azze we celle- van peyvyan gotiye:

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُخْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ

“Tu ji kafiran re bibêje: ‘Di nêzik de hûnê mexlûb bibin û ber bi cehennemê ve bêne ajotin.’ Ew der çi warekî xerab e!”¹⁵

Şex Abdurrahman b. Hasen -rahimehullah- piştî neqla çend hedîseyên der heqê qîrîna heqqê û semaxa eshabîyan de wiha dibêje:

“Rewşa eshabîyên Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- ev bû. Giraniya tehdehiyên ji muşrikan diditin wana qet ji rêyên wan paş nedixist. Di navbera wan û qaşo da'wetvanên îroyîn ku di nava fitneyan de digevizin, pir ferq hene. Qaşo da'wetvanên îro bi bal batil ve dihêwirin. Bi çalaki (wek aktif) beşdarî batil dibin. Ji bo batil sidê radihêlin (yanê mekuk radihêlin). Ji neyarên vê dînê re bi kubarî û bi nazikahî tevdigerin. Xwe dispêrin wan û ewlehîya xwe didin wan. Wan ta'zîm û medîh dikin. Bi vê rewşa xwe ev kesên hanê dişibin wan ê ku Allah -azze we celle- di Qur'anê de wan zem kiriye:

15. 3/Alî-Îmrân, 12

وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سَأَلُوا الْفِتْنَةَ لَأْتَوْهَا وَمَا تَلَبَّتْهَا
بِهَا إِلَّا يَسِيرًا

‘Eger ji hemû aliyên bajêr ve biavêtana ser wan û piştire ji wan fitne bihata xwestin bêguman dê nêzikê vê bibûna û demeke pir hindik mustesna dê teredûd nekirana.’¹⁶

Hêviya me ji Rabbê alemê ev e ku li ser rêya îslamê sebatê bide me. Em ji fitneyê eşkere û xafî ku însanan dixurifin xwe dispêrin wî. Ev mijar jî eşkere ye ku Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- û eshabîyên wî -radîyallahuanhum- ji muşrîkan bi qethî neveqetîyana û ji wan berî nebûna û aczîyeta pût û pelatên wan apaşkere nexistibûna holê, dê ew jî merûzê tehdehiyên wan nebûna ...”¹⁷

Hemd b. Atîk -rahîmehullah- der barê sûreya kafîrûn de wiha dibêje:

“Her wiha Allah -azze we celle- fermana vê gotinê li Nebî -aleyhissalam- kir: ‘Ez ji dinê we (yanê ji terzê heyata we) dûr im. Hûn jî ji dînê min (ji awayê jiyana min) dûr in.’ Meqseda vê daxuyanîya li wan ev bû ku kufra wan bi eşkerekî li wan bê ragihandin û îlana berî bûna ji wan û ji dînê wan pêk bê.

Ew kesên ku tabîê Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- bûne divê vîya bibêjin. Dê enceq bi vê awayê bikaribin dînê xwe bi zelalî bêxin meydanê. Eshabîyan -radîyallahuanhum- her çiqas bi vê awayê eşkerekî hereket dikirin, muşrîkan jî ezîyetên li wan hê zêdetir dikirin û didomandîn. Hetanî Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- emrê hicreta Habeşistanê da eshabîyên

16. 33/Ehzab, 14

17. Ed Dureru’s Seniyye, Qisima Cihadê, 124

xwe. Li hemberî muşrikan ruhseta bêdengîtiyê û sukûtê neda eshabîyan. Nexwe dikaribû ruhsetekî wusa bide û wan misilmanan neşandibana welatê dûr û xerîp”¹⁸

Hin kesên ku Milletê Îbrahîm fêm nekirine miremirê dikin û dibêjin di şerîeta me de rewaccariya Milletê Îbrahîm nesh bûye û bi vê awayê hin gumanan/şûbheyan didin pêş. Ji bo vê îdiayên xwe jî vê mîsalê wek delîl didin pêş “Di destpêka rîsaletê de Ka’be û hawirdorê wê bi gelek putan dorpêçkirî bû. Ew dewra ku misilman li Mekkeyê zeîf bûn û Îslam hê nû zil dida de Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- têkili putan nebû û wan putan ne şikand.”

Heta ku min ev gotinên ha ji şêxekî wan seh kir. Ew şêx ku, kitêbên nivisandiyê têrî dagirtina pirtûkxaneyekî çarşiyê dike. Di qeydeki xwe yê bandê de wiha digot:

“Mirovê yekemîn a ku ji Milletê Îbrahîm rû ve gerandiye Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- bixwe ye (!) Lewre li Mekkeyê di nava putan de sêzdeh sal mucadele kiriye û têkilî wan nebûye û wan putan neşikandiye.”

Em ji wî û ji yên wekî wî re vê dibêjin: Astenga di navbera we û fêmkirina Milletê Îbrahîm de zen kirina we yê ku hûn Milletê Îbrahîm sirf ji şikestina pûtên ji keviran pêk dizanin. Lê bizanibin ku ev fêmkorîya we bixwe ye. Îbrahîm -aleyhisselam- temamê pûtan şikandibû û bivirê xwe jî xistibû stûyê pûtê herî mezin. Da ku qewmê wî werin û serî lê bidin. Bi vê awayê dê aqîdeya wan a batil derketibana holê. Li gor qeneeta we qesta me yê Milletê Îbrahîm -aleyhisselam- pêkhatîye. Ji ber kêma zanîna we yê derbarê wê

18. Sebilu'n Necat we'l Fikek

helwesta Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- ku li hemberê pûtên qewmê xwe pêk anîbû, ev jî pê ve bê kirin, di vê rewşê de li gori fêmkorîya we Milletê Îbrahîm ji bo me hemûyan betal dibe! Li gorî van îdîa û gotinên bêbinî û teretûretî; teşwîqa tabîbûna Milletê Îbrahîm ku di ayetan de dibore û îqazên der barê rûvegerandina wê de û daweta Îbrahîm -aleyhisselam- û yên ku îman pê anîne û teferueta helwestên Nebîyan -aleyhîmûsselam- li dijî qewmên wan a di Kitêba Allah -azze we celle- de tu hikmet nahewîne û bê feyde û vala ye! Ha ev, bêbextiyeke herî mezin e! Ya Rabbî, em te ji van tiştan tenzîh dikin.

Allah -azze we celle- ji kar û amelên abes û valahîyan munezzeh e. Ji bêkêrbûna ew tiştên ku di kitêba xwe de zikir kiriye jî munezzeh e. Bi rastî ev demegojîyên hanê ne reddîyeyên samîmî ne ku hewcetî ji cewabên dirêj û bi tefsilet re hebe. Ev rewşa wan hebe hebe nakokîyên/ tenakuzên di hişê wan de ye ku ji fêmkirina wan re dibe manîa û astengî.

Tu bi vê serwext bûyî ku di kîtêba xwe de bi taybetî ez daxuyaniya Milletê Îbrahîm û naveroka wî tînim ser zîman. Her wîha tu yê Milletê Îbrahîm û armanca ku dê pê bê pêkanîn û hewardina wî ya bi red û îsbatên kelîmeya tewhîdê, yanê La îlahe îllallah (ku ew jî dûr bûna ji şîrk û muşrîkan û dijminîya li wan û xweserîya îbadeta ji Allah -azze we celle- re û dost girtina dostên wî) bizanîbe.

Ha ev esil û esasên vê dînê ye. Ev şerîetekî muhkem e. Wisan ku, alim û cahilên li ser rûyê erdê hemû li hevdû bicivin jî bi delîlan dê nikaribin wîya red bikin. Quweta wan tu car nagihêje tişteki wisan. Allah -azze we celle- berîya

ku rewşa wan kesên tabîê Milletê Îbrahîm in zikir bike wiha ferman dike:

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ...

“Bi rastî ji we re di îbrahîm û yên bi wî re de mîsalek xweşik heye ...”¹⁹

---

19. 60/Mumtehîne, 4

LI DIJÎ TINAZKARÎ Û ÊRÎŞKARÎYA MUŞRÎKAN DE WEQAR Û ÎZZETA MILLETÊ ÎBRAHÎM

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ
الْآخِرَ...

“Sond be di wan (Îbrahîm û yên pê re) de, ji bo ew ên ku Allah û roja axîretê hevî dikin re mîsalek xweşik heye ...”¹

Allah -azze we celle- piştî wiha ferman dîke:

...وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

“... Edî kî rû vegerîne bêguman Allah Xenî û Hemîd e.”²

Ha ev eslê Milletê Îbrahîm e. Însanên ku em wan gazî vê dikin, mixabin pirên wan ji Milletê Îbrahîm re sersar mane. Ev rêya Allah e -azze we celle- ku dê serfirazî pê mûyesser bike û dînê xwe qewî bike û şîrk û ehlê şîrkê parçeparçe

1. 60/Mumtehîne, 6

2. 60/Mumtehîne, 6

bike. Îdîa kirina dûr bûna Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- ji Milletê Îbrahîm, tê vê maneyê:

“Nebi -aleyhissalam- sêzdeh salan di nava wan pût û pûtperestan de mabû lê qet xwe ji wan ne parastibû û înkarkirina wan eşkere nekiribû û dijmanahiya xwe jî dernexistibû holê.”

Divê ji xwedîyê vê îdiayê re ev bê gotin:

“Tu dixwazî xwe ji filleyan an ji cîhûyan an ji mecûsîyan an jî ji kîjan dinê dihesibînî bihesibîne lê xwe qet jî dinê îslamê, ji dinê Muhammed -aleyhissalâtuwesselam- nehesibîne.”

Weke kalê xwe Îbrahîm -aleyhissalam-, pût şikandina Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- bi hedîsa Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- xuya û sabit e. Ji xefleta kafirên Qureşîyan îstifade kiribû û wê amelê pêk anîbû. Qesta min ne pîşti dewra fetha Mekkeyê ye. Bîlakis wî vê amelê dema zeîfbûna misilmanan û li Mekkeyê kiribû. Îmam Ahmed û Ebu Ya’la û Bezzar bi îsnadekî hesen jî Ali b. Ebî Talîb -radîyallahuanh- wiha rîwayet dikin:

“Ez û Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- hatin Ka’beyê. Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- ji min re got: ‘Rûne (yanê çok bide erdê)’ û pîştî derket ser milê min. Min li ber xwe da ku ez rabîm lê quweta min têr nekir. Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- rûnişt û ji min re got ‘derkeve ser milê min’. Ez derketim ser milê wî. Bi rakirina wî ez pir bilind bûm û min zen kir ku aniha ez ê bigihîjim ufqa asîmana. Her wiha ez derketim ser banê Ka’beyê. Li ser Ka’beyê heykelekî ji baqîr hebû. Min ew heykel bi pêş û paş ve hejand. Di dawî de ji cihê xwe derket. Piştî, Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- got ‘wê biavêje xwarê/ jêrê’. Min jî wî avête jêr. Dema terabû dengeke wekî cam a şîkestî

jê derket û ji hevdû belav bû. Piştî ez jî daketim. Ji bo kes me nebîne ez û Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- di navbera xaniyan de heta em ji ber çavan winda bibin, dûr bûn.”

Heysemî, di kitêba xwe yê “Mecmau’u Zewaîd” de ji bo vê mijarê qisimekî bi navê “Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- û şikandîna wî yê pûtan” vekiriye. Di rîwayetekî din de îlaweyekî wîha derbas dibe:

“Piştî vê hediseyê êdî put nedanîn ser banê Ka’beyê”

Ji ber vê yekê, em ji gotina vê yekê qet xwe nadin paş ku pêkanîna vê amelê bi qasî quweta me ji me jî tê xwestin. Ev pût dibe ku li deverekî de an di dewrekî de bi şeklên curbicur, weki heykel an qebir an taxût an sîstem an jî wekî hin tiştên din derkevin meydanê. Qesta min li vê derê cîhad e. Ew buxî û neyartîya hewceyî derxistina hole û di dagerîna pratîkê de mertebaya herî mezîn îbadeta cîhedê ye.

Ger bê fikirîn ku Nebî -aleyhisselam- di dewra zeîfbûnê de li Mekkeyê pûtan neşikandiye lê ev jî heqiqetekî li ber çava ye ku Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- pir zêde bi qewîtî tabî Milletê Îbrahîm bibû û hemû hêza xwe ve pê girtibû. Qethîyen ji kafiran re şalûzîtî nekiribû li hemberî batilên wan û îlahên wan ên pûç de bédeng nemabû. Sazdeh sal kar û xema wî ji qewmê xwe re ragihandina vê dustûrê bû:

... أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ...

“... Ji Allah re îbadet/abdîtî bikin û xwe ji taxut biparêzin ...”³

3. 16/Nahl, 36

Sêzdeh sal mayîna wî yê di nava qewmê xwe de weki qelek cahilên di esra me de xwe wek da'wetvan binav dikin û îdia dikin; nayê vê maneyê ku qewmê xwe bilind kiriye an jî hûrmeta wan girtîye. Lê ew kesên ku van îdiayan didin pêş hurmet û girêdayîyên xwe ji qanûnên kufrê, yanê ji taxutên vê esre kêman kin.

Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- di wê dewra astengî de digel zeifbûna xwe bereata xwe ji qewmê xwe yê muşrik û ji amelên wan ên şirkê îlan dikir. Îlahên qewmê xwe yê muşrik înkâr dikir û vê jî bi eşkerehî dixist meydanê. Ger bi baldarî li ayetên Mekki bê nêrîn dê li ser vê meseleyê pir îzahat bèn dîtîn. Ev ayet jî ji wan e:

وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوءًا أَهَذَا الَّذِي يَذْكُرُ
الْهَتَّكُمْ^٤ وَهُمْ يَذْكُرِ الرَّحْمَنَ هُمْ كَافِرُونَ

“Ew ên kafir dema ku te dibînin tinazê xwe bi te dikin. (Dibêjin) “Ew ê ku îlahên we (dixe rojevê) û behsa (eybên) wan dike ev e? Lê ew ên zikra/kitêba Rahman înkâr dikin ew bixwe ne!”⁴

Îbn-i Kesir -rahîmehullah- der barê vê ayetê de wiha dibêje: “Yanê; ew ê ku zimanê xwe dirêjî îlahên we dike û aqlê we biçûk dibîne ev e?”

Ew rîwayetên ku Îmam Ahmed û yên din bi îsnadekî sehîh qeyd kirine der barê rewş û awayê tevgerîna Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- li Mekkeyê û di dewra zeifîyê de malûmatên muhîm dihundirine. Van malumatan bi dîqat tehqîq bikin û baş bifikirin. Binêrin ji ber ku îlahên wan

4. 21/Enbîya, 36

zem dikir, ew muşrîk Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- çawa diwesfînin.

Rojekî wî tenê bi serê xwe di cihekî de asê dikin û dor lê dipêçin. Jê dipirsin: “Ew ê ku der heqê îlahên me û bav û kalên me de wiha wiha diaxive tu yî?”

Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- di nava wan muşrîkên har ku wî dorpêç kirine de ji wan netirsîya, xwe bi wan xweş nekir, şalûzîtî li wan nekir û xwe ji eşkerekirina rastîya xwe qet neda paş. Bi îzzet û bi bîryarî vê bersivê da wan: “Herê, ew ez îm!..”

Abdullahê kurê Îmam Ahmed b. Hanbel -rahîmehullah- diyar dike ku bavê wi jê re wiha gotîye:

“Yaqub ji bavê xwe, wî jî ji Îbn Îshak neqil kiriye: ‘Yahyayê kurê Urwe b. Zubeyr ji bavê xwe, wi jî ji Abdullahê kurê Amr b. As wiha neqil kiriye: ‘Min jê re got li dijî Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam-, di neyartîya Qureyşîyan de ê ku te jî dîtîye herî dijwar kîjan bû?’ wîha cewab da: ‘Ez di nava wan de bûm. Rojekî giregirê Qureyşîyan li Hîcr’ê civîyabûn. Der heqê Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- de diaxivîn. Di navbera xwe de wiha digotin:

‘Heta berî vêga kesekî bi vê awayê ku me lê tehemûl kiri-be tune. Der barê dînê me û bav û kalên me de bineqencî diaxive. Dînê me xerap nişan dide. Civaka me parî kir û îlahên me jî zem dike. Ya rastî em li hemberî wî pir bi semax tevdirigerin.’ Û tiştên weke vê digotin. Ew hêj li ser axaftina xwe bûn Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- derket û nêzikî koma wan (muşrîkan) bû. Piştî dest bi tewafa Ka’beyê kir. Dema ku di nêzî civata muşrîkan de derbas bû, bi hin gotinên wî

tinaz kirin û dev avetine wî. Min vîya ji rewş û nexşên rûyê wî -aleyhissalâtuwesselam- fêm dikir. Paşê derbas bû û çû. Tewafa xwe dewam dikir. Cara diduya di ber wan de borî. Dîsa berizînê û dev avêtinê. Min vê jî, ji nexşên rûyê wî -aleyhissalâtuwesselam- fêm kir. Wê carê jî derbas bû û çû. Cara sisêya di ber wan de derbas bû. Wekî carên berê berizînê û dev avêtinê. Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- vê carê sekinî û jî wan giregirên muşrîka re wiha got:

‘Guh bidin, gelî Qureyşîyan! Qesem bibe bi wî Allah ê ku nefsa Muhammed di destê wî de ye muheqqeq ez bi (emrê) serjêkirina we hatime şandin.’

Ev gotinên hanê, wan giregirên li wê derê pir şehitand (hejand). Wekî ku di serê her yekî ji wan de çivîkek hebû wiha serê xwe tewandin, dane berxwe. Yên ku bi harîtî di eleyhê wî de mijul dibûn, bi gotinên xweş dixwestin ku Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- teskîn bikin: ‘Ya Ebu’l Qasim, ji kerema xwe bibore. Wallahî tu ne mirovekî cahil î. Bi ser rêya xwe ye rast ve here’. Li ser vê yekê Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- wan di hale xwe de hişt û ji wê derê dûr bû. Dotira rojê muşrîk li Hicrê dîsa civîyan. Ez jî bi wan re bûm. Hin ji wan ji yên din re wisan digotin:

‘Tiştê ku (duh) hûn mijul dibûn û paşê tiştê ku wî ji we re got tê bîra we?’ Wî bi awayekî ku qet li xweşê we neçe bersiv da we. We jî dev jê berda! Ew hê li ser vê mijarê bûn, Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- derket, hat. Di yek lehzeyekî de dor lê girtin û xwe avêtine ser wî. Jê re wiha digotin: ‘Nexwe êw ê ku (der barê îlah û bav û kalên me de) wiha dibêjê tu yî ha!’ Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- ji wan re vê digot: ‘Herê! Ê ku wana dibêje ez im!’ Hetanî yek ji wan bi pêsîra wî girt. Di wê

lehzeyê de Ebu Bekr -radiyallahuanh- xûya bû. Ji alîkî ve digirîya û ji aliyê din de wiha diqîrand: ‘Ji bo ku dibêje Rabbê min Allah e hûne mirovekî bikujin?’ Li ser vê gotinê, wî berdan.

Li dijî Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- di tevgerîna neyartîya Qureşîyan de a ku min ditîye ya herî dijwar ev bû.”⁵

Di hedîsekî din ku ew jî di Musneda Îmam Ahmed de ye, wiha derbas dibe:

“Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- li Ka’beyê nimêj dikir. Di wê gavê de Uqbe b. Muayt hate wê derê. Ji milê Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- girt û cilen wî li stûyê wî lefand. Paşê bi quwet jidand û xwest ku wî bifetisîne. Di wê lehzeyê de Ebu Bekir -radiyallahuanh- gihîşte wî û ji milê Uqbe girt. Wî dehf da û ji Rasûlullah dûr kir. Piştî wiha got: ‘Hûnê zilamekî ji ber ku dibêje ‘Rabbê min Allah e’ bikûjin? Bi ser de wî, ji Rabbê we hin beyanatan anîye!’ ”

Rewşa Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- çawan ku di Buxarî de dibore melaîket wî bi navê “Ew ê ku navbera însanan diveqetîne” diwesfînin, bifikire.

Rewşa di navbera wî û wan kafirên dewra wî de derbas bûye bifikire. Helwesta wî yê zelal û eşkere li hemberî kafiran bifikire. Cudahîyen rêyan û vegetana sefan jî bifikire. Digel vê yekê helwesta wan da’wetvan û ehlê dîn, ku meyla wan bi hêla batil ve yê bifikire. Da’watvanên îroyîn zehfê wan li hemberî ehlê batil şalûzîtîyê dikin û nermnermokî tevdigerin û hetanî jî wan re dibin piştgir û alîkar. Hingî ew qas, êdî mesele ne neyartî û veqetandina sefan e, mesele

5. Musned, 2/204 (Ahmed Şakir diyarkiriye ku isnada vê rîwayetê sehîh e.)

bûye pîştgirî û alîkarî û ji bo silametiya welat û millet mil dayîna hevdû (!) ye. Li ser singê wan rûdinin û şîrê wan dimijin! La hawle we La quwwete illa billahi'l aliyyû'l azîm. Abdurrahman b. Hesên -rahîmehullah- der barê wan kesan de ku rewşa wan ev e, wiha dibêje:

“Ketin nav mucadeleyên/têkoşînên ku wan bi bal gunehan ve diherikîne. Dilên wan li zaliman û li dijminên wan germ bû. Gelek ji wan ji dil û bi xwesteka xwe nêzîkî wan bûn.

Xwezîya xwe bi mal û metaên wan ên dinyewî anîn. Di encamê de ji têkoşînê û ji cihadê dûr ketin. Ew qelbê ku li pey hewayên curbicur ketiye dê çawa bi îman tije bibe?

Rewşa kesên wusa çiqas dişibe rewşa wan kesên ku Îbnû'l Qayyim -rahîmehullah- mîsala wan dide û ev kes ji vê qewla Allah -azze we celle- zêde para xwe distînin:

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ
يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

‘Ew ên bi tiştên kirine kêfxweş dibin û dixwazin bi tiştên ku nekirine jî bên penandin hene; tu guman neke ku ew ê ji ezab xelas bibin. Ji wan re ezabekî bi êş û jan heye.’⁶

Bi wan tiştên wek bîd’et û rêşaşî tînin û derdixin holê, bi wan kêfxweş dibin. Bi pesindana girêdayîbûna xwe yê sunnetê (!) û bi îxlasbûna xwe ji kêfxweş dibin. Ev hal herî zêde di nav wan kesên ku rêşaş in lê xwe nisbetê ilm û îbadetê dikin de xuya dibe.

Meseleyekî din jî, ku ji hêla hin kesan ve wekî muşkilatêkiran tê xuyakirin ev e. Zem kirina îlahên muşrika ku

6. 3/Al-î İmrân, 188

Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- wan zem dike, ji hêla din ayeta Quranê beyan dike ku Allah -azze we celle- wiha ferman kiriye:

وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ
عِلْمٍ ...

“Hûn çêran (siqêf û xeberan) bi (wan tişt) ên ku ji xeynî Allah ji wan re dûa (û pîrozwerîyê) dikin re nekin. Da ku ew jî bi nezani (û bi neheqî) ji Allah re çêran nekin ...”⁷

Li gorî wan kesan nakokî/tenakuz di navbeyna helwesta Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- û ayeta Quranê de heye!

Bi alîkarîya Allah -azze we celle- em jî wiha dibêjin: Ew Milletê Îbrahîm ku hetanî niha me bi terferuet îzah kiriye, zem kirin û kêr xistina wî yê îlahên muşrika û daxuyakirina bêrûmetîya wan û wekî ku hinek bi şaşîti fêmdikin nayê maneya çêrkirina/sebkirina wan pût û pelatan. Meqseda li vê derê ne çêra/seba mucerred e, bilakîs meqseda esil ev e ku ji însanan re beyana tewhîdê bê pêkanîn e. Em ê vê mijarê di du madeyî de îzah bikin:

A yekemin: Daxuyaniya pûçiti û înkâr kirina wan îlahên ku îbadet kirina wan tenê li ser zennê ye. Allah -azze we celle- wiha ferman dike:

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ
فَلَيْسَتْ جِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ اللَّهُمَّ ارْجُلُ يَمْشُونَ بِهَا
أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْتَاطُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَذَانٌ
يَسْمَعُونَ بِهَا قُلْ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنْظِرُونِ إِنَّ
وَلِيَّيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ وَالَّذِينَ

7. 6/En'am, 108

تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُ لَكُمْ وَيُنصِرُكُمْ وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصِرُونَ

“Ew heyînên ku hûn ji xeynî Allah ji wan re îbadet dikin jî, weke we abd (ên Allah) in. Eger hûn di gotina xwe de rast in, ka gazî wan bikin bila bersivê bidin we. Ma qey lingên wan ên ku pê dimeşin an destên wan ên pê digirin an jî guhên wan ên pê dibihîzin hene (ku bersivê bidin we)? Bibêje: ‘Gazî şirikên xwe bi tevahî bikin. Paşê ji min re kemîn a ku ji destê we tê deynin û qet nehêlin ku ez çavê xwe vekim. Bêguman weliyê (dostê) min Allah e ku (wî) kitêb nazil kirîye. Ew salihan (ji bo xwe) welî digire. Ew heyînên ji xeynî wî hûn ji wan re dua dikin jî, ne dikarin alîkarîya wan (perestkarên xwe) û ne jî alîkarîya xwe bixwe bikin.’ ” ⁸

Allah -azze we celle- bi me dide zanîn ku îbrahim -aleyhisselam- wiha gotiye:

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا

“Wê dema ku İbrahim ji bavê xwe re got: ‘Bavo! Çima tu îbadetê tiştên wisa dikî ku ew ne dibihîzin û ne dibînin û qet tu feyda wan jî ji te re tune?’ ” ⁹

Allah -azze we celle- di sûreya Necm de wiha ferman kiriye:

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ وَمَنْوَةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ أَلَكُمُ الذَّكْرُ وَلَهُ الْأُنثَىٰ تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَىٰ إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمِيئُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَىٰ

8. 7/A'raf, 194-197

9. 19/Meryem, 42

“Ma we Lat û Ûzza dîtine? Û (pût) ê sisêyan? Ma kur ên we, keç jî ên Allah in? Eger wiha be, ev parvekirineke ne li rê ye. Ew hinek nav in ku bi tenê bav û kalên we li wan kirine. Allah ji bo wan, ji we re qet delîl neşandine. Ew bi tenê didin pey zen û hewa û hewesa nefsên xwe. Lê ji wan re ji Rabbê wan rêberek hatiye.”¹⁰

Ew ayetên der barê mabûdên ji xeynî Allah -azze we celle- ku îbadet li wan tê kirin jî weke van ayetan e. Dîsa ew ayetên der barê taxût û yên ku îbadet li wan dikin wek şewatê cehenneme diwesifîne jî di vê çarçovê de ne.

A Duyemîn: Bi amelên neyartî û buxî û dûr bûna wan û înkarkirina wan ê bi eşkerehî pêk anîna tewhîdê jî weke vê ye. Allah -azze we celle- di Quranê de bi me dide zanin ku Îbrahîm -aleyhisselam- wiha gotîye:

قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ

“Got: ‘We dît, ka hûn ji çi re îbadetê dikin? Hûn jî û bavûkalên we yên berîya we jî. Bêşik ew dijminên min in. Lê (Allahê) Rabbê aleman ne tê de.’ ”¹¹

... قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ

“... Gelî qewmê min! Ez ji wan tiştên ku hûn pê (ji Allah re) şîrîkatîyê dikin, dûr im.”¹²

Ji xeynî van, sûreya Kafîrûn û hin ji wan ayetên ku me berê de teqdîm kirin ew jî weke vê ne.

10. 53/Necm, 19-23

11. 26/Şuara, 75-77

12. 6/En’âm, 78

Her wiha ev tiştên ku me anî ser ziman yek ji wan jî nakeve şîmûla vê ayete:

وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ
عِلْمٍ...

“Hûn çêran (siqêf û xeberan) bi (wan tişt) ên ku ji xeynî Allah ji wan re dûa (û pîrozwerîyê) dikin re nekin. Da ku ew jî bi nezanî (û bi neheqî) ji Allah re çêran nekin...”¹³

Çawa ku ji gotinên me yê hetanî vê gavê hatiyê fêmkirin hewcetî ye û mecburiye ku halên batilê û ehlê batil ger bi eşkerekî li ber çavan bê raxistin da ku însan bi wan bizaninibin.

Seb û çêrên li sîstema wan, li hikûmeta wan, li terzê jiyana wan ji xeynî provokasyonê pê de tiştekan bi dest naxe. Ger tevgerînekî wusa bê hesab bê kirin dê ew kafir jî bi dijminî û bi cahiltî seba Allah -azze we celle- bikin.

13. 6/En'am, 108

FERQA DI NAVBERA KÊMDÎTINA DÎNÊ MUŞRÎKAN Û SEBKIRINA/ ÇÊRKIRINA PÛT Û ÎLAHÊN WAN

Bûyîna ji Milletê Îbrahîm ev tiştên ku em ê bijmêrin hewcetî dike: Pêk anîna dijminahiya wan û buxza ji wan û parastina însanan ji qanûnên wan û gazî kirina dûr bûna ji dostên wan û ew kesê ku wan qanûnên şirkê têxin mer'iyetê de û berîbûna ji wan kesên bi dilsozî tabîên wan qanûnan. Hewcetî ye ku batil bûn û kêmasî û sextebûna van qanûnên hanê, li dijî dînê Allah -azze we celle- wek pozbilindî û serhildanê tê nirxandin.

Ev tiştên hanê bi temamî, ger ebdên qanûnên şirkê wek seb û çêr qebûl bikin jî, nakeve şimûla/çarçova hukmê heramîya ku di ayeta sûreya En'am ê de hatiye destnîşankirin. Bîlakîs çawa ku ji îzahatên li jor hate fêmkirin ger ev xusûsên hanê ji alî da'wetvanan ve bi eşkerekî derê holê û rasterast bê gotin. Lê belê hin kesên cahil, sebkirina ku hukmê wî di ayetê de xuya bûye digel vê yekê seb û çêrên rêveber û kargerên wan û makeqanûna wan û sirf ji bo

tehrîkbûna wan bikin ha ev dikeve şimûla heramiya ku bi ayetê sabit e. Ev rewş dibe sebebê vê yekê; kesên xwe bi navê misilman diwesfinin û ji xeynî qanûndanînê di wan mijarên din de şahdeyî li tewhîda Uluhîyet û Rubûbîyetê dikin, di encamê de ev dev avêtina wan wek çêrên ji Allah -azze we celle- re dê li wan vegere.

Çawa ku mufessîran jî diyarkiriye ev helwesta sirf bi naveroka tehrîkê di encamê de ‘seba Allah’ dikin, yanê bi cahiltîyeke tarî û bi dijminahî seba Allah -azze we celle- dikin. Eynî wekî ku zilamek seb û çêr li bavê zilamekî din bike. Di vê rewşê de yê din jî wê seba/çêrê bavê wî bike. Dibe ku her du jî kûrên yek bavî bin ... Lê belê çavsori û xezeb û fitkirin/kişkişandin na hêle ku insan bi ramanekî xweşik bifikire. Û di encamê de ew jî seb û çêr li xesmê xwe dike. Bi rastî bi wê hêlê ve tê kişkişandin.

Muhammed Reşîd Rıza di tefsîra xwe de wiha dibêje:

Tiştê ku mirovekî bi bal sebkirinê ve beralî dike, sebkirina sirf ji bo heqaretê tê kirin e. Hal ev e ku beralîkirina ehlê batîl bi hemla fikirandinê ve zidde vê rewşê ye. Weke vê bê seb û çêr, ger ev xusûsên hanê bi wan bidin zanîn: Ev îlahên wan sexte ne, tiştêki seh nakin, insanan ji Allah -azze we celle- dûr dikin. Roja qiyametê dê nikaribin şefeate li tu kesî bikin. Quwwet û qudreta wan têr nake ku di hewariya zindî an mirîyan de herin û feyde an jî zêrarekî bigihîjînin wan.

Ew rewşa ku di navbera Îbrahîm -aleyhisselam- û qewmê wî de qewîmî bû bifikirin! Îbrahîm -aleyhisselam- çawa diqata wan bi bal zeîfî û pûçîtîya îlahên wan ve kişandibû. Ne

ji bo tehrîk û heqaretê wisan tevdigerîya. Ji bo baş bifikirin û nakokiyên/tezatên xwe bi çavên xwe bibînin bi wê awayê hereket dikir û bi wan re niqaş dikir. Her wiha rewşa wan ê xerab û tezatên wan derkete holê. Îbrahîm -aleyhisselam- bi wan re xeyîdî û weke ku di Qur'ana Pîroz de dibore wiha got:

أَفِّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

“Xwelî li serê we û ew ên ku hûn îbadetê wan dikin jî be! Hûn aqil nagirin?”¹

Li ser neqla Abdullah b. Amr -radîyallahuanh- ku wî ew hedîsa borî bû rîwayet kiriye, li wê hedîsê baş bifikire. Di mijara dîyarkirina ku mûşrîkan ji Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- re “Nexwe ew ê ku (der heqê îlah û bav û kalên me de) wiha wiha dibêje tu yî ha!” digotin, wisan dibêje: “Qesta wan, tiştên ku Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- der heqê pût û kalên wan de gotibû ji wan gotinan jî yên ku gihabû ber guhê wan bû.

Şermezarkirin/lomekirin û zem kirin di nava Ereban de îfadeyekî wekî seb kirinê, an jî di nêzî wê ma'neyê de tê fêmkirin. Îbn-î Teymîyye di kitêba xwe yê ‘Sarîmu’l Meslû’l’ de behsa vê mijarê dike û di vê ma'nê de qebûl dike.²

Lê belê qesta li vê derê seb kirina ku ne bi qesta tehrîk kirinê ye. Çawa ku Allah -azze we celle- bi emrê da'weta tewhîdê û bi tabî' bûna Milletê Îbrahîm wî şandibû, Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- bixwe jî vê emrê, yanê emrê bûyîna ji Milletê Îbrahîm pêk dianî. Li gorî mûşrîkan ev da'weta tewhîdê sebkirina wan û îlahên wan e.

1. 21/Enbîya, 67

2. Sarîmu'l Meslû'l, Rûpela, 528

Lewre Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- dînê wan pûç û betal kiri-bû. Heqîqeta wan îlahên sexte û aciziya wan apaşkere nişanê wan dabu û wan kê m xistibû. Weke vê, ne bi qesta tehrik û kişkişandina wan, ji bo ku vê rêya pûç û betal biterikînin batil bûna rêyên bav û kalên wan jî vikîvekîrî eşkere dikir.

El-Qasimî, di tefsîra xwe de ji Fexredînê Razî vê jêgirtinê/îqtibasê dike: ‘Di ayetê de (sûreya En’am, ayeta 108.) li vê mijarê dîqat tê kişandin. Da’wetvanên tewhîdê ger ji tiştên bê feyde dûr biminin. Ne hewceye ku mirov seba pûtên mûşrîkanbîke. Bilêvkirina bê rûhîtiya wan û bê qudretiya wan ji bo wan dê bes be.’

Ne seba ku hatîye heram kirin tenê, kafir ji rexnekirina îlahên xwe qethîyen razî nabin. Lewre di her halûkarê de meqseda da’weta tewhîdê qulibandina pûtên wan û redkirina îlahên wan e. Ji ber vê yekê bilêvkirina dalaleta bav û kalên xwe jî û zem kirina îlahên xwe jî weke seb kirinê/çêr kirinê qebûl dikin. Hetanî der heqê Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- de wiha gotibûn: ‘Heta berî vêga kesekî bi vê awayê ku me lê tehemûl kiribe tune. Der heqê dînê me de bi neqencî diaxive. Dînê me xerab nişan dide. Civaka me parî kir û îlahên me jî zem dike/kotî dike.

Muhammed b. Abdulwehhab -rahîmehullah- di kîtêba xwe yê ku sîreta Nebî -aleyhisselam- daye dest de di qisima dûyemîn de wiha dibêje:

‘Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- dema ku dînê qewmê xwe zem kir û zanyar û giregirê wan bi cehaletê wesifand, paşê wan jî neyartî lê kirin û wiha gotin: ‘Ev sîstema/pergala me biçûk û kê m dixe û dînê me rexne dike û dilomine û seba îlahên

me dike.' Weke rojê li ber çavan e ku Rasûlullah -aleyhissalatu wesselam- tu carî seb li îlahên wan û li Îsayê kurê Meryemê û li melaiketan û li kesên salih nekirîye. Lê wexta bi wan da zanîn ku îbadet kirina li wan tiştan batil e, qewmê wî van gotinên wî wek seb û çêr û heqaret qebûl dikirin.

Wek netîce em dikarin bibêjin ku ev fiêlên hanê ku me anî ser ziman qethîyen nakevin çarçova heramîya seb kirinê de. Çimkî di van fielan de meqset ne sebkirin e. Hetanî tevgerîna bi vê awayê bibe sebeba sebkirina kafiran li misilmanan û li îslamê jî, ji bo yek misilmanekî sirf ji ber vê yekê terka eşkerekirina dîn û da'weta tewhîdê qethîyen ne caîz e.

Lewre ev, ji bo kafiran di ma'neya seb û çêr de be jî, di heqîqetê de beyana hûccet û delîlan e. Ev jî ji bo muşrik û kafiran seba herî giran e. Em dînê xwe ji bo çav û birûyên belek ên kafiran naguherînin û em xwe ji yek rûknekî dinê xwe dûr nakin. Temamê vê dinê spartîyê esasa îman anîna Allah û redkirina taxutan e. Her wiha li vê mijarê pir diqat bikin! Vê rewşê û ew gotinên ku der barê qanûna, pergalan/ sisteman, rêveberan û taxutên di esra me de tèn gotin qiyas bikin.

Taxût, ne tenê pûtên ji kevîr û zinaran tèn traştin e. Heke taxût tênê bi vê awayê bê mehdût kirin, naveroka ma'neya vê kelîmeyê dê vala bibe.

Lewma, ev qaîdeya hanê 'Nekirina wê amelê ku dê bibe sebebê çêrên kafira li dinê îslamê' enceq ji bo amelên mubah û mustehab re muteber e. Ji bo wacîbatan ev qaîde qethîyen ne muteber e. Yanê ji bo ihtîmalekî ku dê kafir di muqabilê teblîx û eşkerekirina dîn û tewhîdê dê heqaretê li misilmanan

û seb li dîn bikin, an jî ji bo meqseda pêş girtina seba kafiran terka amelên wacib ne mewzûbehs e. Eger em vê qaîdeyê li temamê wacîbatan şamil bikin dê ji din, qisimekî pir mezin zayî bibe.

Ebu Bekir b. El-Arabî, di kîtêba xwe yê ‘Ahkamu’l Qur’an’ de wiha dibêje:

‘Ev delaletê vê tiştê dike: mirovekî ku xwedî heq be ji bo zerarek negihîje dîn dê bikaribe ji heqê xwe bibore. Ev mijar ger bi berfirehî bê nîrxandin. Bi kurtahî em dikarin wiha bibêjin, eger ew heq ji wacîbatan be di her halûkarî de, dê bê stendin. Eger têborîn/dev jê berdan caîz be ew gotina ku me diyarkiribû li ser vê mijarê dê bê tetbîq kirin, Allahualem.

Muhammed Reşîd Riza jî wiha dibêje:

Ebu Mansur dibêje, eger sualeki wusa bê pirsîn: Ji ber ku kesên heq nekiri ji seb û çêran bèn parastin Allah -azze we celle- sebkirina ji kesên ku heq dikin re jî haram kiriye. Her wiha Allah -azze we celle- cîhada bi kafiran re li ser me ferman kiriye. Dema em bi wan re şer dikin ew jî bi me re şer dikin. Ma qey ev tişt ne munker e ku xwîyna misilmanekî bele heq bê rijandin û bê kuştin? Eynî weke vê mijarê, wan kafiran heq diderewandin, digel vê yekê Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- bi teblîx û xwendina Quranê hat emirkirin (Belê, em ê van rewşan çawa li hevdu binin?)

Cewaba vê suale ev e: Seba (çêra) îlahên muşrîkan mubaheki ne ferz e. Lê cîhada li hemberî kafiran û teblîx ferz e. Eger ji ber fiêlekî mubah fesad derkeve ew fiêla mubah dê bê qedexe kirin, yanê dê yesaq bibe. Enceq der barê fiêlekî ferz de ev hûkîm nayê dayin.’

Ji bo wan kesên wucûbîyeta eşkere kirina dîn red dikin û vê hedîsa Buxarî ji bo xwe wek delîl berpêş dikin re ew îzahatên borî dibe cewabekî qewî. Hedîsê ku Buxarî rîwayet kiriye der heqê vê ayetê de ye.

وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا...

‘... Di nimêjê de dengê xwe ne pir bilind bike û ne jî pir kêr bike. Di navbera van her duyan de bi rêyekî bigire.’³

Buxarî bi kurtasî wiha rîwayet dike: ‘Ev ayet li Mekkeyê nazil bûye. Di wê dewrê de da’wet di merhaleya veşarîti de bû. Eger dengê xwe bilind bike dê muşrîk dengê wî seh bikirana û seb li Quranê û ê ku wê nazil kiriye û yên ku wê teblîx dikin re bikirana. Li ser vê Allah -azze we celle- emrê ‘Di nîmêja xwe de dengê xwe pir bilind neke û bitemamî kêr jî neke ...’ da. Yanê dengê xwe zêde bilind neke da ku muşrîk seh nekin. Zêde kêr jî neke da ku eshabê te dengê te bibihîzin. Di navbera herduyan de rêyeke nîvend bigire.”

Li Mekkeyê herkesî bi meseleya redkirina pûtan dizanîbu û da’weta misilmanan apaşkere li meydanê bû û da’wa Allah -azze we celle- çik li pîya bû. Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- û eshabiyên wî jî, bi awayekî zelal û eşkere ji pûtan berî bûn. Her wiha ji bo defkirina mefsedeta seb û çêran, terka xwendina Quranê a bi dengbilindî qethîyen nûra da’wetê natefine û ji hêla menfi (neyînî) ve bandor(tesîr) li dawate nake. Çîmkî, muşrîk nexwazin ji Quran li her derê pêl bi pêl belav dibû. Milletê Îbrahîm hewqas dihat îlankirin, di wê dewrê de ê ku digot “ez misilman im” bi sabîtiyê, yanê bi

3. 17/Îsra, 110

“ji dîn vegerandinê” dihat itham kirin! Lewma da’wet pir zêde eşkere bû. Jî tevlihevbûn û tereddûdê re cih tune bû.

Digel vê, deng bilindkirina di nimêjê de bi qasî ku yên di nimêjê de sehbikin û pê de hewcetîya zêdetir tune û ne ji wacibatên nimêjê ne.

Ji ber vê yekê ji bo pêşgirtina netîceyekî wusa li ser qaîdeya “Di rewşên xusûsî de ji xeynî wacîbatan caîzbûna terikandina mubah û mustehaban” terka vê jî caîz e. Ev rewş, ne weke terka wacîbekî ye. Her wiha îmam, dengê xwe bi cemeata xwe bide sehkirin têr dike. Çawan ku Allah -azze we celle- ji Rasûlê xwe re -aleyhissalâtuwesselam- wiha emir kiriye:

“Di nimêjê de dengê xwe ne pir bilind bike û ne jî pir kêmbike.”⁴

Yanê qet nebe bila eshabîyên bi te re dengê te sehbikin. Li vê derê şûbheyekî ku hin kes didin pêş heye. Mesele di Quranê de wiha dibore:

رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

“Ma dema tu sêwî bûyî wî (Rabbê te) tu nehewandî?”⁵

Çawa ku ayeta Quranê jî behs dike mesele alîkarîya Ebu Talîp ku li Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- kiriye û eman û parastina kafirekî li ser misilmanekî ye. Misalên vê meseleyê zehf in.

Em dikarin di nava van mîsalan de çend heban bijmêrin: Îbnu’l Daxîinne, li Mekkeyê Ebu Bekir hîmaye kiriye û jê hez dikir. Weke vê Necaşî di dema filletîya xwe de

4. 17/İsra, 110

5. 44/Duxân, 6

alîkarîya misilmana kiribû û wana li welatê xwe wek pe-naber bicih kiribû.

Esasa vê şûpheyê ev e: Misilmanek alîkarî û hewardina kafirekî ku hem aqîdeya wî hem jî awayê jiyana wî muxalîfê wî ye dê çawan qabûl bike? Berîbûn û veqetandina ji muşrîkan de ev rewşa hanê û Milletê Îbrahîm ne dijî hev in?

Bi alîkarîya Allah -azze we celle- em ê wiha cewab bidin vê sualê: Di navbera van mîsalan û da'weta Milletê Îbrahîm an jî Nebî û Rasûlan de tu nakokî/tezat tune ye.

Lewre wekî ku me berê jî gotibû di vê meseleyê de du nuqte hene:

Nuqteya yekem: Dûr ketîna ji îlahên wan ên batil û red kirina mabûd û taxutên wan ên ku ji xeynî Allah îbadetê li wan dikin.

Nuqteya duyem: Buxz û neyartîya ji wan muşrîkên muannid ku li ser batilên xwe israr dikin.

Weki ku me di ser de jî got nuqteya ewwil, daxwazeke bê ewiqandin û bê îhmalkirin ku di lehzeya ewwil de ji terefê wî misilmanî ve bê pêkanîn. Hetanî wacib e ku komek misilman vîya îlan û eşkere bikin û derêxin meydanê. Heta ku tevgerîna bi vê awayê ji bo misilmana bibe şîar û eslê dîn belav bibe û insan bi safîtîya da'wetê serwext bibin.

Em werin ser nuqteya diduya. Hetanî li ser batilê israr neyê kirin û dijminî li hemberî ehlê heq ê pêk newe, nayê tetbiq kirin. Ji bo vê misal, Ebu Talib e.

Ew bixwe li ser kufrê bû. Lê wî tu carî ji heq û ehlê heqqê

re buxz û neyartî nîşan neda bû. Bilakis ji xwedîyê heq û ji Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- re parêzkarî dikir û piştgirî dida wan. Di hedîsekî de ku Buxarî rîwayet dike Abbas -radiyalla-huanh- ji Nebî -aleyhissalâtuwesselam- re Ebu Talib wiha diwefîne:

“Te tu feyde neda apê xwe. Hal ev e ku wî, mudafeaya te dikir, piştgirî dida te û ji bona te xwe hêrs dikir.”

Ev karên Ebu Talib welew ku ji ber têkilîyên asabîyyetê jî wiha tevgerîyabe rewş naguhere. Li ser vê mijarê kitêba Allame Şenqîtî ya “Edwau’l Beyan” pir bikêr e û serî lê bê dayîn dê baş be.⁶

Şenqîtî di kitêba xwe de li ser mijara “Piştgiriya dîn bi mirovekî facir an jî bi qeydên asabîyyetê” disekine. (Her wiha batilbûna pêkanîna hezkirina li vê esasê jî bi eşkerekî diyar dike.) Dersa ku em ê ji vê derê bigirin ev e: Hetanî dema paşî ûmîd ji wan kesên di vê rewşê de neyê birin, hema dibe ku bi hidayetê re tabîê heqqê bibin. Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- jî, ji ber vê yekê hetanî di ber cankêşîya wî jî ûmîd ji apê xwe Ebu Talib ne birî bû. Ew apê wî ku di saxîtiya xwe de wiha digot: “Wallahî, ger ew qelebalix jî bin hetanî ku ez nekevim binê erdê dê destê wan negihîje te. Tu li pey da’wa xwe bimeşe û vê dawê biqîrîne, qet astengî nekişîne.”

Li vê derê em dixwazin diqat bikişînin nuqtetekî. Wisan ku: Di wan demên ku Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- bi apê xwe Ebu Talib re bû û jê alîkarî û piştgirî didît, Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- yek carek jî bi mehneya/bahaneya meslehetî dîn û da’wayê; şalûzîtî li apê xwe nekiriye. Bilakîs

6. 3/41-43, 406-407

apê wî jî baş dizanîbû ku Nebî ^{-aleyhisselam-} dînê wan kêm dibîne û pûtên wan zem dike. Hetanî Qureyşîyan, ji bo ku Rasûlullah ^{-aleyhissalâtuwesselam-} dev ji rexnekirina îlahên wan û cahiltiya wan berde û da'weta xwe biterikîne, Ebu Talib wek navbeynkar tayîn kiribûn da ku li ser Nebî ^{-aleyhisselam-} ji bo razîkirina apê xwe yê ku wî mudafea dikir û dibû piştgirê wî re qethîyen ji da'wa xwe tawîz neda bû. Ji apê xwe re vê gotina xwe yê meşhûr got:

“Wallahî, çawa quweta we nagihîje rojê ku hûn parîyek jê bigirin weke vê quweta min jî nagihîje wî tiştî ku ez pê hatime fermankirin dev jê berdim.”⁷

Ebu Talib ji ber ku kafir bû Rasûlullah tu cara hezkirin û girêdayîbûna xwe ne dabû apê xwe. Rasûlullah ^{-aleyhissalâtuwesselam-} di tetbîqa vê ayeta Allah ^{-azze we celle-} de ji bo me mîsal û rêzan e:

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ...

“Qewmekî bi Allah û bi roja axîretê îman anîbe, tu nabînî ku ew kesên ji Allah û Rasûlê wî re dijminantîyê dikin ji xwe re dikin dost ...”⁸

Her wiha ji bo hîdayeta wî pir li ber xwe dida. Eşkereye ku daxwaziya hîdayeta wî û jê hezkirin tiştên ji hevdu cuda ne. Tevlî alîkarî û piştgiriya wî, dema ku Ebu Talib mir, Rasûlullah ^{-aleyhissalâtuwesselam-} nîmêja wî nekir. Allah ^{-azze we celle-}, Rasûlê xwe ji îstixfara ji bo Ebu Talib nehiy kiriye û wiha ferman dike:

7. Taberanî û yên din rîwayet kirine.

8. 58/Mucadele, 22

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا
أُولَىٰ قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ

“Piştî eşkere bû ku ew ehlê cehennemê ne ew eqrebayên wan bin jî, ji bo muşrikan daxwaza îstîxfarê ne karê pêxember û mumînan e.”⁹

Dema ku Alî -radîyallahuanh- xebera mirina Ebu Talib ji Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- re anîbû Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- jê re wiha gotibû:

“Here û wî defîn bike”¹⁰

Weke vê, ev mijar der barê wan însanên ku Şûeyb -aleyhisselam- li hemberî kafiran diparêzan jî mewzubehs e. Allah -azze we celle- bi me dide zanin ku dijminên Şûayb -aleyhisselam- wiha gotine:

قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفَقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرِيكَ فِينَا ضَعِيفًا
وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ...

“Gotin: ‘Ya Şuayb! Em ji gelek gotinên te fêhm nakin. Bi rastî em te di nava xwe de qels/zeîf dibînin. Eger ji bo xatirê eşîra te (yên li ber te dikevin) nebûya me yê te biricimandiba/bi kevîran bikuştiba ...’ ”¹¹

Hal ev e ku ew ‘eşîra wî’ kafir bûn. Dîsa Allah -azze we celle- bi me dide zanîn ku dijminên Salih -aleyhisselam- çawan ji welîyên wî (ji mezinên wî) xwe diparêzin:

9. 9/Tewbe, 113

10. Îmam Ahmed, Neseû î yên din rîwayet kirine

11. 11/Hûd, 91

قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا
مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ

“Di navbera xwe de bi navê Allah sond xwarin û gotin: Em ê şevêkê bavêjin ser wî û malbata wî, paşê em ê ji xwedîyê wî re bibêjin: ‘Me kuştina wan bi çav nedîtîye. Bi rastî em rastbêjin.’ ” ¹²

---

12. 27/Neml, 49

DI ÇARÇOVA WELA Û BERAYÊ DE LI DIJÎ MUŞRÎKAN HELWESTA MILLETÊ ÎBRAHÎM

Mirovekî mûşrîk dê ji bo çi misilmanekî biparêze? Helbet ew mûşrîk an ji bo têkilîyên eşîrtiyê, an ji bo qewmîyetê, an jî ji bo eqrebatîyê de alîkarî li wî misilmanî bike. Di navbera vê tevgera mûşrîkan û ev amelên ku em ê bijmêrin de wekî; daxwaza alîkarî û parastina misilmanekî jî mûşrîkan û mayîna wî yê di bin minneta mûşrîkan de şalûzîtîya wî yê ji mûşrîkan re û bêdengîya wî yê li hemberî batilên mûşrîkan û razîbûna wî yê ji şirka wan re, cudahîyekî pir zêde heye.

Di kîtêba Ebû Cafer et-Tahawî ya “Muşkilu’l Asar” de der heqê vê mijarê de îzahatên xweşik hene. Ebû Cafer et-Tahawî -rahîmehullah- di kîtêba xwe de behsa “Daxwazîya Alîkarîya Ji Mûşrîkan” dike. Allah -azze we celle-, daxwazîya alîkarîya ji mûşrîkan di vê ayetê de nehiy dike:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةٍ مِّنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا

وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدَ بَدَتِ الْبُغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ
 أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ

“Gelî ew ên îman anîne! Ji xwe pê ve (ji xeynî musulman) kesî ji xwe re nekin hemsîr/hemraz. Lewre ew ji bo êşandina we tu carî xwe nadin paş. Dixwazin xerabî û tengî bigihîje we. Kî nê dijminahî di deve wan de aşkere ye, lê tiştê ku di dilê xwe de vedişêrin hê jî mezintir e. Eger hûn lê bifikirin me ayetên xwe ji we re beyan kirine.”¹

Ebû Cafer et-Tahawî -rahîmehullah- îzaha vê mijarê jî dike: Di şer de daxwazîya alîkarîya ji mûşrîkan ligel mûşrîk bi xwesteka xwe li hemberî neyarên wana alîkarîya misilmanan bikin û vê alîkarîyê bê hêvîya ta'wîzê bikin de ferqeke pir mezin heye.

Mîsala Ebû Bekir -radiyallahuanh- ku li Mekkeyê dikeve bin hîmayeya Îbnu'd Daxînne jî di vê çarçovê de tê nîrxandin.

Ligel vê meseleyê em dikarin mîsala têkilîya bi dê û bav re a li ser qencîyê û berdewama wê û sila-ê rehmê tevgerîna bi wan re li ser me'rûfê wek nimûne bidin. Lewre tesîr girtina dê û bav ji zarokên xwe û ûmîda tabî bûna da'wa ku zarokên wan teblîxî wan dîkin, hetanî xweyîti li zarokên xwe bikin û eleqe nîşanî wan bidin wê her hebe.

Ev xweşbînî, welew ku ji bo berê wan bidin bi şîrkê ve zor li zarokên xwe bikin jî hetanî ku di sefên dijminên misilmanan de cih negirin, naguhere. Lê belê ew vê dijminahîyê nîşan bidin wê demê wekî Îbrahîm -aleyhisselam- çawa dijminahîya bavê wî (ya ji Allah -azze we celle-re) bellî bû û

1. 3/Al-î İmrân, 118

pê de jê (yanê ji bavê xwe) berî bû. Di vê rewşê de ger ji wan dûr bê mayîn. Hetanî wekî Ebû Ubeyde -radiyallahuanh- û hin eshabîyan -radiyallahuanhum- ku di roja Bedrê de kiribûn ger buxz û neyartî bi wan re bê kirin.

Weke ku me berê de ji dîyar kiribû Îbrahîm -aleyhisselam- der heqê bavê xwe de pir zêde dilnerm bû. Bi xweşikayî û bi dilnermî bavê xwe da'wetî hîdayetê dikir. Ji dil û can dixwest ku bavê wî hîdayet bibe. Ew ezabê ku Allah -azze we celle- wê kafiran pê bide ezabê, Îbrahîm -aleyhisselam- ditirsîya ku bê serê bavê wî ji. Lê çawa şirk û dijminahîya bavê wî eşkere bû jê (ji bavê xwe) veqetîya û terka wî kir. Allah -azze we celle- di sûreya Mumtehîne de hewcetîya tiştên ku em tabî' bibin, bi me daye zanîn û di vê mijarê de Îbrahîm -aleyhisselam- û yên pê re ji bo me wek nimûne nîşan daye. Di nav wan emr û fermanan de ew duaya Îbrahîm -aleyhisselam- ku ji bo îstixfara bavê xwe kiribû îstîsna kiriye. Dîsa di sûreya Tewbe de Allah -azze we celle- mûmînan ji daxwaza îstixfara ji bo eqrebayên xwe yên mûşrîk nehiy dike û der heqê Îbrahîm -aleyhisselam- de wiha ferman dike:

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَّهَا أَيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ

“Daxwaza îstixfara Îbrahîm ji bo bavê xwe, bes ji ber ku soz dabû bavê xwe bû. Piştî jê re hate beyankirin ku bavê wî dijminê Allah e, ew ji wî dûr ketibû ...”²

Ev ayeta hanê jî li ser vê mijarê yê:

وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا

2. 9/Tewbe, 114

مِنْهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأَنْزَلَ إِلَيْنَا وَالْهُنَّا وَالْهَكُّمُ
وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

“Ji nav wan ew ên zalim ne tède, bi ehlê kitêb re bi awayekî herî xweşik nîqaş bikin. Bibêjin: ‘Em bi ya ku ji me nazil bûye û ji we re nazil bûye re îman tînin. Îlahê me û îlahê we yek e û em kesên teslîmbûyîyê wî ne.’”³

Di vê ayetê de hevokekî baldar heye: “Lê belê ew ên ku jî wan zilim kirine, ew cuda ne.” Yên zilumkar hatine îstîsna kirin.

Dîsa emana ku Necaşî dabu muhaciran di vê mijarê de nimûne ye. Helwestên Cafer -radiyallahuanh- û yên pê re, digel muhacir bûn jî li hemberî Necaşî babetê îzzeta Misilmana bû. Di hizûra Necaşî û keşîşên wî yên fille de Rasûltîya Îsa -aleyhisselam- bi eşkerekî gotin û aqîda wan ê “teslîs” ê red kirin. Di mijara dîn de qethîyen tawîz nedan.

“Şalûzîtîyê li wan nekirin û bi xayeya meslehetê gotinên vala neaxivîn. Heqîqet her çi bû bi eşkerekî xistin holê. Necaşî, li hemberî vê helwesta wan ê bi dilsozî xwe negirt û hestîr/stêrk jî çavên wî bariyan. Lewre ew muhacirên li pêşberê wî, heqîqetan bi mêrxasî diqîrandin. Dema ku van heqîqetan seh kir dilê wî nerm bû. Misilmanan wek mêvan li welatê xwe qebûl kir. Li wan îtimad kir. Heta ku di encamê de hin Habeşî jî bi îslamê mûşerref bûn. Ji ber ku ew misilman li ser dîne xwe bi dilsozî û bê tawîz sebat kirin Allah -azze we celle- jî wan muwefeq kir û ji wan razî bû.”⁴

3. 29/Ankebût, 46

4. Ed Dureru’s Seniyye, Qisima Reddiyeyan, 124, 197 û 212

Di vê mijarê de em dikarin bi kurtahî wuha bibêjin: Neyartîya li ehlê batil, ji hev veqetina ji muşrîkan, diyarkirina sefan, red kirina îlahên wan yên pûç û bê kêr, terka dinê wan û guhnedana/nasnekirina qanûnên wan ên rizîyayî; di da'weta Rasûl û Nebîyan -aleyhîmûsselam- de rukn û esasên mezin û saxlem in. Ev xisûs, qanûneke muhkem e ku spartîyê esl û qaîdeya îslamê ye.

Temamê mewcûdîyetên li ser ruye erdê, ji bo betalkirina vê qanûnê li hev bicivin dîsa jî ji bo gihaştina vê meqsedê re dê rêyekî nebînin. Quwweta wan têrî tiştêkî wisan nake. Çawa ku te jî dît yên ku muxalefetê li vê rêya bingehî dikin, bi hin mîsalên derbarê bûyerên taybetî delîlan didin pêş. Ev delîlên wan li cem ulemayên îlmê ûsûlê de di çarçoveya umum de nayên nirxandin. Heta ku ev mîsal bixwe jî, ji bo tehsîs û muqayyed bûnê re mûsaîd in.

Piştî bellî bû ku ev rê esasekî mezin û bingehî ye û di encamê de muhkem e, êdî wacib e ku muxalifên vê rêyê wan delîlên xwe teqdîmê nassên muhkem bikin.

Der barê sûneta Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- de jî tiştê divê bê kirin ev e. Li vê mijarê dîqat bike û bi şûbheyên wan kesên ku vê meseleyê tevlîhevdû dikin nexape.

Seyyîd Qutûp -rahimehullah- wisan dibêje: “Ha wiha! Hewcetîye ku da'wetvan li hemberî qewmên xwe veqetina xwe yê ji wan bi zelalî têxin holê. Wê roja ku ev veqetîn derkeve meydanê dê weada Allah -azze we celle- ku daye mumîna û waîdê/tehdîdê li kafiran kiriye dê pêk bê. Allah -azze we celle-, di tarîxê de di pêvajoyên da'weta dîn de navbeyna dost û dijminên xwe piştî ku dostên wî ji wan muşrîkan li ser esasa aqîdeyê

veqetîyan û bitenê Allah -azze we celle- tercîh kirin wan ji hev cuda dike/difesilîne.

Ji bo misilmanên gazî aqîda tewhîdê dikin re Rasûlên Allah -azze we celle- nimûneyên herî xweşik in. Divê ku misilmanên xwedî da'wê jî, weke ku difure qelbên xwe bi vê ewlehîyê dagirin. Ev jî mecbûrîtiye ku li hemberî taxutên li ser rûyê erdê tenê bitenê xwe bispêrin Allah -azze we celle-. Ew desthilatên/ otorîteyên li ser rûyê erdê ji tehdeyî û ji ezîyetê pê ve nikarin tu zerarî bidin misilmanan. Ev tehdeyî û ezîyetên wana ger wek wesîleya îmtîhanê bê qebûl kirin. Nexwe Allah -azze we celle- ji alikariya dostên xwe ne acîz e.

Ev halê hanê, nayê wê maneyê ku Allah -azze we celle- dostên xwe têxe nav destên dijminan. Ev bitenê îmtîhanek e. Îmtîhaneke wisan ku dê qelb û sef pê zelal bibe. Edî piştî vê yekê dor dibe dora hemleya mumînan. Dawî de ew serkeftin û serwerîya ku Allah -azze we celle- wead kiribû dê pêk bê.”⁵

Wek netîce em dikarin bibêjin ku di îstiqameta van heqîqetan de temamên însanan bi çend qisman tên veqetandin:

Qisma Ewwîl: Ew kesê girêdayîyê Milletê Îbrahîm û şerîeta ku hemû Resûlan teblîx kirine, di vê rêyê de rast e û xwedî semax e. Di vê oxirê de ji tu lomeyan û tehdîdan natirse û xwe nade paş. Ev mirov ji Taîfetu'l Mensura ye. Biiznillah dê li dinyayê û li axîretê jî mezherê nîmet û îkraman bibe. Tevlî nav însanan dibe, wan da'wetî hqqê dike û li tehdehîyên wan sebir dike. Allah -azze we celle- der barê van însanan de wiha ferman kiriye:

5. Ji Fî Zilalî'l Qur'an bikurtahî

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ
الْمُسْلِمِينَ

“Gotina kê ji wî kesî xweşiktire ku (însanan) gazî/da’wetî rêya Xweda dike û amelên salih dike û dibêje ‘Ez ji misilmanan im.’”⁶

Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- **wiha gotiye:**

“Mumînekî ku tevî nav însanan bibe û li tehdehiyên wan sebir bike ji wî kesê bi xêrtire ku ew tevî însanan nebe û li hemberî ezayên wan semax neke.”

Duçar (merûz) bûna wî kesî li ezîyetan, ne ji ber tîstekî din, sirf ji bo kar û amelên Rasûlullah dike ye. Şalûzîtîyê li ehlê batil nake û qîma xwe ji terza heyata wan a batil jî nayne. Bîlakis, ji wan veqetîyaye û dijminahiya xwe eşkere kiriye û xwe ji her meqam û wezîfeyên ku ji bo batilên wan bibe piştgirî dûr dihêle. Ew kesê di vê rewşê de be, bi sekna xwe yê di navbera kafiran de nabe gunehkar. Hicreta wî yê ji welatê wî li serî ne wacib e.

...وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ وَالْبُغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ
وَأَخَذَهُ...

“... Heta ku hûn îman bi Allah tenê neynin, di navbera me û we de dijminantî û kerbek ebedî dest pê kiriye.”⁷

Şêx Hamd b. Atîk -rahîmehullah- der heqê vê ayetê de wiha dibêje:

“Kelîmeya ‘xuya ye’ ku di ayetê de dibore tê maneya ‘diyar

6. 41/Fussîlet, 33

7. 60/Mumtehîne, 4

bû, apaşkare derkete holê' de ye. Meqseda li vê derê, ji bo muwahhîdekî îlankirina berdewamiya buxz û neyartîya li kafîran e. Ha ew kesê ku vîya bi îlm û amelên xwe têr baş pêk bîne û bi şeklê ku însanên hemwelatîyên wî jî bizanibin îlan bike ji bo wî hîcretkirina ji welatê xwe wacib e.

Mirovekî ku rewşa wî ne bi vê awayê be, lê li cem xwe zen bike ku di pêk anîna îbadetên nîmêj û rojî û çuna heccê de astengî tune be dê wucûbîyeta hîcretê ji ser bikeve ev kes an bi dînê xwe nizane an jî ji heqîqeta da'wa Rasûlan xafil e.”⁸

Di qîsma ewwil de însanên ku em behsa wan dikin dema ku heqîqetê dibêjin bi îşkenceyan û bi kuştinê tên tehdît kirin. Di vê meseleyê de Eshabu'l Uhdûd ji me re mîsalekî xweşik e. Ew xortê muwahhîd di oxira aqîdeya tewhîdê de avêtina nava agir dabûn ber çavên xwe. Eshabu'l Kehf jî ji aqîdeya tewhîdê qet tawîz nedan û ji ber zilma taxutan xwe spartibûn çîyayekî.

Nebî -aleyhisselam- û eshabên wî jî ji me re nimûne ne. Wan di vê rêyê de pir tehdeyî kişandin. Hîcret kirin û cîhad kirin û hatîn kuştin û îşkence dîtin. Muheqqeq Allah -azze we celle- hîdayetê dide û alîkar jî her ew e.

Qisima Diduya: ev kes e ku dereceya wî ji kesê di qisima ewwil de ye kêmtir e. Quwweta wî nagihîje vê rêya dijwar. Ji ber dînê xwe ditirse û ji vê sebebê aqîda xwe bi eşkerehî nikare biqîrîne. Her wiha bî kerîyek pez re di nav şikeftê de kişîyaye uzlet ê. Îbadetê dike û ji bo silametiya dînê xwe ji fitneyan dûr dimîne. Ji bo têr baş

8. Ed Dureru's Seniyye, Qisima Cihadê, 199

ebdîtî li Allah -azze we celle- bike ji însanan dûr dimîne, ji civakê direve û hîcret dike.

Qisima Sisêya: Ev kes mustez'ef e. Bûye mêrê ji mala xwe re. Sirf bi malbata xwe ve meşxûl e. Hem xwe hem jî malbat û zarokên xwe ji şirkê û ji ehlê şirkê û ji cehennemê a ku şewata wê însan û kevîr in, diparêze. Xwe ji kafiran dûr dike û ji terza jîyana wan qet ne razî ye. Ji bo aqîda vî kesî di silametîyê de bimîne hewcetîyê ku qelbê wî bi buxz û neyartîya şirk û muşrîkan dagirti be û mutmeîn be. Eger di meseleya aqîdê de hîn tîştên ku dibin manîê eşkerekirina wî hebîn û ji bo dînê xwe bi rehetî bikaribe bijî divê ew jî fersenda hîcretê bihewişîne. Çawan ku muhaciran hîcretê Habeşîstanê kîribûn eynî wusa ew jî hîcretê bike.

Qisima Çara: Ev kes jî ew e ku ji batil û ji ehlê batil razî ye. Şalûzîtîyê li wan û li derewên wan û li rêşaşîyên wan dike. Ji bo van kesan, çawa ku hin aliman diyar kirine sê rewş/sê hal heye:

Rewşa Ewwîl: Kesê ku di zahîr de û di batil de muwafiqê kafiran e. Ev kes di bin îkrahê de be an ne di bin îkrahê de be jî, yanê di her halûkarê de jî kafir e. Allah -azze we celle- der barê van kesan de wiha ferman dike:

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ
وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Ew ê ku qelbê bi îmanê mutmeîn in (lê bi bal kufrê ve) zor li wan hatîye kirin ne tê de, piştî îmanê her kî bibe kafir

(bi daxwaza xwe bi bal kufre ve ji re bikeve) û dilê xwe ji kufre re veke, xezeba Allah li ser wan e û ji bo wan ezabekî mezin heyê.”⁹

Rewşa Diduya: Ew kes e ku bi zahir muxalifê kafiran e lê di batil de muwafiq û meyîldarê wan e. Ev kes ji kafir e û ji munafiqan tê hesabandin.

Rewşa Sisêya: Ew kesê ku di batin de muxalifê kafiran e lê di zahir de wekî muwafiqên wan dixuye. Ji bo vî kesî du rewş mewzubehs e. Ji van rewşan a yekemîn: Sebebê vê rewşa wî dibe ku ji ber dîne xwe zilim dîtibe û hetanî bi kuştinê hatibe tehdîtkirin û bûna wî yê di bin hakimiyeta kufre ye. Di vê rewşê de muwafaqeta kafiran di zahir de caîz e. Digel vê yekê divê qelb bi îman mutmeîn be. Wekî ku di hedîseya Ammar -radîyallahuanh- de hatîye diyarkirin. Allah -azze we celle- wiha ferman dike:

...إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ...

“... Ew ê ku qelbê bi îmanê mutmeîn in (lê bi bal kufre ve) zor li wan hatîye kirin ne tê de...”¹⁰

Ew kesê di vê rewşê de ye çawa ku Nebî -aleyhisselam- û mustez’efên ji eshabên wî kiribûn ji bo dîne xwe xelas bike, ger li ber xwe bide û wiha dua bike:

...رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا

“... ‘Rabbê me! Me ji vî şare/ji vî bajarê ku gelê wî zordar in derîne û xwediyekî ji cem xwe ji me re bişîne û arîkarekî

9. 16/Nahl, 106

10. 16/Nahl, 106

jî ji cem xwe ji me re bişîne' ” ¹¹

Şêx Hamd b. Atik wiha berdewam dike:

Ji van rewşan a duyemîn jî ev e: Sebebê mayîna wî yê di vê rewşê de (Rewşa ku di batin de muxalifê muşrika û di zahir de muwafiqbûna wan.) hêvî û xebata wî yê destpêkirina malê dinyayê û mewqî û meqaman e. Ji ber vê, qaşo ji bo welat û millet û ji bo silametîya mal û ehlê xwe, di zahir de ji kafiran re wekî dost xuya dibe. Kesê ku di vê halê de ye murted e. Bi qelbê xwe nerazîbûna wî yê ji kufrê re dê qet feyde nedê. Allah -azze we celle- der barê van insanan de wiha ferman dike:

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

“(Sebebê vê) ji bo wê yekê ye ku ew jîyana dinyayê serdestê axîretê digirin û ji bo ku Allah koma kafiran nagihîne hîdayetê.” ¹²

Allah -azze we celle- di vê ayetê de bi me dide zanîn tîştê ku wan sewqê kufrê dike ne hebandina wan ê batil an buxza wan ê ji dîn an jî cehalet an buxza wan ê ku jiyana dinyayê tercîhê axîretê dikin e.

Şêx di dawî de vê dibêje: Ev naveroka gotinên Şêxu’l Îslam Muhammed b. Abdulwehhab -rahîmehullah- e. Naveroka gotinên Şêx Muhammed b. Abdulwehhab -rahîmehullah- ku Hamd b. Atik îşaretê wê kiriye, di gelekî qismên kîtêb û rîsaleyên wî de hene. Ji wan gotinan yek jî ev e:

11. 4/Nîsa, 75

12. 16/Nahl, 107

“Bizanibe ku delîlên tekfîra der barê wî kesi ku şirk çêdike/şirk diajo an şirk neajo ji, di eleyhê muwahhîdan de bi muşrîkan re hevkarîyê bike (Bi wan re tevbigere û muwafiqê wan hereket bike) di ayetan de û di hedîsan de û di gotinên aliman de pir in.

Ez ê ji we re behsa tefsîra vê ayetê bikim ku temamê aliman li ser vê mijarê ittîfaq kirine ku di kîjan dewrê de bê gotin dê gotinbêjê wî bibe kafir:

...وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“... Piştî îmanê her kî bibe kafir (bi daxwaza xwe bi bal kufirê ve ji rê bikeve) û dilê xwe ji kufirê re veke, xezeba Allah li ser wan e û ji bo wan ezabekî mezin heye.”¹³

“Ayet bi me dide zanin ku ew însan heyata dinyayê tercihê axîretê kirine. Li gori daxuyaniya aliman ev ayet li Mekkeyê, dema tehdeyî û îşkence li eshabîyan -radiyallahuanhum- dihat kirin de nazîl bûye. Li gorî ayetê misilmanek tevî buxz û neyartîya şirkê, ji ber tirsekî (ku ne di dereceya îkrahê de ye) dema bi zimanê gotinên şirkê bibêje, ew piştî îmana xwe dibe ji kafîran.”¹⁴

13. 16/Nahl, 106

14. Mecmuatu'r Resail, 42

DI ZAHIR Û BATIN DE REWŞÊN GUHERBAR Û EHWALÊN TEQÎYYEYÊ

Ev, bi gotinên Şêx Hamd b. Atîk re bi aheng e. Bi rastî ev gotin pir muhîm in. Digel vê yekê ez bi vê jî bawerîm ku ev gotin ne aîde wan îmamên xwedîyê îlmekî mezin, em bêjin mesela ev gotin aîde me bûya muheqqeq em ê bi tekfirkarî û bi xarîcîtiyê bihatana sucdarkirin. Hal ev e ku ayet (Nahl/106) di îfadekirina vê mijarê de delîlekî eşkere ye. Ev rewş û rewşa wî kesî ku di bin îkrahê de û ji ber gotina lefzên kufrê mazur e ji hevdu cuda ne. Kesên ku em behsa wan dikin qet bi tu awayî merûzê lêxistin û îşkenceyê ne bûne û di bin îkrahê de ne mane. Ew tiştên ku wan kesan sewqê dostanî û muwefaqeta kafiran dike: Hezkirina dinyayê û tirs a ji dest çûyîna malê dinyayê û zebûniya/mûptela bûna mal û meqam û xaniyên xweşik in. Bi tercîhkirina dinyayê li ser axîretê her wiha di muqabilê dîn û aqîda tewhîdê de hin malên dinyayê ne hêja distînin. Dema ku vê jî dikin, digel ne di rewşekî wusan

de ne jî, xwe li baheneyên îkrahê ve digirin û zarûretan wek mazeret nîşan didin.

Ji bo vê piştî nehya dostgirtina dijminê xwe û mubahkirina tekîyyeyê ji bo kesên di bin îkrahê de Allah -azze we celle- wiha ferman dike:

وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ...

“... Allah we dide tirsandin û veher her jê re ye.”¹

قُلْ إِنْ تُخَفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْذَوهُ يَغْلِبْكُمْ اللَّهُ وَيَعْلَمَ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Bibêje: ‘Hûn tiştên di dilê xwe de veşêrin jî eşkere ji bikin Allah pê dizane. Ew bi tiştên bi erd û asîmanan jî dizane. Allah, qadirê her tiştî ye.’ ”²

Allah -azze we celle- di wê ayeta ku di pey van ayetan de tê wiha ferman dike:

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مِمَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحَضَّرًا وَمِمَّا عَمِلَتْ مِنْ سَوْءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ

“Wê rojê (roja qiyametê) hemû nefis, qenci û xerabiyên ku kirine dê li ber xwe hazir bibînin. Lê (ew kes) dixwaze ku di navbera wî û xerabiyên wî de dûrîngeke/mesafeyeke dirêj hebe. Allah, we ji nefsa xwe dide parastin. Bêguman Allah li ser abdên xwe Raûf (li ser abdên xwe pir bi şefqet) e.”³

Ha ev, ji bo kesên Kitêba Allah -azze we celle- aqil dikin û

1. 3/Al-i İmrân, 28
2. 3/Al-i İmrân, 29
3. 3/Al-i İmrân, 30

fêmdikin re tehdîdên mezin in. Lê belê ew kesê ku Allah -azze we celle- wî bêxe fitneyê, dê tu yê ji bo wî qethîyen tu alîkarekî nebînî û tu yê ji nikaribî ji bo wî tiştêkî bikî.

Ûlema, didin zanin ku hin hidûdên îkrahê hene ku gelek însanên di mijarê dîn de sersariyê dikin û vê meseleya îkrahê ji bo xwe wek mazeret didin pêş. Hafîz Îbn-î Hacer -rahîmehullah- hin ji wan hidûdan wiha behs dike:

A Yekemîn: Ew hêz an kesên ku wî mirovê di bin îkrahê de digirin ger quwweta wan têrî pêkanîna kiryarîyên wan bike û fersend û îmkana xelasîya wî kesê ku di bin îkrahê de ye ji destê wan tune be.

A Duyemîn: Qeneata wî kesê ku di bin îkrahê de baş rûnê ku tiştê jê tê xwestin neke ew tehdîdên lê dikin dê bînin serê wî.

A Sêyemîn: Bi qasî ku belayê li ser xwe bikaribe dûr bike û pê de berdewama gotin û amelên jê tê xwestin nedomîne.

A Çaremîn: Ew îşkence an cezayên ku bi wan tê tehdît-kirin, ger gotina kufrê nebêje dê nikaribe tehemmûl bike. Weke îşkenceyên giran û jê kirina uzuvê bedena însan û şewata di nava agir û kuştin, ji cezayên zêdeyî quwweta însan re mîsal in. Çawa ku tê zanîn ew ayeta ligel mazereta îkrahê de der heqê Ammar b. Yasîr -radîyallahuanh- de nazîl bibû. Di encama kuştina dê û bavê wî îşkenceyên ku hatin serê wî de ew gotinên ku jê dixwestin, axir pê dane gotin.

A Pêncemîn: Di lehzeya ku îkrah qedîya û pê ve di heman demê de ger îslama xwe eşkere bike. Eger misilmanîtiya xwe îzhar bike, dê bê qebûl kirin ku ew li ser îslamê ye.

Enceq kufir îzhar bike di lehze ya fiêlên kufirê bike û lefzên kufirê bêje û pê de êdî ew kafir e.

Aliman diyar kirine ku di navbera hêman ên (unsur ên) îkrahê de cudahî hene. Îkraha li ser gunehan an li ser gotina lefzên kufirê an jî pêkanîna dostaniya bi kafiran re û her wekî din ji hevdu veqetandî ne. Îkraha li ser gotina lefzên kufirê tenê bi vê qeydê caîz dibînin ku îşkence li wî kesî tê kirin û bi tehdehiyên zêdeyî quwweta xwe merûz dimîne

Di vê mijarê de van mîsalan diyarî me dikin, mesela kesekî ku zêdeyî quwweta wî îşkence lê bê kirin an uzuveki bedena wî bê jêkirin an jî muddetî pir dirêj di zîndanê de bê hepiskirin.

Ammar b. Yasîr ku ayeta îkrahê der heqê wî de nazîl bibû, piştî dibe şahidê kuştina dê û bavê xwe û merûzê îşkenceyên pir giran û zêdeyî quwweta xwe dimîne hetanî parsûyên wî tîn şikandin, yanê bi kurtahî di rêya Allah -azze we celle- de rastê tehdehiyên zêdeyî quwweta xwe dimîne û êdî fêmdike ku dê bê kuştin, hêja wê gotina kufirê dibêje. Yê ku di nav fitneyê de helak bûne û hetanî qirika xwe noqî teqna (litava/hezeka) şirk û kufirê bûne û ji bo van amelên xwe teqîyyeyê wek bahane didin pêş... Bi rastî tiştê ku hatiye serê wan, ne ji seda yekê ku hatine serê Ammar -radîyallahuanh- in. Wekî ku me berê jî gotibû kesê ku Allah -azze we celle- berê wî bide bi bal fitneyê ve tu nikarî li hemberî Allah -azze we celle- alîkarîya wî bikî.

Li ser van temaman ehlê ilmê dibêjin ku ligel meseleya îkraha li ser gotina lefzên kufirê de tercih kirina sebir û

ezîmet hê efdaltir e. Digel vê yekê ev, helwesta eshabîyan û tabîîn û pêşewayên ehlê ilmê ye jî.

Bi saya wê helwestê esasê dîn bi eşkerekî derket holê û dîn bilind û mezin bûye. Di vê mijarê de hêj pir zêde delîl hene. Çawan wekî ku Îmam Ahmed ^{-rahimehullah-} li hember fitneya “Xalqu’l Qur’an” de helwestekî zelal û eşkere xis-tibû rastê em dikarin der barê helwestên îmaman ya bi vê awayê gelek mîsalan nişan bidin. Ev alimên hanê, vê ayeta Allah ^{-azze we celle-} zikir dikin:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةً
النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ...⁴

“Ji insanan hin kes hene ku dibêjin: “Me îman bi Allah anîye.” Lê belê gava ku di rêya dînê Allah de bêne êşandin, ezîyeta insanan wekî ezabê Allah dihesibînin ...”⁴

Alîm bi me didin zanîn wekî rewşa ku di navbera Şuayb ^{-aleyhisselam-} û qewmê wî de qewîmîye weke vê eger ew kes di bin îkrahê de be û hin bijêre (vebijêrk) lê bê teqdîmkirin ha ev halê wî nakeve şîmûla/çarçova îkrahê. Ev rewşa wî a muhayyer bûnê berevaja îkrahê ye. Wisan ku: Dema ku di navbera “vegera kufre û terka welatê xwe” de wî muhayyer hiştin Şuayb ^{-aleyhisselam-} hîcretê tercîh kir. Alîm jî di vê fikr û remanê de ne ku di nav van bijêreyan/vebijêrkan de tercîh kirina kufre qethîyen ne caîz e. Meqseda me yê ku em van zikir dikin ev e: Da ku ew kesên aqilmend bi xerîbîya da’wetvanên tewhîdê û xerîbîya wan kesên ku dixwazin li gori dînê xwe heyata xwe bidomînin û bi vê rewşê serwext bin. Em dixwazin ev jî bê zanin ku îro

4. 29/Ankebût, 10

ekserîyetê însanan bê îkrah û bê îlca fewc fewc dikevin dînê taxutan. Heyata dinyayê û war ên dinyayê û mal û mertebeyên dinyayê tercihê dinê Allah -azze we celle- dikin û dînê Allah -azze we celle- bi bedelekî kê m û nehêja de difiroşin. Xwe ji wekhevbûna wan kesan biparêzin ... Nexwe hûnê jî bibin ji poşman an!..

Bi daxuyanîya van mîsalan xweşnedîtin an lomandina pirên însanan der barê gotinên Şêx Hamd b. Atîk de, dê ji holê rabe. Em bînin bîra xwe ka şêx çi gotibû:

“Sebebê mayîna wî kesê di vê rewşê de (rewşa ku batin de muxalifê muşrika û di zahir de muwafik bûna wan) hêvî û xebata wî yê destpêkirina malê dinyayê û mewqî û meqaman e. Ji ber vê, qaşo ji bo welat û millet û ji bo silametiya mal û ehlê xwe, di zahir de ji kafiran re wekî dost xuya dibe. Kesê ku di vê halê de ye murted e. Bi qelbê xwe nerazîbûna wî yê ji kufrê re dê qet feyde nedê.”

Di vê gotina “Digel di batil de muxalif bûna kafiran” de meqset -Allahûalem- yanê “li gorî îdîayên mirov bixwe” ye. Nexwe ji xeynî danezanîn û teblîxa wehîyê pê ve îmkana zanîna batinên însanan ne mimkun e.

Wekî qîseya Xatib b. Ebi Beltea eger ne bi danezanîna wehîyê be em ê batinê însanan çawan bizanîbin? Digel vê yekê Allah -azze we celle- me bi hînbûn û tehqîqa batinên însanan mesûl û mûkellef negirtîye. Bîlakis em bi hikûm dayîna li gor zahir mesûl in. Çawa ku ew kesên nifaqa xwe vedişêrin û dostaniya xwe ji îslamê re nişan didin û li ser wan elamet û şîarên îslamê xuya dibin şûr ji wan tê kişandin; weke vê ew kesên di zahir de dostên kufrê ne û

li ser wan elamet û şîarên kufrê hene û neyarê îslamê ne êdî şûr hejandina li ser wan jî heq e. Lewre Allah -azze we celle- di hûkmê dinyayê de me bi tevgerînê li gorî zahir mesul kiriye. Ê ku bi dizî û eşkerehiyê dizane, rastîyê ji derewan diveqetîne û dê însanan li gorî nîyeta wan bivejîne piştê jî li gorî amelên wan bikişîne hîsabê Allah e -azze we celle-.

Li gorî rîwayeta dîyame Aîşe -radiyallahuanha- Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- wiha gotiye:

“Artêşekî/Ordîyekî ku di navê de hin leşkerên dilxwaz û hin jî bi zorê ketinê, dê tevde bin erd bibin û helak bibin. Lê di roja qîyametê de Allah -azze we celle- dê wan li gorî nîyeta wan heşir bike. Û li gori amêlê wan wê bikişîne hîsabê.”

Çawa ku di sehîha Buxarî de derbas dibe Umer b. Xettab -radiyallahuanh- wiha gotiye:

“Dema ku Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- di nav me de bû wehiy dihat, piştî wî -aleyhissalâtuwesselam- wehiy hat birîn. Niha ji amelên we enceq yên ku tên dîtin em digirin. Em kî li ser amelekî xêrê bibînin em ê nêzî wî bibin û wî biparêzin, tiştên wî yên ku diveşêre me eleqedar nake. Ji ber amelên wî yên veşartî, wê hisaba xwe bide Allah -azze we celle-. Em kî jî li ser amelekî neqencî bibînin eger ew bibêje tiştên wî yê veşartî qenc in jî em jê bawer nakin û wî naporêzin.”

Digel vê yekê Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- hem di cîhadê de hem jî di rewşên din de tevgerîna li gorî vê qaîdeyê emir kiriye.

Mesela Abbas b. Abdulmuttalîb... Da’weta îslamê lê hatibû kirin, wî jî qebûl kiribû. Lê di wê dewra ku Mekke hêj daru’l kufr bû li Mekkeyê mabû û hîcretê daru’l

îslamê, yanê hîcreta Medîneyê nekiribû. Roja Bedrê ew jî di nav sefên muşrîkan de bû. Di dawiyê de misilmanan wî êsîr girtin.

Muemeleya ku pê re dihat kirin ne li gori rewşa wî yê batîn ku wî jî wiha îdîa dikir, li gorî halê wi yê zahir bû. Lewre ew di sefên muşrîkan de bû. Di hin rîwayetan de ji bo ku beranberî muşrîka derkeve şer, îkrah lê hatiye kirin. Di rîwayetekî de Abbas, vê mijara îkrahê wek mazeret dide pêş. Rasûlullah ^{-aleyhissalâtuwesselam-} li hemberî vê rewşê jê re wiha dibêje: “Tiştê ku tu dibêjî Allah çetir dizane. Eger gotina te rast be dê Allah mukafata te bide. Lê belê rewşa te ya zahir wiha xuya dike ku tu li dijî me bûyî.”⁵

Nebi ^{-aleyhisselam-} fiêlên wî li gorî zahir nixandîye û wekî wan êsîrên muşrîk enceq di muqabilê fîdyeyê de wî daye berdan.

Di Sehîhê Muslîm de qîseyeke nezî vê dibore. Vê hedîseyê Îmran b. Husayn rîwayet dike. Zilamekî ji Benî Uqeyl êsîr hatîbû girtin. Misilmanîtîya xwe îdîa dikir digel vê Rasûlullah ^{-aleyhissalâtuwesselam-} wî azad nekiribû.

Belê. Ji van rîwayetan jî tê fêmkirin ku em di heyata din-yayê de ne ji batinan, ji zahiran mesul in. Muheqqeq ev jî ji bo me îhsanekî Allah e. Eger ne wisan bibana, dê îslam û misilman ji bo wan kesên zindîq û dilxerab re bibûya mijara tinaz û pêkenîyê. Hedîseyê Xatib b. Beltea di vê mijarê de nimûneyekî xweşik e. A esil ewe ku kesê fiêlekî wek fiêla Xatib b. Beltea bike ligor zahir dibe kafir. Di vê

---

5. Îmam Ahmed

rewşê de jî dêla amelê wî, misilman an dê wî bikûjin an jî dê wî êsir bigirin. Ev dêl (gerew) aîdê hûkmê dinyayê ye.

Kesên ku rewşa murteda qisimên wan û delîlên didin pêş û tewilên wan; hûcçetên kesên ku li Museyleme xapîyane û lê şahdeyî dikirin; qiseyên Sûmame û Yeşhûrî bizanîbin û li hemberî van temaman li gorî zahirê wan, muemeleyên Ebu Bekir -radiyallahuanh- bide ber çavê xwe ew rastîya ku em qest dikin dê qenc fêmbike.

Serî lêxistina li kitêbên Muhammed b. Abdulwehhab -rahîmehullah- dê pir bi feyde bibe. Daxuyanîyên wî yê di vê xusûsê de pir in. Di mijara Xatib de helwesta Umer -radiyallahuanh- jî di vê hêlî ve bû. Peyvên Umer -radiyallahuanh- yê der heqê Xatib de pir giran bû, lê Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- digel vê Umer -radiyallahuanh- red nekiriye û jê re:

“Ki ji birayê xwe yê misilman re bêje ‘Hê kafir’ ew îtham/sucdarî divegere ji herduyan yekî’ negotiye. Her wiha rastîya batîna Xatib diyar kiriye û der heqê wî de wiha gotiye:

‘Allah -azze we celle- belkî li ehlê Bedrê muttalî bûye û wiha ferman kiribe: Hûn çi daxwaz dikin bikin, cennet ji we re wacib bûye an jî ‘Min we mexfîret kiriye.’ Xatib b. Ebî Beltea -radiyallahuanh- jî wiha gotiye: ‘Min ev karê hanê ne bi qesta kufrê kiriye û min ne ji bo îrtîdadê an jî ji bo razîbûna kufrê kiriye.’ Li ser gotinên wî, Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- wiha got û wî ji wê tiştê paqij kir: ‘Muheqqeq wî ji we re rastîya xwe got.’ Li gorî rîwayeta Îmam Ahmed û Ebu Ya’la, Xatib wiha gotiye: ‘Muheqqeq min ev karê hanê ne ji bo xapandina Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- an jî ji ber nîfaqê kiriye. Ez dizanîm û bawerim ku Allah -azze we celle- dê Rasûlê xwe serdest bike û nûra xwe jî

wê tamam bike'. Dîsa di rîwayetekî din ku Îmam Ahmed û Ebu Ya'la neqil dikin de wiha dibêje:

'Ya Rasûlallah! Qesem bi Allah be ew bawerîya di qelbê min de neguherîye.'

Ger diqat bê kirin Rasûlallah -aleyhissalâtuwesselam- dibêje: 'Muheqqeq wî ji we re rastîya xwe got.'

Rasûlallah -aleyhissalâtuwesselam- vî sehabîyê ku beşdarî Bedrê bibû îstîsna kiriye û wî ji wan şûbheyan paqij kiriye. Rastîya wî tesdîq kiriye û şahdehî daye ku Xatib vê amelê ne ji ber kufre an jî ji ber îrtidatê pêk anîye.

Rasûlallah -aleyhissalâtuwesselam- diyar kiriye ku ev fiêl ji gunehên mezin in. Enceq di muqabilê beşdarîya wî yê Bedrê, mexfîret buna wî jî eşkere kiriye.

Gelo ew kesên ku îro cirma dost girtina kafiran sivik dibinin û di kirina van cirman de xwe dispêrne qîseya Xatib, di nav wan de yên başdarî Bedrê bûne hene? An jî ji wan tu kes heye ku Allah -azze we celle- li qelbê wan nihêrîye? Nexwe ji ber van tiştan der barê vê cirma mezin de ew qas rihet in û bêxem in û sersar in?

Eger em bizanibin tiştên ku vedişêrin rast in û ev fiêlên wan ne ji ber kufr û riddetê yê jî dîsa em nikarin vê pirsê ji wan bikin. Lewre piştî wefata Nebî -aleyhisselam- û qut bûna wehîyê em ê halên wan ên batîni çawan bizanibin? Piştî ku Rasûlallah -aleyhissalâtuwesselam- ne di nav me de ye dê kî şahdeyiyê li rastîya wan bike?

Ji ber vê yekê der heqê wan kesên xwe nêzî kafiran dikin û bi wan re dost in û bi wan re radibin û rûdinên de em jî ligor

rewşa zahirê wan hikûm didin. Heke ji xeynî xûyanekên wî yê zahir haleke wî yê din hebe em wê ji hewaleyê Allah -azze we celle- dikin. Eger ji sebebê ku di nav sefên kafiran de bûye û hatibe kuştin, dê li gor niyeta xwe heşir bibe. Eger wek êsîr bê girtin wekî ku me berê de diyar kiribû dê li ser wî hûkmê kafiran bê tetbîq kirin. Misilman, di mijara kuştina van kesan de mazur in. Ew kes misilmanîtiya xwe û dostaniya xwe yê li misilmana îdia bike jî ev wiha ye.”⁶

Hafiz b. Hacer -rahîmehullah- der barê wan lefzên ku di mektuba Xatib de hatibû dîtin wiha dibêje “Gelî Qureyşîyan. Muheqqeq, Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- bi elaletekî wekî tarîtiya şevê û wekî lehîyê di ser we de tê. Qesem bi Allah ew tenê bi serê xwe jî bi ser we de bigire, dê Allah alîkariya wî bike û ew weada ku dayê dê pêk bîne. Xwe xelas bikin, wesselam.”⁷

Suheylî jî bi vê awayê neqil dike. Mirovekî aqilmend vê mektubê bi baldarî bixwîyne, di wê mektubê de der barê alîkariya Allah dê îtimadekî pir qewî û hûrmetekî pir zêde wê bibîne. Digel vê yekê li ser vê fiêlê, Allah -azze

6. Di ve mijarê de li gotinên Şêxu’l Islam Ibn-i Teymiyye -rahîmehullah- ku der barê artêşa di rêya Mekkeyê de bin erd û helak bibûn û êsîr girtina Abbas binêrin; Mecmuu’l Fetewa, 28/537; Ibnu’l Qayyim, Zadu’l Mead, 3/422

Ji bo sebebê nizûla vê ayetê li sehîha Buxarî melayîket canê wan distinin ji wan ên ku zilm li xwe dikirin re dibêjin: “Hûn di çi karî de bûn? Dibêjin: “Em li ser rûyê erdê belengaz bûn.” Melayîket dibêjin: ‘Qey erdê Allah ne fireh bû ku we tê de hicret bikirana?’ Ev ên ha êwirgeha wan cehennem e; vegeva wê derd çi tişteki xerab e!”

Lewre ev mijar pir muhim e. Xebatên xwe yê di vê meseleyê de zêde bikin. Xewariyê ji ser xwe bavêjin û nebin wan tiralên teqlidkar.

7. Fethu’l Barî, 7/521

we celle- ayetek wiha nazil kiriye ku kê dixwîyne canê wî diveciniqe, direcife:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوِّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ
بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ
وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ إِخْرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي
وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَإِنَّا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا
أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

“Gelî ew ên îmam anîne! Hûn ew ên dijminê min û dijminê we ne ji xwe re nekin dost. Digel ew heq a ku ji we re hatiye înkâr dîkin jî hûn ji wan hez dîkin. Ji bo ku we bi Allahê rabbê we ye îman anîbû hûn û pêxember ji welatê we derxistibûn. Eger hûn ji bo ku di rêya min de cîhad bikin û rizaya min bi dest bixin derketibin; ma hûn çawa ji wan hez dîkin? Lê ez bi tiştên hûn vedişêrin jî, eşkere dîkin jî, dizanîm. Ji we kê vêya bike, êdî ew ji rêya heq zivirî ye.”⁸

Eger hûn viya baş bifikirin û hay jê hebin (bi dîqat bin) Allah -azze we celle- dê we hîdayet bike. Hûnê qenc fêmbikin ku Allah -azze we celle- viya, çawan wekî dost girtin û hezkirina neyarên xwe qebûl dike. Piştî li rewşa wan kesên ku xwe nisbetê îslâm û da’wetê dîkin binêrin. Qaşo ji bo îslâmê çawan hûrmetê li pergala (li sîstema) wan û li qanûnên wan û li parlamentoyên wan dîkin û dile xwe bi wan xweş dîkin. Her wiha dê tû yê bi vê jî serwext bibî ku da’wa tewhîdê û da’wetvan û muwahhîdên ehlê ilmê çiqas hindik û xerîb in.

8. 60/Mumtehîne, 1

XERÎBÎYA EHLÊ TEWHÎD Û JI BO FEŞKILANDINA WAN RÊBAZÊN (METODÊN) TAXÛTAN

Birayemîn!

Der heqê dîn de qethîyen sistahî neke. Li ser vê mijarê pir bi diqat be. Şêx Hamd b. Atîk -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Em werin ser mijara ku gelek însan ji bo xwe wek ûzr qebûl dikin. Muheqqeq ev, karên ku şeytan ji bo wan xemilandî nîşan dide ye. Ev hal, bi zennê cewaza nîşandaniya muwefeqetan muşrîkan derdikeve holê.”

Şêxulîslam Îbn-i Teymîyye wesfên îkraha der barê kelîmeya kufre de îzah dîke û dibêje ku ev, di halên derb û işkence an jî di mijara kuştinê de mimkûn e. Tenê bi tehdîdan an jî bi tirsandina der barê nefsa wî an mal û malbata wî de ev îkrah ne mewzûbehs e. Piştî van daxuyanîyan wiha berdewam dîke:

“Eger te vê fêmkiribe û tu bizanîbi ku ev rewşên ha di jîyana

gelek însanan de dertên holê, tê wê maneyê ku te ev hedîsa Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- jî fêmkirîye:

‘Îslam wek xerîb destpêkir û dîsa çawa ku wiha destpêkiribû dê vegere ser xerîbiyê.’

Bêguman ev dîn vegeyîyaye ser xerîbiyê. Û kesên ku vê xerîbiyê dibînin ew jî wek xerîb dijin. Alîkarî ji Allah e.’¹

Şêx Sûleyman b. Abdullah wiha dibêje:

‘Allah -azze we celle- li te rahmete bike. Bizanîbe ku însanek ji fikare û tîrsa wan, an jî bo def’a şerrê wan an jî ji bo wezîyetê îdare bike muwefeqeta mûşrîkan an muwefeqeta dînê wan bike ew însan eynî weke wê koma ku muwefeqet daye wan ew jî dibe ji wan, dibe kafir. Heke ev însan hez misilmana bike jî û îslamê bihebîne jî, bi zimanê xwe dînê wan kerîh bibîne û bi qelbê xwe li wan buxz bike jî rewşa wî naguhere, ew dîsa kafir e.’²

Şêx, piştî behsa alîkariya li muşrîkan bi mal û bi hin awayên cudahî (ku hewcetîya dostanîyê ye û qut kirina welayeta/dostanîya misilmanan ku ev jî rewşên herî giran in) dike û wiha pê de diçe: ‘Enceq ew kesê ku di bin îkrahê de be û ew ê ku di destê muşrîkan de êsîr e jî vê rewşê awarte ye (îstisna ye). Jê re dibêjin ‘Kufr bike! an jî ‘Vê karê bike!’. Disa jê re wiha dibêjin: ‘Eger tiştên ku em ji te re dibêjin tu neki em ê wiha wiha bi te bikin an em ê te bikujin’. Hetanî bigihîjin armanca xwe dê îşkence lê bikin. Ha ew kesê di vê rewşê de ger dilê wî li ser îmanê mutmeîn be bikaranîna muwefeqeta bi ziman jî bo wî caîz e. Ûlema li ser vê mijarê hemfikir in

---

1. Sebilu'n Necat
2. Teysîru'l Azîzu'l Hamîd

ku mirovek bi henekî jî lefzên kufrê bibêje dibe kafir. Her wiha ew kesên ku tenê ji ber tirsê an jî ji ber zebûnîtîya/ muptelatîya dinyayê gotinên kufrê dibêjin û fiêlên kufrê dikin dê halê wan çawan çêbe?’

Şêx Suleyman b Abdullah piştî vê gotinê di vê xisûsê de ji bist heba zêdetir delîlan rêz dike. Ji ber vê ev kitêba wî bi navê ‘Ed-Delaîl’ yanê ‘Kitêba Delîlan’ nav lê hatîya kirin û bî vê navê meşhur bûye.

Tiştên hetanî vê derê me teqdim kiriye bilxesse ew kesên ku xwe nisbetê îslamê dikin lê mixabin bi muşrîkan re dostanî pêk tînin û beranberî wan lihevkerî dijîn û qanûnên wan û rêveberiyên wan û artêşên wan diparêzin, ger baş bifikirin û bi cîdiyeta van serwext bin. Bi rastî ev ji bo wan pir giring e, zehf muhîm e. Temamên van tiştên ku me vaguestiye/ teqdim kiriye der barê leşkerên dewleta Misirê ku di dewra Şêx Hamd b Atîk û Şêx Suleyman de ketibûn bajarê Necîd a Erebistanê de bûn.

Wisana ku; Şêx Hamd b Atîk û Şêx Suleyman kitêbên xwe yê bi navê ‘Sebilu’n Necat’ û ‘ed-Delaîl’ di wê dewrê de ji bo ku însanan ji wan leşkerên noqî nava şirkên qebra û bîd’et û xurafeyan bûne biparêzin û ji dostanîya wan xwe dûr bigirin nivisandine.³

Zarokên Şêx Muhammed b Abdulwehhab -rahimehullah- û ji alimên Necîdê yên meşhur dewlet û leşkerên Misira ku tabîê dewleta Tirk bibû wan tevde tekfir dikirin. Hetanî yên ku tabîê wan dibûn û welayetê/ dostanîyê bi wan re pêk dianîn û ji wan razî bûn û wan ji xwe re kiribûn hemraz/ sırdaş, ewana

3. Ed-Dureru’s Senîyye, Qisima Cihadê, 309

ji tekfir dikirin. Ev meseleyên hanê di gelek rîsaleyên wan de êşkere û sabit e. Di vê rewşê de pirsekî wiha dê bê hişê insan: Hikûm û fikra wan îmaman der barê leşkerên wê dewleta ku îroyîn gelek misilman ji bo wê hê ji şîn girêdidin ev be, ji bo ‘ebdên qanûnên ve esrê’ dê hikm û fikre wan aliman çawa bibûna gelo?

Ji ber tirsê mehrûmîyeta mal û meqam û xenî û îtibarê dostaniya wan kesan ku nîşanî polês û artêşên kufre didin dê der heqê wan de çawa hikûm bidana ecêba?

Der barê wan kesên ku ji pergala/sîstema kufre re bi dilsozî xizmetê dikin û hûrmet nîşan didin û ji bo wê ji sond dixwin de gelo dê çawa hikûm bidana? Eger ew alîm îro di nav vê gelê/xelkê de bibûna gelo dê çi bigotana? Gelî ew ên hişyar û aqilmend! Xwe ji vê rewşê biparêzin. Gelî ew ên ku di xewa xefletê de ne! Ji van kiryarîyên xwe tobe bikin.

Lewre ev kiryarîyên we bixwe, ne di firûatên dîn de bilakis di eslê dîn de bûye sebebê derketin û belavbûna fitneyan.

Ji bo mihafeze û parastina tewhîdê fedakirina eşîretan û malan û hevjinan/hevseran û ticaret û meskenan hewce dike:

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ
وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ تَرْضَوْنَهَا
أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى
يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

‘Bibêje: ‘Eger bavên we û zarokên we û xuşk û birayên we û jinên we û eşîra we û malê we bi dest xwe xistiye û ticareta ku hûn ji zerarkirina wê ditirsin û xaniyên ku hûn qîma xwe pê tinin, ji we re ji Allah û ji Rasûlê wî û ji cîhada di rêya Allah

de şêrîntir bin, êdî heta emrê Allah tê bisekinin. Allah, civata fasiq nagihîne hîdayetê.’’⁴

Baş bifîkrin û qenc fêmbikin. Allah -azze we celle-wiha beyan dike ku ger cîhada di rêya wî û Rasûlê wî de di her hal û karî de li pêşîya wan menfaetên dinyewî ku di ayetê de hatiye zikir kirin, pêştir bê girtin. Cîhada fisebîlillah ger ji wan tiştan herî şêrîntirbe. Hetanî ew qas, dînê we di nezera we de ger ji her tiştên ku hûn xwedîyê wî ne bi qîmettir û bi rûmettir û bilindtir bibe.”⁵

---

4. 9/Tewbe, 24

5. Ed-Dureru's Senîyye, Qisima Cihadê, 127

Ji bo qelskirin û tune kirina Milletê Îbrahîm Rêbazên (Metodên) Taxutan

Heke we Milletê Îbrahîm qenc fêmkiribe hûn bi vê jî serwext bûne ku Milletê Îbrahîm, rêbaza/metoda Rasûlan û yên tabîên wan e.

Ev rêbaz (ev metod): Alîkarî û muwefeqîyet/serkeftin û seadeta/dilşadiya di dîn de rêya yekane ye. Ger ev xisûs jî qenc bê fêmkirin ku di dîroka însaniyetê de li tu welatî de û tu cara taxût ji Milletê Îbrahîm razî nebûne û razî nabin. Ew ji vê hereketa bi rûmet daîma tirsîyane. Ji ber vê yekê daîma dixwazin ku şîûra Milletê Îbrahîm tune bikin û wî ji dilên da'wetvanan derxînin û bavêjin. Ji bo vê armancê bi çavsorîtî dixebitin. Allah -azze we celle- bi me dide zanin ku ji dewrên berê de rewşa wan taxutan ev e:

وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ

“Wan dixwestin ku tu ji wan re nerm tevbigerî û ew jî nerm tevbigerin.”¹

1. 68/Qelem, 9

Ew dixwazin ku da'wetvan ji vê rêyê şaş bibin û berê xwe bidin rêyên şeftûl û çalexwarî. Hêviya wan ev e ku ew da'wetvan ji ji rêbaza rasterast dûr bikevin. Ji bo vê, ji tu pîlan û mesrefan xwe nadin paş.

Daxwaza wan ev e ku dawetvan der barê batilên wan de dengê xwe dernexin û di rêyekî mûşterek/hevpar de yek bûnîyê pêk bînin. Da ku bi vê awayê berê wan jî bidin bal batilê ve. Dê li vê kar û xebatên xwe berdewam bikin. Hetanî ku ligorî wan "da'wet bimire" û ji xeyeya xwe yê zelal û eşkere û fêhmar averê bibe.

Taxût ji dizanin ku tawîza ewwil pêgava yekemîn a bi berepaşcûnê ve ye. Piştîrê dê pêgavên din li pey van tawîzên basîd bèn. Pêgavên din û pêgavên din...

Edî pêgavên wisan dê bèn avetin ku da'wetvan dema ku van pêgava davêje di da'wê de rêbaza/menheca eslî winda dike. Di dawîya vê xerabîyê de bi ehlê batil re, li ser hin mijarên batil di nuqtetekî mûşterek de yekbûnîya wan pêk tê. Ha ev nuqteya ku da'wetvan gihaştinê, hê di ser de armanca taxutan bû. Eger di rewşa da'wetvanan de daketin û xerabûn û nerm bûn û tê şikîn xuya bibe, ji vê halê dê pir dilxweş bibin. Piştîrê vê guherînê êdî dê piştgirîya vê da'wetê û wan da'wetvanan bikin. Dê nêzî wan bibin û pesnê wan bidin. Şixûl û xebatê wan teqdîr bikin û hez wana bikin. Allah -azze we celle- wiha ferman dike:

وَأِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ
وَإِذَا لَا تَأْخُذُوكَ خَلِيلًا

"Hindik mabû ku ji wê tiştên ku me ji te re wehîy kirine pê ve hin tiştên din li dij me li hev dû bînin û (bi vê awayê) te

têxin fitneyê. (Eger te daxwaza wan bidana) ew çax wê te ji xwe re wek dost bigirtana.”²

Seyyîd Qutub -rahîmehullah- dema vê ayetê tefsîr dike behsa wan muşrîkên ku bi Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- re ligel dîn û da’wetê dikevin bazarîyê dike û wiha dibêje:

“Ev teşebbûsên ku Allah -azze we celle- Rasûlê xwe ji tesîra wan mihafeze kiriye, taxutên her dem û dewrê ji bo pêşîya da’wetvanên tewhîdê bigirin û wan ji rê derxin dê serî li van teşebbûsan bidin. Hindik be jî van teşebbûsên xwe ji bo da’wetvanan ji rêya rast û ji menheca sehîh averê bikin dê bidomînin. Bi xayeya averêkirina xwedîyê da’wê ji rêya rast û ji bo yek tawîzekî biçûk serwet û sermîyanê xwe feda dikin. Dibe ku hin xwedîyên da’wê bi van teklîf û teşebbûsan bixapin. Lewre van tiştan wekî tawîzên pir besîd û biçûk dibînin. Jixwe taxutên xwedîyê îqtîdarê ji da’wetvanên xwedîyê da’wê bitemamî terka da’wa wan naxwazin.

Daxwaza wan tenê ev e ku di eslê da’wê de guherînên hûrik murik pêk bînin. Herwiha her du alî jî dê îmkana/ derfeta civandina li ser rêyekî mûşterek bibînin. Di vê rewşê de şeytan ji dê bi xwedîyên da’wê hewcetîya qezenckirina xwedîyên îqtîdarê bide fikirandinê. Helbet vê jî dê bi bahaneya îstîqbal û mesleheta da’wê bide pêş. Dayîna hin tawîzên ji bo vê xayeyê dê nemuhîm bike.

Lê ya rast di destpêka vê rêyê de yek tawîzekî biçûk û averêbûnekî pir besîd hetanî dawîya rê, dê vegere averêbûnekî pir mezin û kokdar.

Zilamekî da’wê, çiqas biçûk jî be ji yek parîyekî dawê jî

---

2. 17/Îsra, 73

bibore/dev jê berde û her çiqas besîd jî be ji pêş çavê xwe derxistina alîyekî da'wê qebûl bike, êdî ji wê gavê pê ve dê nikaribe pêşî li ber tawîzan bigire. Lewre yek pêgavekî bi berepaşkî ve bê avetin di beranberî wê de meyla teslîmî-yetê jî zêdetir û qewîtir dibe. Pirsgirêka li vê derê bi tevahî bawerîya dawê ye. Her çiqas biçûk jî be kesê dev ji parîyekî da'wê bikaribe berde û her çiqas besîd jî be kesê ji pêş çavê xwe derxistina alîyekî dawê bikaribe qebûl bike, her wiha tê fêmkirin ku wî di maneya heqîqî de îman bi da'wa xwe neaniye. Her terefê da'wê, li ber çavê wî kesî ku îman bi her alîyê da'wê anibe eynî ye. Her alîyekî vê da'wê, weke wan alîyên din heq e. Di nava da'wê de tiştêkî ku yek bibêje “ev jî nebe, dibe” tune ye. Da'we bi her alîyên xwe ve yekpare ye.

Alîyekî da'wê wan alîyên din tamam dike. Her alîyek ji yên din re wek cûz ên mutemmîm in. Wexta cûzekî/hêmanekî wê winda bibe di encamê de temamên xisûsiyetên wê jî winda dibin. Da'weyekî ji xisûsiyetên xwe yek heb jî winda bike weke pêkhatayê (karişimê, têkilê) ku elementê xwe winda kiribe qet tu teybetîya xwe dê nikaribe mihafeze bike.

Xwedîyên îqtîdarê, xwe bi xerîbdostiyê di ber zilamên da'wê û xwedîyên da'wê ve dikin. Viya jî bi sebir û hêdî hêdî dikin. Zilamên da'wê hema di yek nuqteyî de tawîz bidin zeximti û rêzdariya xwe jî di wê lehzeyê de winda dikin. Êdî xwedîyê îqtîdarê bi vê serwext dibin ku ev da'we dibe debaşa/mijara bazarîyê. Hîn dibin ku bi berdewama bazarîyê û bi zêde kirina fiyetê, dê bikaribin vê da'wê teslîm bigirin. Besîd û wekî bê gîmet xuya bibe jî yek xisûsiyeta vê da'wê bi armanca gezenckirina xwedîyên îgtîdarê derxistina ji pêş çav û ji bo serkeftina da'wê hewce dîtina spartina xwedîyên îqtîdarê ya

rastî hezîmetekî psîkolojîk e. Şikestexwarinekî pir mezin e. Lê belê tewekkûla mumînan bitenê li Allah -azze we celle- ye. Heke mexlûbîyet carekî tenê jî di derûniya/di psîkolojiya însan de û di kûrahîya dilê wan de bicîh bibe êdî ev mexlûbîyet qethîyen navegere serkeftinê.”³

Belê... Gelekî ji da’wetvanên îroyîn em dibînin ku ji teref taxutan ve dost hatine girtin. Qet tu zerarê nadin wan û ji xwe re wek dijmin jî nagirin. Lewre ev da’wetvan ji gelek batilên wan taxutan re dengê xwe dernaxin û hetanî riza nişanî batilên wan didin. Lewma bi desthilatdaran re di rêyên wan ên muşterek de dicivin û yekîtîyê pêk tînin. Bi wan re di eynî salon û hewanan de tên cem hev û beşdarî eynî pîrozbahîyan dibin û tevde bi bal helakê ve dikişkişin.

Ev rêbazên/metodên taxutan ku tetbîq dikin em dikarin hîn nimûneyên wiha rêz bikin:

Ji van rêbazan yek ev e. Gelek taxût, derîyên parlamen-toyan û hîn muesseseyên weke wê ji da’wetvanên da’wa tewhîdê re vedikin û civîna wan ê li van dera pêk tînin. Bi van neyar û dijminên xwe re di binê banekî de dicivin. Bi wan re civînên cudahî pêk tînin û tevlî nava wan dibin. Heta da’wa dijberên xwe ron bikin ev hal dê wisan ber-dewam bibe. Her wiha doza di navbera wan û hemberên wan; dê ji veqetana kafiran û red kirina qanûnên wan û rû veqerandina ji rêbazên wan û berîbûna ji batilên wan derkeve. Piştî da’wa wan dê bibe ‘silametîya welat û millet û bi pêşketina ekonomîk û hêzdarbûn û pîştgirî’ û hin dozên weke van. Ev temam, ji bo taxutên wê welatê li gorî hewa û hewesên xwe û li ser kufrê rêveberîyê bidomînin ...

3. Seyyid Qutub, Ji Fi Zilalî'l Qur'an bi kurtahî

Bêguman ev dafikên taxutan dibe sebep ku lingên gelek însanan tê de dişemite. Kesên ku lingên wan li van dafikan dialiqin, zehfên wan jî xwe nisbetê hereketên selefîtiyê dikin û gotinên Seyyîd Qutub ^{-rahimehullah-} û yen wekî wî jî ser zimanên xwe kêr nakin. Digel vê yekê piştî ku dikevin vê kemînê; jî bo taxutan li çepîkan dixin û jî bo rêzgirtinê li pêşîya wan radibin pîya û jî bo girêdayîbûna makeqanûnên wan sond dixwin û dostaniya xwe jî bo teşkilatên polês û leşkerîya wan û partî û meclisê îlan dikin. Ka piştî van êdî çi dimîne? Em jî rêşayîyên wisan xwe dispêrin Allah ^{-azze we celle-}.

Ji rêyên ku taxût timûdaîm serî lê dixin yek jî ev e ku pir zêde li ser aliman disekin. Aliman bi hin xizmetan mukellef û mesûl dikin. Wana li hemberî dijberên xwe û sosyalizm û faşizm û ew sîstemên ku ji tesîra wan ditirsin de sewqê mucadeleyê dikin. Her wiha temamê mesaiyên wan aliman xesp dikin.

Ev taxût hin cereyanên/tevgerên sîyasî, mesela weke netweperweriyê jî bo menfaetên xwe li pîya digirin. Di vê mijarê de kevneperestîya hin aliman jî bikar tînin û wan beraliyê dijberên xwe yê mûsterek dikin. Ev alimên hanê bi hin helwestên taxûtandixapin. Taxût, bi hinceta weke ku jî êrîşkarîyên li ser dîne îslamê ditirsin û bi hûrmeta ku nîşanî wan didin û wekî ku îhtîmamê li dîn û ehlê dîn re nîşan didin wan aliman dixapînin.

Her wiha ev taxût di şerê dijber û neyarên xwe û sîstemên xwe de jî bo xelkê di qada ma'newî de motîve bikin van aliman beraliyê vê helê dikin. Ev alimên pepûk jî dikevin dafikên wan. Temamê wextê xwe û enerjîyên xwe di

vê rêyê de xerc dikin. Ezm û mucadeleya da'wa xwe di îstiqameta ku taxût nîşanî wan didin de diqedînin. Di encamê de gelekî ji wan ew hestên neyartîyê ku mecbur in li hemberî taxûtan nîşan bidin, bitemamî winda kirine û ji wan re bûne bel'am û notirvanên (bekçiyên) dilsoz. Hetanî rojekî hûnê bibînin ku ew kes ji bo taxûtan û di xizmeta sîstema wan de bûne leşker û xulam û piştgirên sadik. Hatine rewşekî wisan ku temamê jîyana xwe ji bo berdewama vê sîstema batil weqf kirine û tê de cih girtine. Bi zanîn an bi nezanîn gindirîne vê zilletê. Xwezî wan vê gotina ew abdê qenc û salih fêmbikirana:

قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ

“Got: ‘Rabbê min! Ji ber wê nîmeta (efûkirinê) ku te daye min êdî ez nabim alîkarê gunehkarên mucrîm.’”⁴

Îmam Kurtûbî der heqê vê ayetê de wiha dibêje:

“Ew kesê ku alîkarî ji Musa -aleyhisselam- xwestibû, kafirek ji Benî Îsraîliyan bû. Sebebê ku tê gotin ‘ji alîgirên Musa’ bi tenê ji ber ku ew kes Benî Îsraîlî bû. Nexwe ji hêla dîn ve tu nêzîkahîya wî bi Musa -aleyhisselam- re tune bû. Ji ber vê yekê Musa -aleyhisselam- jî poşman bibû. Lewre ew li hemberî kafirekî bibû alîkarê kafirekî din. Ji ber vê wiha gotiye: ‘... êdî ez ê ji mucrîman (ji sûcdaran) re nebim piştekan.’”

Xwezî yên îro jî vê ayeta Allah -azze we celle- fêmbikirana:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَعَلِمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ

“Gelî ew ên îmân anîne! Hûn bi kafirên nêzî xwe re şer

4. 28/Qasas, 17

bikin û bila di we de dijwarî bibînin. Bizanibin ku Allah bi mutteqîyan re ye.”⁵

Heke ku van ayetan aqil bikirana dê ne di vê rewşa hezîn û dilsotîner de bibûna. Lewre ev komûnîst an yên din neyartîya wan li îslamê û li misilmanan eşkere be jî û dîsa dijminahîya wan û berî bûna wan û red kirina batilên wan tiştêkî ku ji me tê daxwazkirin be jî, pêşkîkirina mucadeleya herî mûhîm û taloq kirina a di merhaleya dûyemîn de jî, ji tetbîqetên Rasûlullah in -aleyhissalâtuwesselam-. Weke vê destpêka mûcadeleyê ji yên nêzîk û piştî berpê bûna yên din jî, ji sûnnetên Rasûlullah in -aleyhissalâtuwesselam- Tu kesê xwediyê aqlê selîm îtirazê li vê heqîqetê nake. Lewre taloke û fitneyên dijminên nêz de, ji taloke û fitneya dijminên li dûr herî dijwartir e. Ji bo vê ye ku mûcadeleya bi nefis û şeytan re bi giştî, ji mûcadeleya bi dijminan re pêştir e. Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- destpêka cîhadê bi cihû (bi yahûdî) û bi rûman (bi filleyan) û bi farisan (bi mecûsiyan) re kiriye. Bi vê awayê dijminên nêz îhmal nekiriye.

Gelek taxûtan ji vê kemînê feyde girtine û hê jî feyde digirin. Ew taxût, bi aliman re pir tinazan dikin û wan di xizmetên xwe de îstîhdam dikin. Ji bo astengîya da’weta zîlamên da’wê, danasîna cemaetên îslâmî bi xerabî û dûr kirina însanan ji cemaeta misilmanan û pêk anîna tawîz dayîna di menheca Nebewî de, ha ev cahilên ku xwe wek alim dihesibînin tên bikaranîn. Ji bo tevgerên/heraketên îslâmî têxin bin kontrola xwe ji wvn aliman fitûyan distînin û dikin ku di eleyhê misilmanan de hikûm bidin.

Hetanî taxût gelek caran bi armanca mihandina cemaet

5. 9/Tewbe, 123

û da' wetvanên tewhîdê û tûnekirina da'weta ehlê tewhîdê, bi bahaneya “Evana xaricî ne û baxîyên ku terka dinê xwe kirine û fitne li ser rûyê erdê derdixînin” fitûyan ji cahilên bi navê alim sitendine.

أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ لَا يَشْعُرُونَ

“Baldar bin/Dîqat bikin! Birastî ew ên mufsid/fesadîyê dikin her ew bixwe ne, lê ew vê fêm nakin.”⁶

Ew bi vê rewşê dizanin û bi vê heqîqetê jî serwext in. Digel vê li tevgerîna xwe yê bi vê awayê berdewam dikin. Me ji wan alimên ku îro di nav zilletê de digevizin pir dîtine.

Ji rêyên ku taxût serî lê dixin em dikarin vîya jî rêz bikin. Taxût, ji bo ku da' wetvanên muwahhîd ji rê derêxin meqam û mewqî û rûtbeyan pêşnîyarê (teklîfê) wan dikin û didin wan. Di nav van teklif û îhsanan de hin berbîjar (îmtîyaz) û qesr û meqam û sifet û îmkanat hwd. bi rêz dibe. Bi rêz dibe. Van tiştan ji bo dengê wan bibirin û wan di bin xizmeta xwe de amade bigirin dikin. Her wiha ew bîwêja “memika ku tu jê şîr dimijî gez neke” li ser wan carî dibe. Heta ku ev da' wetvan û alimên nezan der heqê taxûtan û rêveberîya wan de têkevin fitneyê ev rewş wiha didome. Êdî wisan dibe ku bi fitûyên cudahî batilên van taxûtan tesdîq dikin û fezîletên (!) wan bi rêz dikin û van jî wekî tesbîhatê bi şev û bi roj tekrar/dubare dikin.

Îbnu'l Cewzî -rahîmehullah- wiha dibêje:

“Tor ên ku îblîs li serê aliman girê dide yek jî; teşwîq kirina wan bi bal rûniştina rêveber û siltanan û xweş dîtina şalûzîtî-

6. 2/Baqara, 12

ya ji wan re û ji bo îtîbarên xwe yê li cem wan winda nebe jêgerîna rexnekirina wan û terka înkâr kirina cirmên wan e. Bi kurtahî nêzbuna rêveberan û xweşûbêş bûna bi wan re pir zêde bi xetere/taloke ye. Her çiqas şixula nêzbuna wana bi niyetekî xalis be jî, piştîre îkramên ku ji wan tîn dîtin û mukafat û xelatên wan ên curbicur dilê însanan beraliyê wan dike û xwezîya xwe bi wan tînin û meyla wan zêde dibe. Di dawî de êdî ji şalûzîtîya wan nikarin xwe li paş bihêlin û xerabiyên wan jî nikarin red û înkâr bikin.”⁷

Sufyanê Sewrî -rahîmehullah- jî li ser vê mijarê wiha dibêje:

“Ez ji xayîntîya wan (rêveberan) natirsim. Esil ya ku ez jê ditirsim îkrama wan ê li min bikin û bi vê awayê dibe ku qelbê min myîldariya wan bike ...”

Mirovekî aqilmend wexta ew kesên ku Sufyanê Sewrî jî meyîldariya wan ditirse baş bifikre dê ferqeke herî mezin di navbera wan û taxûtên îroyîn de bibîne. Digel vê, hin kes jî bo nêzbuna taxûtên îro çiqas zêde li ber xwe didin. Alîkarî bi tenê ji Allah e -azze we celle-.

Ji rêyên ku taxût serî lê dixin yek jî, hin helwestên wekî xêrxwazîya dîn xuya dibe. Ji hin alim û da’wetvanan fikare dikin. Lewre ew alim û da’wetvan jî hêla xelkê ve pir têne hezkirin û bi dilsozî girêdayîyê da’wa xwe ne. Bi xayeya ku van alim û da’wetvanan têxin bin kontrola xwe wekî ku piştgirîya îslamê dikin di hin meseleyên furû de alîgirîya van alim û da’wetvanan dikin. Vê helwest û piştgirîyên xwe jî bi eşkerekî derdixin holê û îlan dikin. Ji bona van alim û da’wetvanan peymangehan (fakûlte-

7. Telbîsu İblîs, 121

yan) vedikin û weşanxaneyan saz dikin. Di Serokatîya Karûbarên Dîyanetê de û di Wezaretê Çandî (Kultur) de wezîfeyên şanedar didin wan. Bi kurtahî ev taxût hetanî têkilî zilim û fesada wan nebin, ji van însanan re bi her awayî piştevanîyê dikin. Vêya jî ji bo xatirê berdewama îqtîdar û menfaetên xwe dikin.

Ew sazî (damezirak, qurum) û weqf û komele (dernek) ên ku van taxûtan ava kirine û di heqîqetê de bi armanca zerar dayîna da'wa tewhîdê hatine ava kirin jî, di vê çarçovê de ne. Mesela ew teşkîlata 'Rabîtatû'l Alemî'l Îslâm' jî ji wan e. Tevlî rêça wan ê şalûzîtîya li hikûmetên fasîd û bîlkesse li hikûmeta Siûdî û şalûzîtîya li taxûtê hikûmeta Siûdî, gelek alimên pepûk bi wan dixapin. Di kîtêb û broşûrên ji hêla vê teşkîlatê ve hatine çapkirin de li pêşberî dewleta Siûdî pir helwestên mûnafiqî hene.

Rêveberên vê teşkîlatê bi taxûtên dewletên din re têkilîyên mûkemmêl pêk tînin. Digel vê yekê muxalefet û rexneyên vê teşkîlatê li gorî daxwazîyên hikûmeta xanedana Siûdî tê şêwandin, yanê şekil digire. Hetanî ku di navbera taxûtan de pîrsgirêk tune be, ew dewletên din qet nayên rexnekirin. Lê, mesela taxûtekî bîyani (ji dewletên din) dema ku dewleta wan an ew taxûtê li ser serê wan rexne bike an jî bi wesîleyekî şermezar bike; ha wê gavê fitû û buxz û înkâr dê li pey hevdû bikevin rêzê. Paşê, eger pîrsgireka di navbera taxûtan de çareser bibe û karên wan weke berê bikeve rê ew fitûyên di eleyhê wan de hatine dayîn wekî hestên meflûç kor û ker û lal dimînin. Lê ya rast, taxût dîsa ew taxût e û tu wesfê wî neguherîye.

Di her halûkarî de ev mûessese û yên weke wê, sazîyên (qurumên) aidê hikûmetê ne. Ji vê pê ve jî ne tişteki din in.

Ji rêyên ku taxût serî lê dixin yek jî, bexşandina ruhset û musaedeya fealîyetên da'wet û konferansa û sakirina lijne û heyetên îrşadê û hin xebatên weke van dê bidin da'wetvanan da ku da'wetên xwe bidomînin.

Xayeya van fealîyetan ev e ku da'wetvanên bi xîret ji munkeratên rêveberîyê û ji sîyaseta wan û ji karên wan ên batil û ji fesadên taxûtan dûr bimînin. Her wiha ev organîzasyonên hanê dibin hêlîna fitneyê Êdî ew kesên li wan dera ji sîxûrîya hevdû pê ve ji tişteki din re fersend nabînin. Xisûsen di mijara ewlehîya dewletê û îstîqrara otorîteya taxûtan de pir hestewer in. Van teşebbûsên hanê qethîyen dernaxin sewîyeya ku ji taxût re bibe zerar. Bi vê rewşa xwe di nava gel de dibin weki sixortayê sîstema taxûtî.

Ji bo feşkilandina Milletê Îbrahîm rêbazên ku taxût serî lê dixin yek jî ev e: Di saya mekteban û fakûlteyan û dezgehên/organên çapemenî/medya û weşanên curbicur û hin muesseseyên taxûtî dixwazin ku Milletê Îbrahîm ji dil û zihnê nesla ciwan derxin û bavêjin û tune bikin û bitemamî ji holê rakin. Lewma ev taxût ji Firawn jî xerabtir in û hîleyên wan ji hîleyên Firawn hê mezintir in.

Lewre ev taxût di mijara kuştina zarokên kurîn de, eger rêbazên wan bi kêr neyê û bêçar bimînin dê hêj vê rê û rêbaza Firawn tetbîq bikin. Di serê pêşî de şîûra Milletê Îbrahîm di qelb û zihnan de zeîf û tune dikin paşê jî wê neslê bi bal mirineke heqîqî ve dehf didin. Şûna ku weki

Firawn kok li wan biqelînin, berê pêşîn ji bona tûnekirina vê şîûrê dixebitin. Ji bo di vê mijarê de muwefeq bibin serî li her rêyê didin.

Nesila nû wisan didin ber talîm û perwerdehiyê ku ew zarok; bi zihnîyeta dostaniya wan û bi hezkirina sîstema/ pergala wan a batil û bi hurmet girtina li hikûmeta wan û bi qanûnên wan mezin dibin û digihîjin. Ji bo bigihîjin vê armancê dezgehên çapemenî û weşanê û dibistanên ku fesadê dipeşkinin bi kar tînin. Hetanî gelek cahil zarokên xwe bi çav girtî dişînin van dibistanan. Taxût, ji bo çavên însanan girê bidin û nehêlin bi heqqê serwext bibin da ku tu carî li dijî wan ranebin, çawa ku Firawn kiribû, şûna qetilkirina wan zarokan, bi tûnekirina wê şîûra Milletê Îbrahîm re rûhên wan qetil dikin. Însanên ku rûhên wan hatine qetilkirin herweha ji ber belavkirina zanyarî û şaristaniyê (îlm û medenîyet) tên medîh kirin û pesnê wan tê dayîn. Ew jî bi van tiştan kêfxweş dibin. Ha ji vê jî jandartir alîgir û xulamên ku bi dilsozî girêdahiyê qanûn û rêveberîyên wan ên biqabiliyet bi dest dixin ku pirên wan jî, ji zuriyeta misilmanan in. Qet nebe nesilekî ku ji ehlê batil re şalûzîtîyê dike û ji vê da'weta qewî û rasterast re sersar maye û cahilên rêşaş dê bigihîjin in.

Taxût nesileke wisan digihîjînin ku dê nikaribin li hemberî wan rabin, hetanî tişteki wiha dê neyinin hişê xwe jî.

Mixabin gelek da'wetvan dikevin vê dafikê. Sebebê windabûna ewlehîya bi rêber û alimên îslâmê ev dafik in û ew rewşa wan kesên sefih ku ketine van dafikan de ne. Ev hereketên hanê şexsiyeta da'wetvanan li ber çavên taxûtan biçûk dike û wê heybeta ku di dilê wan de bicih

bibû belav dike. Taxût êdî ji da'wetvanan û ji da'wetên wan fikare nakin û natirsin. Lê belê dema ku di da'wetvanan de dijarîyekî û sebatekî weke çîya û tevgerînekî veqetandinê û her li ku derê be bila bibe yek îşaretekî û ezmekî der heqê bilindkirin û pêkanîna hewcetiyên da'wê de bihisin û bibînin, ha di wê nuqtê de dê noqî bihezera hîsaben hûrgilî bibin. Allah -azze we celle- jî, dê wê gavê tirs û heybeta misilmanan têxe qelbê taxûtan. Çawa ku alîkarî bi Nebî -aleyhisselam- hatibû kirin û heybeta wî yê li ber çavên kafiran zêde bibû û tirs ji mesafeya mehekî (heyvekî) ku di qelbê kafiran de bicih bibû, alîkarîyekî wisan lê hatibû kirin.

Baldar bin! Dîqat bikin!

Li dijî xapînokên taxûtan û kemînên vê esrê hişyar bin!

Wek dawî em dixwazin vîya bêjin: Allah -azze we celle- temamê van dek û pîlan bi me daye zanîn û hişyarîya li hemberî wan pîlan xebîs em şîret kiriye. Bi ser de rêyên dij derketin û tedawîya wan jî, ji bo me bi eşkerekî beyan kiriye.

وَدُّوا لَوْ تَدَّهِنُ فَيُدْهِنُونَ

“Wan dixwestin ku tu ji wan re nerm tevbigêrî û ew ji nerm tevbigêrin.”⁸

Rêya rasterast ji me re terîf kiriye û pêşîya vê ayetê de wiha ferman kiriye:

فَلَا تُطِيعِ الْمُكَذِّبِينَ

8. 68/Qelem, 9

“Êdi tu îteata mukezziban neke.”⁹

Herê! Îiteata wan neke! Meyla wan jî neke!

Çareseriyên wan yên li ser bingeha tawîzan qebûl neke. Muheqqeq Allah -azze we celle- ev dînê heq daye te. Rêya rasterast nîşanî te daye û te li ser Milletê Îbrahîm hîdayet kiriye. Allah -azze we celle- ev ayeta di sûreya ‘însan’ de ku li Mekkeyê nazil bûye wiha ferman dike:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا

“(Ya Muhammed!) Ew ê Qur’an ji te re nazil kiriye em in, em. Ji hukmê Rabbê xwe re sebir bike û nede pey gunehkar û nankorên ji wan.”¹⁰

Di ayete de pêşîya nehiy kirina îteata li kafirên gunehkar Qur’ana Kerîm diyar bûye. Dîyarbûna Qur’an û pê re Allah -azze we celle- ku bi nazil kirina ser Nebî’yê xwe dipesnîne, di da’wetê de beyana menheca rasterast jî dihewîne. Ev menhecekî wiha ye ku da’wetvan dê nikaribin hema bi serê xwe wê menhecê bisewînin (şekil bidinê) û derêxin holê. Li gorî hewayên xwe pîlanê menheca Nebewî xêz nakin an jî pêgavên ku dê tê de bîn avetin li cem xwe diyar nakin. Heq ê wan ji tişteki wisan re tuneye ev rê çawa ku hûrgiliyên tefsilatên wê di Quranê de diyarbûye da’weta Rasûlullah -aleyhissalatuwesselam- û Milletê Îbrahîm e. Allah -azze we celle- ev ayeta di sûreya Furqan de wiha ferman dike:

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا

9. 68/Qelem, 8

10. 76/Însan, 23-24

“Îteata kafiran neke! Û bi wê (Qur’anê) li dij wan cîhadeke mezin bike.”¹¹

“... li hemberî wan cîhadeke mezin bike” yanê bi Qur’ana Kerîm ... Lewma ji xeynî wê rêya ku di Quranê de hatiye emir kirin û pê ve der heqê da’wetê de berbayî rêbaz û uslûbên din nekeve.

Wan kesan jî bi vê Qur’anê hişyar bike. Qethîyen tabîê wan rêyên şemetok û bêparseng (bêdenge) ku di nav wan de îteata li kafiran û bêdeng mayîna li hemberî batilên wan heye, neke.

Allah -azze we celle- ji Nebî -aleyhîsselam- re emrê tîlaweta Qur’anê dide¹² û piştî wiha ferman dike:

...وَلَا تُطِغْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوِيَهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا...

“... Tu îteatê li wî kesî neke ku me qelbê wî ji zikra xwe xafil kirîye û ew ê dide pey hewayê xwe û karê wî timûdaîm zêdegavî ye.”¹³

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ...

“Bibêje: ‘Heq ji Rabbê we hatiye. Êdî kî dixwaze bila îmân bîne û kî jî dixwaze bila bibe kafir.’...”¹⁴

Ev ayetên hanê jî li Mekkeyê nazil bûne.

Allah -azze we celle- di sûreya Şûra de şerîeta ku li me û li pêxemberên berîya me; li Nuh û li Îbrahîm û li Musa û li Îsa -aleyhîmüsselam- emir kiriye zikir dike û wiha ferman kiriye:

11. 25/Furqan, 52

12. 18/Kehf, 27

13. 18/Kehf, 28

14. 18/Kehf, 29

فَلِذَلِكَ فَادْعُ^٤ وَاسْتَقِمْ^٥ كَمَا أُمِرْتُ^٦ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ...

“Ji ber vê yekê tu da’wet bike û weke ku li te hatîye emir kirin bi rêyeke rast bigire. Tabîê hewayên wan nebe ...”¹⁵

...لِنَّا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ...

Allah -azze we celle- piştre li Nebîyê xwe -aleyhisselam- re ferman dîke da ku ji kafiran re wiha bibêje:

“... Amelên me ji me re, amelên we jî ji we re ...”¹⁶

Ev, dûr bûn û veqetandina ji kafiran, ji hewa û hewesên wan, ji sîstema/pergala wan û ji rêyên wan yên hefnîkî ye.

Allah -azze we celle- di sûreya Casîye de xîtabê li Nebî -aleyhisselam- dîke:

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّهُمْ لَن يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ

“Paşê der heqê dîn de me tu kirî xwedî şerîet. Tu bide pey wê; nede pey hewa û hewesa nezanan. Lewre ew li hemberî Allah nikarin qet tu feyde bidin te. Bêguman zalim welîyê hev in. Allah jî welîyê mutteqîyan e.”¹⁷

Belê! Heke em ayetên Quranê tehqîq bikin der heqê vê meseleyê de em ê hetanî bi sedan ayetan bibînin. Muheqqeq Allah -azze we celle- ebdên xwe bê xaye nexuliqandîye û ewana serberdayî jî nehiştîye. Her wiha ji bo wan kesên ku dibêjin em da’wetvan in an em ehlê da’wê ne ji

15. 42/Şûra, 15

16. 42/Şûra, 15

17. 45/Casîye, 18-19

bo wana ev rêbaz, yanê apaşkerehî û rasterastiya Milletê Îbrahîm têr nake gelo? Ev menheca ku têrî Rasûlullah -aleyhissalâtuwesselam- û ew Nebî -aleyhîmüsselam- yê beriya wî kiribû ji da'wetvanên îroyîn re ne bes e? Êdî ji bo wan wextê hişyarbûna ji vê xefletê ne hatiye?

Ûmrê xwe di bêdeng mayîna li hemberî zilma zaliman û veşartina heqqê û xapandina însanan de borandin. Êdî ne bes e ku umrê xwe û ezma xwe wiha belesebeb xerc bikin? Her wiha mesele bi şeklekî zelal derdikeve holê. Ya şerîeta Allah -azze we celle- yan jî hewayên cahilan ... Rêyekî/ bijêrekekî sêyemîn ne mewzubehs e.

Di navbera şerîeta rasterast û hewayên guherbar (ku daîma diguhêre) de hebûna rêyeke nîvend ne mimkûn e.

Ev ayetên hanê rêya da'wetvanan dîyar dike û çarçoveya menheca Rabbanî xêz dike. Xêzekî situr davêje ser wan gotin û şîroveyan jî xeynî vê menhecê.

Yek şerîetek tenê heye ku van wesfan heq dike, ew jî Şer'a Şerîf e, îslâm e. Ew sîstemên/pergalên heyatê, bi rastî cahilîyekî ku bingeha wî hewa û îxtîras in. Zilamê da'wê mecbure ku bitenê tabîê şer'a şerîf bibe û temamên hewa û îxtîrasan bavêje quncekî. Di yek Meseleyekî biçûk de jî qethîyen ne caîze ku ew ji şerîeta Allah -azze we celle- averê bibe. Lewre kesên ku tabîê hewa û îxtîrasên xwe dibin li hemberî xwedîyê şerîetê piştgirîya hev dikin. Ji ber vê yekê ew kesê ku tabîê şerîetê bûye ger hêvîya alîkarîya wan neke. Çimkî ew wekî yek ênîyekî (cepheyekî) yekgirtî ne ku ji hev re alîkar in. Bi ser de jî, di heqîqetê de quwweta wan nagihîjê ku zerarê bidin zilamê da'wê.

Lewre qels in û zeîf in. Tîştê ku bikaribin pê bikin teh-deyî û îşkence ne. Bêguman Allah -azze we celle- welî (dost) û alîkarê wî ye.

Dostaniya Allah -azze we celle- ligel dostaniya wan kesên ku li gorî hewa û hewesên xwe tevdigerin qet dibe wekehev?

Dostaniya wan kesên zeîf cahil û hişsivik li ku, û ew kesê ku tabîê şerîetê ye û Allah ê dostê mutteqîyan ji xwe re kiriye dost li ku derê?

“... Allah ji welîyê mutteqîyan e.”¹⁸

Va rê ev e...

Kanê ew egîdên ku di vê rêyê de bimeşin?

---

18. 45/Casiye, 19

FERHENGOK¹

A

Amade: Hazır (olmak, bulunmak)

Asteng: Bendek, feşk, berbest, gengaz/Engel, mania,

Aşûn: Rûdîtî, şaqizî, erçel/Şımarık

Araste: Ajobarî, berîdanî/Yönelim

Armanc: Meqsed, gehînek, mebest/Amaç

Artêş: Ordî/Ordu

Averê: Çep, ladan/Sapa, aykırı, sapkı

B

Bav: Baba

Berevajî: Vajî, bîlakîs/Aksine, bilakis

Berhem: Hilber, eser/Ürün, eser, yapıt (Edebî ve sa-natsal)

Bertek: Vebizav, reaksiyon/Tepki

Beriti: Begunehî, êrîtî, destnedayînî/Masumiyet, do-kunulmazlık

Bijêre: Vebijêrk, bijêrek, wîç/Seçenek, şık, alternatif

Binkî: Yerli

Bîwêj: Bîwêj (gotinên pêşîya)/Deyim, tabir

Bûyer: Olay, hadise

---

1. Mini Sözlük

C-Ç

Cihû: Yahudi

Civak: Toplum

Cuda: Ayrı, başka

Cure: Teşid, textîd, celeb/Çeşit, tür, cins

Çavkanî: Mehaz, çavî, jêderk/Kaynak, bibliyografi, kaynakça

Çalexwarî: Şeftûl, weribandî/Çarpık, eğri

D

Daçek: Edat

Dayîknîştîmanî: Welatê bav û kalan/Anayurt, anavatan

Dezgehên Çapemenî û Weşanê: Basın-Yayın Organları

Dêl: Bergind, gerew/Karşılık (Bir şeyin yerine anlamında)

Dibistan: Okul

Diyarkirî: Açıklanmış, belli, belirlenmiş

Dubare: Wekilandin/Tekrar, yineleme

Daxûyanî: Ragihan, beyan/Açıklama, bildirme

F

Ferman: Emir, buyruk

Fermî: Resmî, cidî/Resmi (Devlet kurumlarıyla ilgili olan)

Feşkilandin: Pelîşandin, xêra kirin, fesx kirin/Dağıtmak, bozmak, feshetmek

Fille: Hıristiyan

G

Gel: Halk

Gelcoyî: Tevlîhevi giriftar, têkilhev/Karışık, karma

Gewirandin: Mehandin, dehandin, givirandin/Hazmetmek, sindirmek

Guncandî: Lêanin, lêhênan/Uyarlamak, uydurmak

H

Hevser: Hevjîn/Eş (Karı-Kocadan her biri)

Heyîn: Varlık

Hêman: Unsur

Hêz: Güç, kuvvet

Hinarî: Peyxam, hinare/Mesaj, ileti

Herî: Çamur

Hestewer: Pêjnker, bihizyar/Duyarlı, hassas

Hewirîn: Piçikîn, xuricîn/Üşüşmek (Bir tarafta toplanmak)

Hezek: Teqn, litav/Bataklık

Hêlîn: Yuva

Î

Îro: Bugün

İroyîn: Bugünkü, günümüz

J

Jêgirtin: Jêwergiri, jêgiri/Alıntı, iktibas

Jandar: Bijan, çikdar/Istıraplı, sancılı

K

Kal: Ata, dede

Kemîn: Faq, dafik/Pusu, tuzak

Kevneşop: Anane, gelenek

Kevneşopî: Geleneksel, atadan-dededen kalma (örf, adet)

Kutandin: (Rê) Qut kirin/Kat etmek (Yol için)

Kurtahî: Özet, kısaca

M

Mijar: Konu, mevzu

Mijok: Sömürücü, emici, sömüren

Miremir: Pilepil, nûrenûr/Mırıldanmak, mır mır etmek

N

Navbeynkar: Aracı

Nakokî: Çelişki

Neteweperwerî: Milliyetçilik, ulusçuluk

Neteweyên Yekbûyî (NY): Birleşmiş Milletler (BM)

Notirvan: Nobedar, pasvan/Bekçi, nöbetçi, muhafız

Nerxandin: Hêjandin/Değerlendirme

P

Parastin: Korumak, müdafaa etmek

Pejirandin: Qebûl kirin/ Benimsemek, kabul etmek

Perwerde/Perwerdehî: Eğitim, eğitimle ilgili

Peyker: Büst, put, heykel

Peyman: Söz, ahit

Peyv: Sözcük, kelime

Pêkhate: Têkil/Bileşim

Pêlihevanîn: Ayak uydurmak

Pêsir: Sing/Göğüs, bağır

Pêşek: Takdim

Pêşgotin: Önsöz

Pêwist: Gerek/li, lazım, zorun/lu

R

Radest: Teslim etme

Raman: Görüş, düşünce, fikir

Rawestina Rêzgirtinê: Saygı Duruşu

Rayedar: Yetkili, yönetici

Rayeya Qanûndaninê: Yasama Yetkisi

Razber: Soyut,

Razber kirin: Soyutlamak

Rewş: Wezîyet/Durum, hal

Rewşengerî: Aydınlanmacılık (Batılı anlamda)

Rexne: Krîtîk/Eleştiri

Rizgarî: Xelasî, felat/Kurtuluş, felah.

Rêç: Şop, şûn/Îz, kalıntı

Rêbaz: Azîn, metod/Yöntem, menhec, yol

Rêşaşî: Sapkınlık

Rêwişt: Ahlak, edeb

Rêxistin: Örgüt, organizasyon

Rûmet: Değer, onur, şeref

Rûpel: Sahîfe/Sayfa

Rêveber: Bergêr, karbidest, karger/Yönetici, idareci

S

Sazî: Kurum, kuruluş

Sedem: Sebep, neden

Semax: Sebir/Tahammül, katlanma

Serberdayî: Başiboş

Serwerî: Hakîmîyet/Egemenlik, hakimiyet

Siqêf: Dijûn, çêr/(Küfür) etmek, hakaret

Sond: Yemin, and

Spartek: Piştevan, pişteşek/Dayanak, payanda

Stargeh: Stare, hêwirgeh/Barınak, (askeri anlamda) sığınak

Stewardin: Gihiştî, aqilkemal/Erginleşme, olgunlaşma

Sîdê: Bişêv/Çözgü

Sîdê rahêlandin: (mecazen) Mekik dokumak

Sîxur: Şofar, diznên, xefnêr/Casus, muhbir

Ş

Şalûz: Şelaf, çaplus/Dalkavuk, yaltakçı

Şanedar: Bişemî, wurşedar/Gösterişli

Şaristanî: Medenîyet/Uygarcılık

Şehitandin: Şelipandin, xafilandin/Yanıltmak

Şîrove: Yorum

Şopîner: Peyger, peyrêw/Takipçi, tabi olan

T

Tamartin: Naştin, definkirin/Gömmek, defnetmek

Teretûr: Saçmalık, safсата, zırva

Têgeh: Kavram

Têkoşîn: Mıcadele/Mücadele

Tor: Şebeke, tor/Ağ (Balık ağı vb.)

Tûşî: Rast, leqa (bûn)/Rastlama, tesadüf

Q

Qesir: Koşk/Köşk, kasır

Qesir û Qûsir: Köşkler Saraylar

Qewirandin: Kovmak

X

Xelasî: Kurtuluş, kurtulma

Xirandin: Terişandin/Aldatma, kandırma

Xoşewîst: Sevgili, aziz

Xwasdarîn: Razber kirin, tecrîd kirin/Soyutlanmak

V

Veguhastin: Aktarma, iletme, nakletme

Vexwîner: Davetçi

W

Wate: Anlam, mana

Wek: Olarak (Ör: Wek dost = Dost olarak)

Wekî: Gibi, imişçesine

MILLETÊ ÎBRAHÎM

Me hewl da ku Milletê Îbrahîm di vê kitêbê de bi
teferruat em îzah bikin.

Êdî tu jî, ji bo fêmkirina vê hewl bide û guh nede
teqereqên muxalif û dijberan.

Ez ji Allah -azze we celle- hêvî dikim ku bibe
alîkarê dînê xwe û neyarên xwe bimihîne.

Hetanî em li heyatê bin me hemûyan ji bo Milletê
Îbrahîm bike alîkar û leşker.

Van amelên me qebûl bike û heyata me di rêya
xwe de bi şehadetê biqedîne.

Bêguman Allah, Kerîm e.

tevhîd
BASIM YAYIN

MILLETÊ ÎBRAHÎM

www.tevhidkitap.net
www.tevhidmeali.com
www.tevhiddersleri.org
www.tevhiddergisi.org
tevhiddergisi@gmail.com

ISBN 978-605-06550-6-3

9 786050 655063